

Univerzita Palackého v Olomouci
Katedra psychologie Filozofické fakulty

MUŽSKÁ IDENTITA A OTCOVSTVÍ

JE SOUČASNÝ OTEC JINÝ, NEŽ BYL JEHO OTEC?

Male identity and paternity. Is the current father different from his father?

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Dominika Večerková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.

Olomouc
2012

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: „Mužská identita a otcovství. Je současný otec jiný, než byl jeho otec?“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V .....dne .....

Podpis .....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat všem, kteří se jakýmkoliv způsobem podíleli na vzniku mé diplomové práce. Mé díky patří především doc. PhDr. Ireně Sobotkové, CSc. za odbornou konzultaci, vedení práce a cenné rady. Děkuji také všem respondentům, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru, a bez nichž by realizace výzkumné části diplomové práce nebyla možná.

OBSAH

ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 IDENTITA.....	10
1.1 Myšlenky E. H. Eriksona.....	10
1.2 Postmoderní identita.....	11
1.3 Různé aspekty mužské identity a maskulinity.....	12
2 JAK SE MUŽ STANE MUŽEM.....	12
2.1 Cesta k pocitu mužské identity.....	13
2.2 Muž jako univerzální tvor.....	14
3 PROBLÉMY MUŽSKÉ IDENTITY.....	14
3.1 Negativní vymezení mužské identity.....	15
3.2 Genetická zranitelnost mužů.....	16
3.3 Rodová identita jako problém.....	17
3.4 Ideál muže.....	19
4 KRIZE MUŽSKÉ IDENTITY.....	19
4.1 Krize mužství v 17. a 18. století ve Francii a Anglii.....	20
4.2 Krize mužství na přelomu 19. a 20. století.....	21
4.3 Jak muže ovlivnil feminismus.....	22
5 KRIZE A PROMĚNA MUŽSKÉ ROLE.....	23
5.1 Proměna mužské a otcovské role z historického hlediska.....	23
5.2 Vliv psychologických teorií.....	24
5.3 Co proměna mužské role přinesla.....	24
5.3.1 <i>Absence otce v rodině</i>	25
5.3.2 <i>Chlapcům chybí vzory</i>	26
5.4 Otcovství není specifický sociální fenomén.....	27
5.5 Mužská role a emoce.....	28
6 OTCOVSTVÍ JAKO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MUŽSKÁ ROLE.....	29
6.1 Proč je otec důležitý.....	29
6.2 Typologie otcovských stylů.....	31
6.2.1 <i>Citliví a milující otcové - dvojníci</i>	31
6.2.2 <i>Otcové rovnostářského typu - kamarádi</i>	32

6.2.3	<i>Otcové machři</i>	32
6.2.4	<i>Otec - psychopat</i>	33
6.2.5	<i>Egocentrický otec</i>	33
6.3	Otec a syn	34
6.3.1	<i>Komplikovaný vztah otce a syna</i>	35
6.3.2	<i>Urovnání vztahu s otcem</i>	36
7	„NOVÉ“ OTCOVSTVÍ	37
7.1	Vývoj k „novému“ otcovství	37
7.2	„Nové“ otcovství a změny ve fungování rodiny.....	39
7.3	Mýty a stereotypní přesvědčení	40
7.3.1	<i>Mýtus mateřské nadvlády</i>	40
7.3.2	<i>Mýtus přirozenosti</i>	41
7.4	Rodičovská angažovanost a investice	42
7.5	Neblahý vliv nezaměstnanosti otců	42
8	ČESKÝ MUŽ	43
8.1	Historický exkurz	43
8.2	Český muž současnosti.....	44
8.2.1	<i>Muži v České republice podle výzkumu Šmídové</i>	45
8.2.2	<i>Podoby otcovství v ČR - sociologický výzkum pro MPSV ČR</i>	46
9	OTCOVSTVÍ A ZAHRANIČNÍ VÝZKUMY.....	48
9.1	Výzkumy Adrienne Burgessové.....	48
9.2	Výzkum Marka T. Mormana a Kory Floyda.....	49
9.3	Výzkum Deborah Lupton a Lesley Barclay	49
9.4	Výzkum Karen B. Guzzo	50
9.5	Výzkum Veronicy Tichenor, Julie McQuillan et al.	51
9.6	Výzkum Fiony Shirani a Karen Henwood	51
II.	VÝZKUMNÁ ČÁST	52
10	CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	53
11	METODOLOGIE VÝZKUMU	55
11.1	Výzkumný plán	55
11.2	Charakteristika zkoumané populace a popis vzorku	55
11.3	Metody tvorby dat	58
11.4	Způsob sběru dat.....	60
11.5	Způsob zpracování dat a příprava pro analýzu.....	60

12	ETICKÉ OTÁZKY	61
13	ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	61
13.1	Péče a domácí práce	62
13.1.1	<i>Otcové současných otců a péče o děti a domácnost .....</i>	62
13.1.2	<i>Současní otcové a jejich podíl na péči o děti a domácnost .....</i>	68
13.1.3	<i>Shrnutí pečujících aktivit - rozdíly a podobnosti .....</i>	72
13.2	Výchova.....	73
13.2.1	<i>Otec současného otce a jeho podíl na výchově.....</i>	73
13.2.2	<i>Současný otec a jeho podíl na výchově.....</i>	76
13.2.3	<i>Shrnutí podílu na výchově - rozdíly a podobnosti .....</i>	78
13.3	Vztah a komunikace	79
13.3.1	<i>Vztah otce k dítěti, míra komunikace a blízkosti.....</i>	79
13.3.2	<i>Vztah současného otce k dítěti, míra komunikace a blízkosti.....</i>	83
13.3.3	<i>Shrnutí vztahu a míry komunikace - rozdíly a podobnosti.....</i>	85
13.4	Prožívání otcovství současnými otci	86
13.5	Vnímání tlaku společnosti současnými otci	89
14	DISKUZE	92
14.1	Odlišnosti a podobnosti současných otců s jejich otci v kontextu péče a výchovy	93
14.2	Vztah otců k současným otcům, když byli dětmi, a vztah současných otců k jejich dětem.....	95
14.3	Vnímání a prožívání otcovské a mužské role z pohledu současných otců.....	96
	ZÁVĚR	99
	SOUHRN	100
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	103
	ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE	
	ABSTRAKT	
	PŘÍLOHY	

ÚVOD

Otázka mužské identity a otcovství je v současné době aktuálním a hodně diskutovaným tématem. Setkáváme se s ním jak na poli odborném, tak v časopisech či internetových člancích určených pro laickou veřejnost. Hovoří se o aktivním otcovství a to v souvislosti s větším zapojením mužů do každodenní péče o děti a také v souvislosti rovných příležitostí mužů a žen. Dále se objevují názory, že v moderní západní společnosti muž nemá zdaleka tak jednoznačnou pozici, jak tomu bylo kdysi, nebo že společenské změny zapříčinily, že většina jistot, ze kterých mohli muži doposud čerpat, se vytrácí a s nimi i pocit jasně definované mužské identity. Muži jsou nejistí, protože neví, co od nich společnost očekává, navíc na ně klade nepřiměřené nároky a oni zatím nevědí, jak na tento tlak odpovědět. Zda je tomu opravdu tak, zda muži skutečně vnímají onen nepřiměřený tlak ze strany společnosti, se pokusíme osvětlit na základě našeho výzkumu, jehož jedna část je zaměřena právě tímto směrem. Otázkou mužské identity a její krizí, proměnou mužské a otcovské role, důležitostí vztahu otec a syn nebo základními charakteristikami tzv. „nového“ otcovství, se zabýváme v teoretické části naší práce, která je rozšířením naší práce ročníkové. V zásadě jsme zachovali první kapitoly týkající se mužské identity, nové poznatky jsme pak zařadili do páté kapitoly, jež se týká krize a proměny mužské role, stejně tak do šesté kapitoly s názvem Otcovství. Zcela nové jsou pak poznatky, jež se týkají moderního otcovství a také výzkumů s otcovskou tematikou. Hlavním cílem naší výzkumné studie je pak analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, zjistit k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role a v neposlední řadě posoudit, zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde vývoj směrem k otcovství „novému“. Za termínem „nové“ nebo „moderní“ otcovství se skrývá citová angažovanost a přítomnost otce v rodině, která skýtá zapojení otce do péče o dítě a domácnost, fyzickou blízkost a důvěrný vztah mezi otcem a dětmi. Tradiční normy otcovství jsou naopak silně spjaty s pracovní sférou, díky čemuž docházelo k tomu, že otec v rodině přítomen nebyl, a co se týká péče a výchovy se příliš neangažoval. Maříková (2007) uvádí, že i když v naší společnosti slábne přesvědčení o tradičním uspořádání generových rolí, podíl otců na péči o dítě, stejně tak i na domácích pracích, je stále výrazně nižší, než podíl matek a rodičovské páry s tradičním rozdělením rolí, povinností a odpovědností převažují. Náš výzkum, ve kterém současní otcové hovoří o svém otcovství a zároveň hodnotí otcovství svého otce, tento názor potvrdí nebo naopak vyvrátí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 IDENTITA

„V psychologii chápeme identitu jako prožívání toho, čím jedinec je (vlastní autenticity, jedinečnosti a konzistentnosti v čase a prostoru), ať už jako individuum nebo jako člen lidských společenstev“ (Bačová, 1997, s. 211). Podle téže autorky všechny psychologické přístupy uznávají, že identita jednotlivce se vyvíjí v konkrétním kulturním a sociohistorickém kontextu. Bačová (1997) dále vymezila identitu jedince ve třech rozdílných oblastech. Tou první je hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní kontinuity, další formuluje jako ztotožnění se jedince se svými životními rolemi a třetí oblastí je pak prožívání příslušnosti k větším či menším sociálním společenským celkům. Hledání či spíše budování identity je podle Říčana (2007) náročný úkol, který často znamená rozchod s názory a různými postoji, které jsme si nekriticky a bezmyšlenkovitě osvojili v dětství, které jsme převzali od rodičů, jiných vychovatelů a dalších autorit. To vše je třeba kriticky prozkoumat a rozejít se s tím, v případě, že s tím nesouhlasíme.

Téma identity se stává aktuálním ve specifických životních situacích¹ nebo se objevuje v určitých fázích života člověka. Tradičně bylo hledání identity spojováno s obdobím adolescence, dnes je však třeba podle Čermáka, Hřebíčkové a Macka (2003) uvažovat spíše o procesu celoživotním. Tito autoři chápou adolescenci jako začátek úvah nad svou vlastní identitou a ne jako ohraničenou fázi, kam tvorba identity patří. Také Říčan (2007) hovoří o tom, že identita je celoživotním tématem, nicméně podle něj především tématem pubescence a adolescence, tedy zhruba od 12 do 20 let.

1.1 Myšlenky E. H. Eriksona

První autor, který uvažoval o identitě jako o vývojovém úkolu, byl E. H. Erikson. Kořeny jeho **epigenetického modelu vývoje**² můžeme hledat v psychoanalýze. Erikson (1999) chápe ego identitu jako nahromaděnou důvěru v to, že schopnost jedince uchovat si svou vnitřní stabilitu a kontinuitu je vyrovnaná se stabilitou a kontinuitou jeho významu pro ostatní. Naopak Freud pojímá identitu jako proces, který je založen na identifikaci.

---

¹ Za specifické životní situace můžeme považovat důležité rozhodnutí, osobní krizi, nečekanou událost nebo vědomí konce vlastního života.

² Viz Příloha 2.

Erikson jej spojuje s procesem diferenciacie. Badinter (2005) pak jakoby slučuje oba pohledy a tvrdí, že se definujeme na základě podobnosti s jedněmi nebo na základě odlišnosti od druhých.

Nejdůležitější roli při formování ego identity hraje podle Eriksona tzv. krize identity, která je způsobena napětím mezi hledáním identity a zmatením rolí, což je typické pro období adolescence. *„Rostoucí a vyvíjející se mládež čelící fyziologické revoluci (fyzický růst, pohlavní zralost) se v tomto období zabývá hlavně tím, jak vypadá v očích jiných lidí a srovnává to s tím, jak se sama cítí. Zabývá se také otázkou jak propojit role a dovednosti pěstované dříve s profesními prototypy současnosti“* (Erikson, 2002). Vývojovým úkolem adolescenčního období je integrovat dosavadní zkušenosti, reflektované potřeby i libidózní pocity, sociální očekávání, role a požadavky, příležitosti a výkonové kapacity do jednoho konzistentního celku (Erikson, 1999).

Získávání nové identity není vůbec jednoduchým ani bezproblémovým procesem. Jako ve všech Eriksonových stádiích existuje i u tohoto riziko špatného nebo patologického vývoje. Maladaptivním vyústěním tohoto vývojového stádia je tzv. zmatení nebo též odmítnutí rolí či identity. V takovém případě může vzniknout tzv. „difúzní identita“, což se projevuje *„nepřítomností či aktivním odmítáním vymezení sebe samého jako jedinečného subjektu, odlišeného od ostatních. Difúzní či rozptýlená identita se ve svých důsledcích často projeví až v následném stádiu - mladší dospělosti, kdy je vývojovým úkolem vytvoření intimacy“* (Macek, 1999, s. 24).

1.2 Postmoderní identita

Základním rysem postmoderní doby je podle Baumana (1995) radikální pluralita, která vede k velmi aktuální otázce identity člověka. Skutečná postmoderní osobnost se podle něj vyznačuje absencí identity. V současné společnosti je narušeno společenské uspořádání a člověk se cítí nejistě. Svou jistotu ztratil ve chvíli, kdy se svět stal neuspořádaným a nesoudržným. Pokud se člověk neorientuje ve světě, necítí se bezpečně. Tento tlak je zpravidla prožíván jako zátěžová situace. Autor hovoří o nekontinuálním procesu plynutí času, jež byl nahrazen izolovanými epizodami. Každý dosažený stav je dočasný, což se odráží i v interpersonálních vztazích. Jejich existence je omezena trváním jejich funkce a tou je uspokojení. Postmoderní kontext tedy preferuje absenci přesně vymezené identity, a čím neurčitěji je identita definována, tím lépe pro jejího nositele, tvrdí

Bauman (1995). Bačová (1997) poukazuje na to, že identita se stává procesem rozhodování a volby právě až v moderní době a s růstem kulturní rozmanitosti ve společnosti a zvýšením možnosti volby svého postavení nebo role se sebedefinování jedince stává problémem. Přesvědčíme se o tom v následujících kapitolách.

1.3 Různé aspekty mužské identity a maskulinity

V obecném povědomí je mužství vnímáno jako jakási bezčasová esence přítomná v srdci každého muže a můžeme na něj nahlížet z různých úhlů, tvrdí Dudová (2005). *Psychoanalytický aspekt* vymezuje mužskou identitu jako něco nejistého a křehkého. Muži se kvůli své genderové identitě nacházejí v neustálém stavu nejistoty, a tudíž musí sobě i ostatním stále dokazovat své mužství. *Teorie rolí* na druhou stranu maskulinitu pokládá za soubor vět a návodů jak hrát mužskou roli, které se každý muž musí naučit. *Sociálně vztahová perspektiva* na maskulinitu pohlíží jako na soubor různých praktik, které vycházejí z různých pozic, ve kterých se muž nachází v rámci sociální struktury. Podle *hlediska kulturního* obsahuje každá světová kultura svůj vlastní soubor myšlenek a témat, které se vztahují k mužům a mužskosti, a muži tak konstruují sebe pomocí těchto sdílených významů. Z výše popsaného plyne, že neexistuje jasně daný model, jak být mužem. V každé společnosti vedle sebe stojí víc diskursů maskulinity.

2 JAK SE MUŽ STANE MUŽEM

Geneticky je pohlaví určeno již při početí, kdy se spojí spermie s vajíčkem. Spojí-li se chromozom X s chromozomem Y, bude nový člověk pohlaví mužského (pokud nedojde ke genetickým komplikacím). Antropologové se domnívají, že tato diferenciací je složitější, neobvyklá, což znamená větší porušitelnost a zranitelnost organismů mužského (samčího) pohlaví.

Původně vzniká pohlavně neutrální zárodečná žláza (indiferentní gonáda) (Renzetti, Curran, 2003). Od sedmého týdne vývoje (Renzetti a Curran hovoří o šestém týdnu) zárodku začíná proces diferenciací, kdy se pohlavně neutrální základ vyvíjí v mužskou nebo ženskou formu. Vývoj mužských zárodečných žláz pravděpodobně iniciuje

chromozom Y a to prostřednictvím transmiteru, jímž je antigen HY³. Chromozom X pravděpodobně nemá na vývoj zárodečných žláz žádný vliv. Jakmile jsou zárodečné žlázy vytvořeny, začíná produkce hormonů, které rozhodujícím způsobem predikují další vývoj plodu. Jsou-li přítomny androgeny (mužské hormony zárodečných žláz), vznikají pohlavní orgány mužské, chybí-li, začnou se utvářet ženské (Karsten, 2006). Fakt je, že se každé individuum může, lhostejno jakého je genetického pohlaví, vydat dále ženským nebo mužským směrem. Také Poněšický (2004) zmiňuje tezi původního ženství, čemuž nasvědčuje i biologický fakt, že se lidský plod, byť geneticky mužský, vyvíjí vždy k ženskosti a to do té doby, než začnou působit mužské hormony několikaměsíčního plodu.

Rozhodujícími faktory diferenciaci pohlavní identity jsou podle Karstena (2006) faktory biologické. Zásadní význam mají vnější genitálie novorozence, kterému je tímto přisouzeno biologické pohlaví. Takto přisouzené pohlaví pak určuje směr, jímž se bude ubírat výchova dítěte. Převážná část psychosexuálního vývoje probíhá až po narození, a to v procesech učení, výchovy a ovlivňování.

2.1 Cesta k pocitu mužské identity

Na cestě k mužství se uplatňují faktory psychologické, společenské i kulturní, jež hrají neméně určující, ne-li dominantní úlohu. Od chromozomu XY k pocitu mužské identity vede dlouhá a nelehká cesta. Donedávna byla „tajuplnou“ částí lidstva žena a nikoho nenapadlo zamýšlet se nad mužem. Zdálo se, že mužství přichází samo, a že je přirozené a protikladné ženství. Tyto samozřejmosti vzaly v posledních desetiletích za své (Badinter, 2005).

Být mužem dnes zaznívá spíše imperativně než v oznamovacím způsobu. V často slýchané výzvě „buď muž“ je naznačováno, že nejde o nic samozřejmého. Ona pobídka v podstatě znamená, že přítomnost chromozomu Y a mužských pohlavních orgánů k vymezení lidského samce nestačí. Být muž znamená práci a úsilí, jež se od ženy většinou nevyžaduje. Podle názoru Elizabeth Badinter (2005) si jsou muži tak málo jisti svou identitou, že k potvrzení mužství potřebují důkazy. „Dokaž, že jsi muž“ je trvalý apel, s nímž je muž neustále konfrontován. Neméně často slýcháme sousloví „pravý muž“, jímž

---

³ Antigen HY je specifický protein patřící do histokompatibilního systému. Histokompatibilní komplex je komplex genů a jimi kódovaných proteinů, které podmiňují tkáňovou slučitelnost. U člověka jej označujeme jako HLA systém (Petřek, 15. června 2002).

je myšlen muž dostatečně mužský. Znamená to tedy, že některé lidské bytosti jsou muži jen zdánlivě, že jsou to muži nepraví? Pravdou je, že pokud chceme nějakého muže pochválit, stačí říct, že je to muž. Ženu bychom na druhou stranu lichotkou typu „jsi žena“ asi nijak neokouzlili.

2.2 Muž jako univerzální tvor

Francouzština označuje muže a člověka jedním slovem „homme“, stejně tak je tomu v angličtině - slovem „man“ se označuje muž i člověk. Muž se tedy v minulosti rovnalo člověk. Byl tvorem univerzálním a představoval nejdokonalejší formu lidského rodu. On byl tím jediným, čitelným, transparentním a důvěrně známým. Ona byla ta druhá, neznámá a nesrozumitelná (Maugueová, 1987 in Badinter, 2005). Muž v dějinách vždy vystupoval jako absolutno, od něhož se odvíjelo postavení ženy. Dnes se však maskulinita zdaleka nepojímá jako něco absolutního, je relativní a zároveň reaktivní.

A právě ve chvíli, kdy si muži uvědomili, že jejich postavení ve světě už není tak pevně zakotvené, že už nejsou těmi jedinými a mocnými, začali se svou identitou zabývat a začali o ní pochybovat. Důležité je také zmínit, že současná krize mužské identity, není podle Badinter (2005) zdaleka krizí první.

3 PROBLÉMY MUŽSKÉ IDENTITY

Podobně jako dívky se i chlapci identifikují z velké části s prvotní osobou, která o ně pečuje a to bývá zpravidla matka. Dítě se učí zprvu hlavně nápodobou, vcítěním a přejímáním všeho, co od matky přichází a co s ní souvisí. Identifikace, i v pozdějším věku, je zároveň i reakce na separaci, což se vlastně děje počínaje narozením neustále. Jako by dítě cítilo, že si toho musí vzít od matky co nejvíce, aby se o sebe v budoucnu mohlo samo postarat (Poněšický, 2004).

3.1 Negativní vymezení mužské identity

Erikson (2002) tvrdí, že získávání identity (společenské nebo psychologické) je složitý proces zahrnující pozitivní vztah začleňování a negativní vztah odlučování. Člověk se tedy vymezuje na základě podobností s jedněmi a na základě odlišností s druhými. Ruth Hartleyová (1959 in Badinter, 2005) tvrdí, že hoch se vymezuje především negativně. Také Nancy Chodorow (1978 in Gjuríčová, 1999) hovoří o negativní identifikaci. Dívka buduje svou identitu ve vztahu k osobě genderově stejné jako ona, k matce. Naproti tomu chlapec svou identitu buduje k osobě genderově odlišné a musí se spokojit s negativní identifikací s matkou - nebýt jako ona. Můžeme hovořit o tzv. vymezování mužské identity „protikladem“. Být muž znamená nebýt ženský, nebýt poddajný, závislý, zženštilý zjevem ani chováním. Chlapcům se obecně vštěpuje, kým nesmějí být, aby byli muži. Teprve potom se učí, kým být mají. Mužské je jednoduše to, co není ženské.

Dítě mužského pohlaví může existovat jen, když se odloučí od matky, od své feminity a od postavení pasivního nemluvněte. Má-li být mužská identita dána najevo, musí sebe i ostatní přesvědčit především o třech věcech: že není žena, že není dítě, a že není homosexuál. Zde pramení zoufalství těch, kteří tuto trojí negaci nezvládnou (Badinter, 2005).

„... a tak chlapci obětují vše, co s onou původní identifikací a symbiózou s matkou souviselo: hluboké vciťování se, zabývání se vlastním duševním životem, otevření se hloubkám svého nevědomí, přiznání si vlastní citlivosti, citovosti, přání po pasivitě a něžné lásce“ (Poněšický, 2004).

Maskulinita je ve skutečnosti velice křehká a to od chvíle, kdy na povrch vypluly obtíže mužské identity, už nikdo netvrdí, že mužské pohlaví je silnější. Začalo být naopak definováno jako slabé, labilní fyzicky i psychicky. Už v děloze má větší potíže s přežitím a bojuje o to, aby se nestalo ženou. Základní embryonální program je totiž nastaven tak, aby produkoval samičky. Úlohou chromozomu Y je pak zvrátit tuto spontánní tendenci nerozlišené embryonální gonády k založení vaječnicku a donutit ji vytvořit varle. Křehkost a labilnost přetrvává až do prvního roku života chlapce a vyšší mortalita mužů je patrná po celý život. Jak tvrdí Badinter (2005, s. 40): *„Mužské embryo od chvíle početí „bojuje“, aby nebylo ženské.“* Mužská identita je sekundární a proto také křehčí, než identita ženská,

tvrdí Poněšický (2004) a dále zmiňuje, že muž musí svou identitu potlačovat, protože všechno, co člověk za celý život prožil, se nemůže vymazat a muž si tak musí své mužství neustále dokazovat. To dokládá záliba chlapců v dobrodružných filmech, knížkách, ve sportu a potyčkách, ve kterých chlapci dokazují svou odvahu. Holčičí chování již v chlapeckém věku podléhá sankcím, provází je posměšky a chlapci se proto separují od „nebezpečného nakažení“ ženským prvkem. Tragické je, že ty obavy jsou tím větší, čím silnější je potlačení.

3.2 Genetická zranitelnost mužů

Proč u nejběžnějších psychických poruch převládají muži? Proč jsou psychicky zranitelnější než ženy? Na tuto otázku se snažil odpovědět Léon Eisenberg (in Badinter, 2005). Eisenberg ve své první hypotéze hovoří o genetické zranitelnosti mužského pohlaví. Muž má pouze jeden chromozom X, který přebírá škodlivé účinky všech alel⁴, které jsou na tomto chromozomu patologické. Druhá hypotéza se opírá o skutečnost, že pouze na mužský plod působí díky chromozomu Y maskulinizující látka vyměšovaná ze semenotvorných kanálků a testosteron.

„Evoluce determinovala obě pohlaví lidského druhu rozlišením 23. páru chromozomů. U ženy XX, u muže XY. Pohlaví dítěte určuje kombinace chromozomů ve spermiu, která oplodňuje vajíčko. Můžeme tedy tvrdit, že samce zplozuje samec“ (Badinter, 2005, s. 43) Genetika a studium chromozómových aberací dávají dostatek podnětů k zamyšlení se nad křehkostí a zranitelností chromozomu Y. Lidské bytosti se mohou rodit s jedním chromozomem navíc, mohou se rodit i s jedním chromozomem chybějícím. Nikdy se však nestane, že by příroda vyprodukovala lidského jedince mající jeden či několik chromozomů Y bez doprovodu X. Chromozom X tedy dle Badinter (2005) představuje základ člověka, něco, bez čeho by existence člověka nebyla možná. Naproti tomu Y představuje jen pohlavní mužskou odlišnost a jeho přítomnost je nezbytná k vytvoření muže, zdaleka však nestačí k vymezení mužské identity. Tento veskrze biologický boj jen začátkem dlouhého úsilí, které bude muset chlapec vynakládat na cestě k tomu, aby se stal mužem.

---

⁴ Alela je gen symetrický k jinému genu a zaujímající místo odpovídající druhému párovému chromozomu; je to konkrétní forma genu (Badinter, 2005).

K otázce křehkosti a zranitelnosti chromozomu Y, potažmo muže, se pojí i fakt, že muži v dnešní době nedominují pouze na špičkách společnosti, ale taky na jejím konci. Dá se říci, že příroda si s muži vyhrála. Poskytuje jim mnohem větší odchylky a extrémy. Nejvyšší společenské funkce, ale také věznice a ulice (bezdomovci) patří mužskému pohlaví. Navíc jsou muži posíláni do války. Proč má ženský a dětský život vyšší cenu než ten mužský? V Titaniku měli nejbohatší muži nižší procento přežití (34%) než nejchudší ženy (46%). Pokud si položíme otázku, čím jsou muži pro lidstvo nepostradatelní, paradoxně jedna z odpovědí může znít: právě proto, že jsou postradatelní. Jsou nepostradatelní pro svou postradatelnost (Čechová, 2008).

Také Janošová (2008, s. 21) tvrdí, že „*mužství jakožto součást identity je v naší společnosti ve srovnání s ženstvím pravděpodobně křehčí*“. Muži se kupříkladu daleko více než ženy obávají zesměšnění a ponížení vlastní osoby. Vysvětlit by se to dalo tím, že pro ně ztráta „hlavního slova“ znamená jakoby demaskulinizaci. Na druhou stranu je nutno dodat, že společnost klade na muže mnohdy nepřiměřené nároky, které jsou v podstatě v rozporu s jejich křehkostí. Dostát společenským, ale i vlastním nárokům na roli muže, která je rozhodně více spojená s úspěchem v konkurenčním boji než role ženy, není jednoduché. Rizika jsou jak pracovní, tak zdravotní. Muži jsou více ohroženi civilizačními chorobami. Také jsou patrně častěji vystaveni existenciálnímu strádání, o čemž hovoří i statistiky suicidií. Ženy se dožívají vyššího věku, i když v 50. letech minulého století tomu bylo naopak. Muži bývají mnohem častěji oběťmi závislostí, psychopatologií a psychosomatických chorob.

K aspektům, které genderovou identitu ovlivňují nejvíce, řadí Janošová (2008) především rozdílnou socializaci chlapců a dívek. Příčiny této odlišnosti jsou podmíněny jak biologicky, tak společensky, a to rozdílným očekáváním.

3.3 Rodová identita jako problém

Rodová identita, jakožto vnitřní prožívání příslušnosti k vlastnímu pohlaví a k rodové roli, začala být problémem až s dosažením určitého stupně individualizace. Spolu s tímto fenoménem se objevily větší možnosti svobody, kterou umožnila větší diverzita společnosti, která nabídla jedinci jistou volbu. Člověku byla nabídnuta možnost vnímat svou vlastní hodnotu už nejen jako člen skupiny, ale také jako sebe sama nezávisle na míře

úspěšnosti v sociálním světě. Nadto však stále existovalo povědomí o ideálu mužskosti a ženskosti jako dvou odlišných světů. Patřila zde (a možná stále patří) představa o tom, že muž si musí vydobýt svou identitu prostřednictvím úspěšné kariéry, schopností a vedoucí pozice, zatímco žena svou identitu získá tím, že se stane něčí ženou, matkou a poskytovatelkou emoční podpory (Janošová, 2008). Tyto představy můžeme spatřovat kupříkladu v předválečném období Česko-slovenské republiky, kdy byly manželky oslovovány profesí svého muže - paní lékárníková apod.

Pro mužskou identitu je dle Badinter (2005) charakteristické vlastnit, brát si, pronikat, ovládat a prosazovat se. Jak už jsme se zmínili, mužská identita se vymezuje především negací. Být muž znamená nebýt žena, nechovat se jako ona, neoblékat se jako ona. Být muž znamená nebýt poddajný, nebýt podřízený a nevytvářet příliš intimní styky s ostatními muži. Na muže je obecně vyvíjen silnější nátlak a očekává se od nich, že se budou chovat jako správní muži, tedy podle svého pohlaví (Karsten, 2006).

Pokud se budeme pohybovat v terminologii E. Badinter (2005), tak patriarchální společnost zplodila „zmrzačeného“ muže, jehož identita byla budována principem odlišování namísto identifikace. Situaci ještě zhoršila průmyslová revoluce, která synům odvedla otce. Muže přestali utvářet muži. Otcové, kteří se doma vyskytovali jen zřídka, byli chabým identifikačním vzorem a často působili spíše symbolicky než fyzicky. V pozdější době se objevil feminismus, který patriarchát i jím vytvořený maskulinní typ zavrhl. „Antipatriarchální“ reakce pak dala vzniknout muži, který na tom byl obdobně jako ten za dob společnosti patriarchální. Muži se ocitli na křižovatce, jež mnohdy skýtala velké dilema: zranit svou ženskou stránku nebo své mužství? Pokud muž zcela zavrhne svou feminní stránku, stane se z něj typický machista, tvrdák, který se nikdy nesmířil s mateřskými hodnotami. Protipólem mu je muž, kterému chyběl otec a byl vychováván matkou, od níž se nebyl schopen odpoutat. Tento muž postrádá virilitu a nahradil v období feminismu muže tvrdého. Mužské pohlaví se v naší tradiční patriarchální kultuře považovalo za silnější. Se zapojením se žen na trh práce a vyvstanuvší krizí otcovství (mužské identity) však nastala doba redefinování mužství (Čechová, 2008).

3.4 Ideál muže

Přestože víme, že muži mají stejné citové potřeby jako ženy, stereotypní role je nutí k tomu, aby svou emocionální složku potlačovali. Muž, aby byl mužem pravým, měl by usilovat o nadřazenost. Úspěch, moc a obdiv jsou důležitými měřítky jeho mužnosti. Měl by být nezávislý a spoléhající se sám na sebe a nakonec by měl být silnější než ostatní, je-li třeba, tak i s použitím násilí. Muž, který se těmito čtyřmi imperativy řídí, je nadsamec, jímž by mnozí chtěli být. Dokonale ho představuje kovboj z reklamy na cigarety Marlboro⁵. Je tvrdý a osamocený, nikoho nepotřebuje, je mužný a pevný, zkrátka velký tvrd'ák, stavěný spíš na to bojovat a zemřít, než se starat o děti, domácnost a o svou ženu. Tento ideál mužství převzala spousta kultur. Kovboj v podstatě ztělesňuje veškeré mužské stereotypy. Zbraň, alkohol, kůň a ženy, jež hrají pouze podružnou roli, to jsou základní atributy, jež k typickému muži z divokého západu patří. Můžeme si teď položit otázku, co se děje s muži, kteří tohoto ideálu nedosahovali nebo nedosahují. Propagování nedosažitelného vzoru virility může některé muže dovádět k bolestnému poznání, že jsou nehotoví (Badinter, 2005). Mezi 20. a 30. rokem podle téže autorky musí muž svou vnitřní ženskost ještě kontrolovat a potlačovat. Potvrzení sebe pak hledá vně rodiny, především v pracovní sféře, kde poměřuje své mužství kritérii soupeření a úspěchu. Po celé toto období završuje budování své mužské identity.

4 KRIZE MUŽSKÉ IDENTITY

Muži se nad svou identitou začali zamýšlet v sedmdesátých letech minulého století. Jako první se úvahami o ideální mužské roli jako zdroji odcizení mužů a jejich neshod s ženami začali zabývat američtí představitelé humanitních věd. Radost z odhalování však v létech osmdesátých vyústila v nejistotu a úzkost. Muž se stal záhadou a vyvstaly pochyby o jeho podstatě, o jeho mužství. Do té doby si byli muži natolik jistí tím, kým jsou, že nikoho nenapadlo zabývat se jejich identitou. Co se tedy stalo? Je na vině feminismus šedesátých let? Ve skutečnosti by se dalo říci, že západní feminismus není

---

⁵ Viz Příloha 3.

vinen ani tak vyvrácením orientačních bodů, jako tím, že ukázal, že „král je nahý“ (Badinter, 2005). Když se ženy začaly oprostovat od svých tradičních rolí a začaly se prodírat do ryze mužských oblastí, rozplynula se univerzální mužská charakteristika. Nastal relativní konec nadřazenosti muže nad ženou. Do té doby ona iluzorní mužnost spočívala na *libido dominandi* (touze ovládat) a byla nejvyšším kritériem mužovy identity. Po jejím postupném vymizení začali muži tápat a začali se zabývat tím, zda budou dost mužní nebo tím, aby nebyli mužní až příliš.

Krize mužství, o kterých víme, mají společné rysy. Vznikly v civilizovaných zemích, kde byla ženám dopřána větší svoboda než jinde. Tyto krize byly následkem ideologických, ekonomických a společenských převratů, a odrazily se jak v organizaci rodiny, tak v organizaci práce. Dvě krize předchozí, o nichž hovoří Badinter (2005), se však od té dnešní liší, a to společensky omezeným rozsahem. V 17. a 18. století krize postihla pouze vládnoucí třídy, aristokracii a městskou buržoazii. Krize v 19. století pak našla ventil v obou světových válkách, kde muži opět nabyli pocitu moci a utvrzení ve své mužskosti. V Česku tomu bylo samozřejmě jinak. U nás došlo k „první“ krizi mužské identity mnohem později a to až po roce 1989.

V západní společnosti byla relativně stabilní společenská situace narušena silnými společenskými změnami, které přinesla průmyslová revoluce v 18. století. Vlivem urbanizace došlo k proměnám v demografickém uspořádání. Muži již nezastávali svou práci doma, ale odešli do továren. Práce dříve považována za typicky mužskou se stala v širším měřítku vhodnou i pro ženu. Společnost se začala členit a individualizovat. To vedlo k větší variabilitě rolí žen a mužů, jímž se bylo nutné přizpůsobit. S proměnou požadavků na role mužů a žen se začala pozvolna měnit také představa o jejich ideální podobě (Janošová, 2008).

4.1 Krize mužství v 17. a 18. století ve Francii a Anglii

První zpochybnování mužské role a s ní související identity mají podle Badinter (2005) na svědomí francouzské preciózky. Tamní preciózita dosáhla vrcholu v padesátých a šedesátých letech 17. století a vznikla jako reakce na hrubost dvořanů Jindřicha IV. Preciózka byla žena, která začala převracet tradiční společenské hodnoty. Byla ženou emancipovanou, která v touze po nezávislosti přišla s feministickými řešeními a začala

prosazovat nový ideál ženy, který bude mít právo na společenský vzestup a důstojnost. Nová pravidla převzalo jen málo mužů, preciózů. Ti převzali ženskou vyumělkovanou módu, dlouhé paruky, pera, mušky, parfémy, rtěnky. Chovali se civilizovaně, galantně a jemně. V tzv. lepší společnosti se ženské hodnoty dostaly do popředí natolik, že se v následujícím století zdály dominantní.

Krizi mužství v Anglii doprovázelo přehodnocování rolí muže a ženy v manželství, rodině a sexualitě. Samotný význam maskulinity se stal předmětem diskuze. Ženy volaly po tom, aby muži byli jemnější, a nový anglický muž se stal malicherným, ješitným a exaltovaným jako žena. **Století osvícenství tedy představovalo první zlom v dějinách virility** (Badinter, 2005). Tomuto vývoji pak učinila přítrž revoluce roku 1789. Ženy byly vyzvány, aby se nepletly do mužských záležitostí, a zakazovala se jim jakákoli jiná role, než role matky a hospodyně. Tento dualismus pak přetrval skoro sto let, než přišla nová krize maskulinity, rozsáhlejší a hlubší než ta předchozí (Badinter, 2005).

4.2 Krize mužství na přelomu 19. a 20. století

Krize na přelomu 19. a 20. století zasáhla jak Evropu, tak Spojené státy americké. Došlo k ekonomickým a společenským otřesům, jež byly vyvolány novými potřebami industrializace a demokratizace. Život lidí se změnil, na scénu opět vstoupily feministické požadavky a probudila se mužská úzkost. Jak uvádí Badinter (2005), většina mužů reagovala na nové emancipované hnutí nepřátelsky. Muži cítili, že proměna ženy znamená, že bude chtít dělat to, co oni. Jejich identita, moc i každodenní život se ocitly v ohrožení. Stále více mužů sužovala pracovní rutina v továrnách nebo na úřadech, kde nebyla možnost uplatnit tradiční hodnoty a vlastnosti. K zajištění obživy již nebyla zapotřebí mužná síla ani nápaditost.

Krize maskulinity dosáhla svého vrcholu a východiskem z ní byla bohužel válka. Ta ji na chvíli zahnala. Muži mohli opět sami sobě dokázat, že jsou „praví chlapi“. Jejich problém byl dočasně vyřešen. Válka však zásadní problémy, které posléze vypluly na povrch, pouze zamaskovala. Po druhé světové válce se mužnost opět ocitla před problémem zvaným nejistá identita (Badinter, 2005).

4.3 Jak muže ovlivnil feminismus

Feminismus po mužích požadoval, aby se změnili, a oni z těchto změn měli i užitek. Již nemuseli být za každou cenu živiteli rodiny a nemuseli být vždy silní a klidní. S vnitřním světem mužů to však nemělo nic společného, ten se nezměnil. Ve veřejném životě dokázal feminismus mnoho, ve sféře osobní došlo ke zmatení jak mužů, tak samotných žen. Nedokázali najednou žít odděleně, často však ani spolu. Feminismus podle Biddulpha (2007) vycházel z toho, že muži se mají dobře, což byl podle něj velmi zjednodušený pohled. Mnohem realističtější se jeví říci, že jak ženy, tak muži byli vězni svých rolí a svého formování, které ublížilo oběma pohlavím.

Ještě před šedesáti lety byla role mužů pevně zakotvená a určená. Loajalita, tvrdá práce, ochota poprat se s obtížemi, to byly vlastnosti mužům oné doby vlastní. V dnešní době je však vše jinak. Typ „tvrdého muže padesátých let“ je záležitostí dávno minulou a dnešní muži musí ujít cestu, díky níž objeví a rozvine podstatu svého mužství, velmi odlišnou od cesty, kterou šli jejich otcové (Biddulph, 2007). A jak se dozvíme dále, právě otcové hrají v utváření mužské identity jednu z nejdůležitějších rolí.

V souvislosti s feministickým hnutím ještě zmíníme koncept moci, jež se samotných mužů velmi dotýká. Jakákoli teorie mužství a maskulinity jej v sobě zahrnuje. Přes mnohé pozitivní změny, ke kterým došlo v průběhu druhé poloviny minulého století v postavení žen ve veřejné sféře, je převážná část významných a rozhodujících postů ve vládě, regionální police či v čele obchodních organizací stále v rukou mužů. Mužská „nadvláda“ je tudíž stále patrná. V důsledku této reality je podle Dudové (2005) maskulinita vysvětlována v souvislosti s mužskou schopností udržovat a vykonávat moc a kontrolu, i když muži se podle autorky mocní necítí a to zvláště pak ne ve sféře individuální a interpersonální.

5 KRIZE A PROMĚNA MUŽSKÉ ROLE

„*Role je soubor směrnic, předpisů a pravidel chování, určujících pohlavně specifické chování osobnosti*“ (Karsten, 2006). Roli můžeme také chápat jako chování, které je pro jedince v určitém postavení vhodné a žádoucí a jako předpokládaný způsob chování jedince v určité sociální situaci (Hartl, Hartlová, 2000).

5.1 Proměna mužské a otcovské role z historického hlediska

Tak jako se vyvíjela společnost, tak se vyvíjel i význam otce a jeho postavení v rodině. Podobně jako každá jiná sociální role byla i role otce vždy definována a formována mnoha faktory, které vytvářely a ovlivňovaly statut otců ve společnosti a rodině. Až zhruba do konce 18. století se řídily evropské rodiny posvátným principem otcovské autority. Pak začala být pozice otce oslabována a to pod vlivem historických, kulturních a sociálních změn. Ještě v 17. a 18. století muž pracoval po boku své ženy v hospodářství, na trhu nebo v obchodě, kde byly vždy přítomny i děti, které rodičům pomáhaly a většinou přebíraly hospodářství svých rodičů. Otcové byli nezpochybnitelnými hlavami svých rodin. To bylo ještě v době před počátkem průmyslové revoluce, kdy byli otcové považováni všeobecně za důležitější pro péči o dítě a jeho růst, pro jeho vzdělání a vývoj než matky. Otec byl také tím, kdo měl dítě připravit na život mimo domov. Vše se příchodem průmyslové společnosti změnilo. V průběhu posledních dvou století ztratil muž téměř všechny své tradiční role. Přestal být nenahraditelným ochráncem a pečovatelem a ztrácel své výsadní postavení coby nezpochybnitelné hlavy rodiny. Důsledkem ekonomického rozvoje odchází otcové pracovat mimo domov, radikálně se odděluje pracovní a domácí prostředí. Rodina dostává zcela nový charakter. Z otce se stává vzdálená osoba, o jejíž práci děti téměř nic neví. Muži začali postupně pozbývat svůj vliv na výchovu dětí a ztratili s nimi kontakt. Ženy začaly být na druhou stranu považovány za ty, které disponují všemi potřebnými vlastnostmi k výchově dětí obou pohlaví, a nakonec společnost dospěla k „chybnému“ názoru, že matky dokážou lépe uspokojovat potřeby především malých dětí lépe než muži. Místo realizace mužů se přesunulo především do vzdálené pracovní sféry a došlo také k tomu, že muži začali hledat smysl svého mužství více mimo domov. Méně se vztahovali k hodnotě domova a rodičovství a důležitější pro

seberealizaci začaly být individuální ambice a pracovní úspěch. Otcovství se tak stalo méně důležitou sociální rolí (Chmelařová, 2008).

Efekty změn z doby industrializace přetrvávaly ještě dlouho i ve 20. století. Rodičovství bylo i v tomto století považováno za něco, co dělají ženy. Muži se starali o finanční zabezpečení rodiny, ale málo kdy se plně angažovali jako rodiče. Výjimkou bylo kárání neposlušného dítěte nebo zasvěcování chlapce do mužských aktivit.

5.2 Vliv psychologických teorií

Již od počátku 20. století byly teorie o rodičovství ovlivňovány stále populárnější psychoanalytickou teorií. Freudovi následovníci se zabývali vztahem matky a dítěte a učinili z této dvojice stěžejní téma svých úvah, přičemž otec byl často opomíjen, ačkoli Freud jej původně ve svých teoriích považoval za důležitý prvek ve vývoji dítěte. V duchu neofreudiánské tradice se tak předpokládalo, že vztah matky k dítěti je výlučný a nenahraditelný, z velké části instinktivní, což souviselo se vznikem tzv. kultu mateřství. Ten způsobil, že význam otce pro vývoj dítěte byl nadále výrazně podceňován. Pokud se vrátíme k termínu kult mateřství, tak zjistíme, že vychází ze dvou předpokladů. Jednak že ženy jsou od přírody lepšími rodiči než muži a také že matky jsou pro děti důležitější než otcové. A dostáváme se k období poválečnému, ve kterém společnost v tomto názoru utvrdila Bowlbyho teorie attachmentu. Nutno říci, že samotný Bowlby posléze uznal, že chybně uvažoval pouze o důležitosti přítomnosti matky a že nezahrnul do svých závěrů i důsledky absence otců. Tento kult si podle Chmelařové (2008) po velkou část 20. století udržel značný vliv a dodnes je velice hluboce zakořeněn v naší kultuře. Dnes však na základě řady výzkumů víme, že otec je významný i v raných fázích života dítěte a má schopnosti a předpoklady poskytnout dítěti stejnou péči jako matka.

5.3 Co proměna mužské role přinesla

Jak je patrné z výše uvedeného, tak v průběhu předminulého století došlo k dramatické proměně mužské a s tím související otcovské role. Částečně to bylo způsobeno přechodem velké části obyvatelstva z venkovského životního stylu do městského technologického životního stylu, částečně vyrovnáváním rolí mužů a žen v moderní společnosti. Důležitost otce kdysi spočívala v tom, že představoval přímý model

pro své děti, zvláště pak pro svého syna. Přípravoval ho pro budoucí samostatný život tak, že mu předváděl specifické postupy, jak si vydělat na živobytí (Yablonsky, 1995). S vývojem společnosti se však vše změnilo a tento systém nefunguje, dá se říci, že ani neexistuje. Aby otcové vyplnili toto vakuum, vymýšlí pro sebe a své děti relativně umělé činnosti. Prázdninové cesty, táboření, sporty. Když otec a syn spolu kempují, rozvíjí se jejich kamarádský vztah a smysluplná interakce. Avšak ve srovnání s životem na statku nebo se situací kmene, jehož příslušníci, otec a syn, jsou spolu na lovu, jsou takové zážitky přece jen něčím umělým. Různé aktivity otců a synů mohly v minulosti mít i rekreační charakter, ale především byly životně funkční. Vztahy mezi otcem a synem, i vztahy mezi touto dvojicí a zbytkem rodiny, byly dříve mnohem dynamičtější.

V současné době dochází k odcizení mezi otci a syny. Dnes mají otcové a synové v každodenním běhu života mnohem méně společného. A právě proto je stále důležitější mezi nimi pěstovat citový. Otcové by se měli stát milujícími otci, schopnými vcítění, a neměli by se bát dát své city otevřeně najevo (Yablonsky, 1995). Ke vztahu otce a syna se ještě podrobněji vrátíme, nyní však nesmíme opomenout ještě jeden faktor, který kromě technologických důsledků ovlivnil mateřské a otcovské role. Jedná se o hnutí za větší rovnoprávnost mezi muži a ženami. Jeho důsledky jsou patrné jak v rodině, tak v celé společnosti. Stále více žen dosahuje vysokého postavení a vlivu v zaměstnáních, jež byla původně výhradním působištěm mužů. Ženy odcházejí denně z domova za prací. Otcové pak musí vyplňovat vzniklý prostor, musí přebírat část tradičních rolí a funkcí, které byly dříve doménou matek. Také mateřská role se mění. Ženy snažící se uspět na trhu práce mají čím dál méně času na výkon své mateřské role. Mnohé prvky citové výchovy už nejsou jen mateřskou záležitostí, ale staly se součástí moderní otcovské role (Yablonsky, 1995).

5.3.1 Absence otce v rodině

V posledních desetiletích se hovoří o tzv. krizi mužské role či krizi mužské identity také v souvislosti se změnami ve struktuře domácností a v pozici mužů v ní. Muži tráví v rodině (v domácnosti, s rodinou) mnohem méně času než ženy. Současným trendem je neustálé zvyšování počtu hodin trávených v zaměstnání, jehož vlivem téměř vymizelo domácí kutilství. Živitelé rodin se museli zcela nebo alespoň částečně vzdát svých zálib, které umožňovaly vyvážit případnou nespokojenost v zaměstnání. Tyto aktivity většinou

dovolovaly, aby se na nich společně s otci podílely i děti. Nyní je situace taková, že otec tráví většinu dne v práci a doma především odpočívá a stává se tak trochu hostem ve vlastním domě (Janošová, 2008). Stává se pasivním členem domácnosti, přičemž na druhé straně stojí jedinec „rodinně“ velice aktivní, žena. Matka se stává tou, která řídí domácnost. My jsme však na základě našeho výzkumu dospěli k jinému názoru, se kterým se seznámíme ve výzkumné části naší práce.

Děti jsou mnohem více přítomny při matčiných každodenních činnostech, jež jsou povětšinou spojeny s péčí o domácnost a mají zcela konkrétní obsah. „*Dívky se teda učí v interakci s matkou spontánně, nápodobou a situačními instrukcemi, jednotlivým dovednostem a přijímají tak přirozenou cestou některé složky své rodové role*“ (Janošová, 2008, s. 21). Naopak chlapci mají tuto možnost v interakci s otcem zřídka. K nejasnému vzoru otců a nejasnosti samotné role při výchově dětí přispívá i skutečnost, že se obvykle nepodílejí na činnostech intimního charakteru.

5.3.2 *Chlapcům chybí vzory*

V současném západním světě neexistuje konsenzus týkající se ideální podoby mužské role. Určitý vliv má jistě to, že dnešní doba neposkytuje vzory, které by posilovaly základní archetypální mužské vlastnosti, a které by mohly vést ke zdůraznění potřeby lepšího uplatnění u chlapců (Vágnerová, 1998). Výchova chlapců je dnes převážně v rukou žen. Matoušek (1997) se zmiňuje o tom, že jsme civilizací, v níž otcové opouštějí syny a ponechávají je v lepším případě v péči manželek a placených profesionálů, v horším případě je nechávají napospas vrstevnickým skupinám. Prakticky prvních deset let života dítěte je jeho výchova výlučně v rukou žen. Vyrůstajícím chlapcům pak často chybí mužské vzory a blízké osoby, a tak se při tvorbě své mužské role obracejí ke stereotypním a mnohdy nerealistickým obrazům mužů jak je prezentují především hromadné sdělovací prostředky (Karsten, 2006). Na základě našeho výzkumu jsme dospěli k opačnému názoru, doba se změnila a muži se již na výchově dětí a péči o ně podílejí mnohem více, než tomu bylo v minulosti. Konkrétněji se k tomu vrátíme při interpretaci výsledku naší studie.

Výchova chlapců je problematičtější než výchova dívek. Různé výzkumy naznačují, že chlapci jsou většinou podněcováni k větší soutěživosti, k potlačování emocí souvisejících s empatií a k větší sociální konformitě s požadavky rodové (genderové) role

(Colins & Kutzaj, 1991 in Janošová, 2008). Chlapci jsou také častěji podrobováni negativním sankcím, chovají-li se způsobem vnímaným jako nepřiměřený jejich genderu (Renzetti, Curran, 2003).

Biddulph (2007) si klade otázku, zda umíme chlapce vychovat v dospělé muže, kteří by nebyli tolik ohrožení a milovali by život. Autor se během svých přednášek setkal zhruba se stovkou tisíc lidí z různých částí světa a jeho závěry jsou následující. Celková situace není dobrá a je potřeba velké změny v životních podmínkách chlapců a mužů. Tvrdí, že pro inspiraci není třeba chodit daleko, je ji možno nalézt u žen. Až do poloviny dvacátého století byla průměrná žena v západním světě (ve světě východním ještě déle) notně nespokojená. Role kuchařky, pečovatelky a hospodyňky byla frustrující i pro relativně spokojené ženy. Neexistovala pro ně možnost volby. Reakcí na tuto situaci bylo vzniknutí hnutí žen, které se pro příští čtyři desetiletí stalo „nejmocnější“ společenskou silou. Došlo ke změnám na mnoha úrovních a ženy si díky tomu uvědomily, že si svůj život mohou vybrat a ne pouze plnit role, které jim byly uloženy v dobách dávno minulých. Nyní je podle něj řada na mužích, aby zhodnotili, jaké síly omezují jejich životy. O to se již v posledních letech intenzivně snaží Hnutí mužů, které nabízí vhled do toho, co se s muži stalo a jak to napravit.

5.4 Otcovství není specifický sociální fenomén

Podle Burgessové (2004) však bylo zjištěno, že naprostá většina chlapců, kteří vyrůstají bez otců, se vyvíjí a chová z hlediska své pohlavní identity naprosto normálně a neexistují žádné důkazy, které by potvrzovaly, že bez otcova vlivu se matka s dítětem nedokážou od sebe oddělit. Přímý vliv průměrného otce v raném věku dítěte je ve skutečnosti tak minimální, že američtí vědci, kteří analyzovali vývoj více než 1500 pětiletých dětí, nezjistili žádné rozdíly v intelektuálním nebo emočním vývoji mezi dětmi, které od svého narození vyrůstaly s otcem, nevlastním otcem či dětmi, které vyrůstaly bez jakéhokoli mužského vzoru. To ale samozřejmě neznamená, že otcové nejsou pro děti cenným přínosem. Můžeme to ale shrnout tak, že otcovství samo o sobě nemá žádný tajemný význam a otcové nemají žádnou výhradní roli pouze proto, že jsou otcové, nebo proto, že jsou muži. Důležité je to, co je otec schopen dítěti poskytnout sám ze sebe, zda je schopen dát svým dětem láskyplnou, důvěrnou a pozornou péči, kterou potřebují. Také

Maříková (2009) otvírá otázku, zda otcovství představuje specifický sociální fenomén, resp. zda otcové disponují nějakými specifickými a jedinečnými charakteristikami a schopnostmi, které mají vliv na styly jejich péče a výchovy a s tím spojený i vliv na děti. V této souvislosti zmiňuje dvě různé perspektivy, ze kterých je možno pohlížet na tuto problematiku. *Esencialistický přístup* klade důraz na jedinečný význam otce v životě dítěte. Zdůrazňovány jsou především biologické odlišnosti mezi mužem a ženou (otcem a matkou), ze kterých jsou automaticky odvozovány základní rozdíly v rodičovském chování. Otcovství a mateřství jsou tak vnímány jako vztahové konstrukty, které jsou protikladné a komplementární navzájem. V rámci tohoto modelu jsou otcům a matkám připisovány odlišné a nezaměnitelné rodičovské role. V *konstruktivistickém přístupu* pak otcovství a mateřství představují spíše dynamické procesy, kde jsou maskulinity a feminity, stejně jako otcovství a mateřství, neustále rekonstruovány lidmi samými během jejich každodenních interakcí, které probíhají v kontextu proměňujících se generových vztahů. Otcovství a mateřství tedy z tohoto pohledu nepředstavují fixní a statické role.

5.5 Mužská role a emoce

Dalším aspektem, který ovlivňuje mužské role (mužskou identitu) jsou emoce. Nejenže se od muže očekává pracovní úspěch, očekává se od něj také, že bude vždy ovládat své emoce. Toto společenské očekávání by se dalo nazvat hypermaskulinním. Muž by měl být psychicky i fyzicky nezdolný a měl by si vždy umět poradit se svými problémy sám. Problémy emočního rázu by vůbec mít neměl. Takováto výchova chlapců je „škodlivá“. Může být narušen vývoj osobnosti i tělesné zdraví. Celoživotní tlumení emocí pak může v pokročilejším věku vyústit v absolutní osamělost, s níž se muži vyrovnávají velice těžko. Pocit nepochopení a odcizení se sobě samému zažívá podle Janošové (2008) mnoho mužů.

Ani v další kapitole se neodkloníme od tématu mužské role. Jednou z nejdůležitějších a možná i nejdůležitější v životě muže je bezesporu role otcovská.

6 OTCOVSTVÍ JAKO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ MUŽSKÁ ROLE

Když se muž stane otcem, je mu rázem přidělena nejdůležitější role jeho života. Otcovství je dá se říci mužovou spojnicí s budoucností. Potomek nese otcovo jméno a jednou převezme jeho společenský, citový a finanční odkaz. Dokonce i tehdy, když se syn vzbouří proti otcovu poselství, tedy proti jeho životní filozofii, proti jeho návodu, jak žít, je svým otcem značně ovlivněn. Můžeme říci, že svým otcem bývá velmi podstatně ovlivněn každý. Podle Yablonskeho (1995) by mohlo efektivnější otcovství přispět k odstranění zločinnosti, užívání drog nebo násilí. Dětem pozitivní vztahy s otci velice prospívají. Takovýto vztah nemá jen hodnotu sám o sobě, ale může také tlumit negativní životní okolnosti, jakými je například nedostatek finančních prostředků nebo nepřátelská či problematická matka. Buregessová (2004) píše, že dospívající děti deprimovaných matek jsou na život připraveny lépe, pokud mají kvalitní vztah se svým otcem. Nutno ještě dodat, že po převzetí otcovské role se mnozí muži radikálně mění. Někteří původně chladní muži nabývají ve vztahu k dětem schopnosti vcítění, empatie. To mívá pozitivní vliv i na jejich vztah k ostatním lidem. Jsou ovšem případy, kdy se muž sice stane milujícím otcem, ale ve vztahu ke světu v něm negativní přístup přetrvává.

6.1 Proč je otec důležitý

Otec je pro zdravý vývoj dětí důležitý a to z mnoha důvodů. Muž dokáže u dětí vyvíjet jiné vlastnosti než žena. Kupříkladu hry otců jsou pro děti obecně více stimulující a vzrušující. Otcové oproti matkám upřednostňují tělesný dotyk před verbálním kontaktem (Matoušek, 2003). Otec u chlapců povzbuzuje mužské projevy, jako je tělesná aktivita, samostatnost, zkoumavost. U dívek pak stimuluje její ženské vlastnosti jako je něžnost, pasivita a mírnost. Naopak matka se k oběma pohlavím chová vesměs stejně. Táta je tedy pro dítě novým zdrojem stimulace a velmi dobrým identifikačním modelem pro syna. Otcové rozvíjejí děti především po stránce intelektové. Syny pak vedou k samostatnosti, soutěživosti a fyzické zdatnosti. Matky na druhou stranu stimuluji (u obojího pohlaví) rozvoj feminních rysů, jako je slušnost, citlivost, přívětivost, empatie (Janošová, 2008). Bakalář (2002) staví otce do kontra role vůči ochraňovatelské a pečující matce. Otcové si s dětmi často hrají odvážnějšími způsoby, které naučí dítě zkoumat, riskovat, dostat se do prance a plakat, ale s tím, že dítě opět brzy otrne. Otcové bývají k dětem upřímnější a

otevřenější ve věcech, které „narušují“ společenské normy. „Možná, že sex je dobrý“. „Možná, že Bůh neexistuje“. Děti jsou za tento postoj rády, cení si upřímnosti a také toho, že se na otce mohou spolehnout. Dělá jim dobře vědět, že otec je tak dobrý ochránce, že je ani nemusí ochraňovat před pravdou, protože umí změkčit její dopad. Samozřejmě upřímnost neznamená, že se vždy říká všechno. Na některé pravdy jsou děti určitého věku ještě příliš malé a nezralé.

Bakalář (2002) hovoří o třech hlavních rolích otce ve vývoji dítěte. Jedná se o schopnost empatie a porozumění, o rozvíjení všímavého potenciálu a vedení k nezávislosti. Tyto jednotlivé role si teď blíže specifikujme.

Péče angažovaného otce může mít dlouhodobý vliv na empatickou schopnost dítěte a na jeho ohleduplnost k druhým. Bakalář (2002) zmiňuje výzkum psychologa McClellanda a jeho kolegů, kteří zjistili, že jedinci, kteří měli v dětství plně participujícího otce, vyrostli s větší pravděpodobností v dospělá s lepším porozuměním pro druhé než ti, jejichž otec byl málo všímavý, hlavně v době, kdy byli malými dětmi. Také rozvíjení všímavého potenciálu je pro vývoj dítěte velmi důležité. Každé dítě totiž disponuje tvořivým potenciálem, který může být rozvíjen pozitivním rodičovským zájmem. A konečně k třetí roli otce, jež je důležitá ve vývoji dítěte. Jde o vedení k nezávislosti. Otcovo povzbuzování dítěte k větší nezávislosti je často vhodnou protiváhou k přemíře ochranných tendencí matky. Dětem, kterým chybí v životě mužský prvek, mohou být zahrnovány velkou mateřskou péčí s tím, že jim chybí volnost k prozkoumávání světa, chybí jim také povzbuzování k vývoji asertivních a nezávislých postojů, o což se často stará otec. *„Matky totiž mají tendenci být nadměrně ochranné, zejména vůči prvorozeným, zatímco otcové mají spíše tendenci předčasně očekávat nereálný stupeň autonomie a nezávislosti, zejména u chlapců. Když se tudíž na výchově podílejí oba rodiče, pak jejich kombinovaná očekávání obvykle vyústí v přístup realističtější a méně extrémní“* (Bakalář, 2002, s. 128).

„Každý otec, ať se tváří jakkoli kriticky nebo lhostejně, stráví svůj život hluboko ve svém nitru čekáním na vědomí, že jeho syn ho má rád a váží si ho. Každý dnes uznává, že rodič má moc zničit sebevědomí dítěte. Jen málokdo si však uvědomuje, že tutéž moc jednou naopak bude mít dítě. Rodiče čekají, jakkoli nejistě, až je jejich děti jednou posoudí“ (Biddulph, 2007, s. 38-39).

6.2 Typologie otcovských stylů

Pokud chceme definovat určitý otcovský styl, je nutno brát v úvahu dvě důležité proměnné, kterými jsou míra touhy být otcem a zaujetí pro otcovskou roli. Otcovský styl je pak dále určován vzájemným dynamickým ovlivňováním spousty činitelů. Jmenovitě jde o nadšení pro roli, postavu vlastního otce jako modelu pro otcovskou roli, představu o otcovství získanou ze sdělovacích prostředků, roli v zaměstnání, dále sociální, právní, kulturní, ekonomickou, třídní a náboženskou orientaci, typ mužovy osobnosti a jeho charakter a temperament. Jedním z nejvíce rozhodujících vlivů na otcovský styl je otisk stylu jeho vlastního otce. „*Vědomě či nevědomě je tento faktor vždycky ve hře*“ (Yablonsky, 1995, s. 47). Jinak řečeno je otcovský styl výslednicí různých socioekonomických a kulturních faktorů. Na vývoji otcovského stylu se podílejí i specifické rysy osobnosti a další vlivy. Yablonského výzkum ukázal, že existují určité ústřední prvky, které určují způsob, jakým otec vykonává svou roli v rámci svých dynamických vztahů ke své rodině. Podle něj projde většina otců, a to jak otců milujících, tak otců chladných, ve vztahu k synům obdobími láskyplných i nenávistných vztahů, i když jejich základní styl přístupu k synům se přitom nemění. Téměř každý otec si však osvojí jednu ze základních podob otcovských stylů. Následující charakteristiky, které popisuje Yablonsky (1995, s. 62 – 85), se snaží o vystižení základních typů otcovských stylů, které v čisté podobě či v kombinacích nacházíme u většiny otců. Nutno dodat, že autor se možná i na škodu zaměřuje pouze na styl ve vztahu otec-syn, přičemž dcery opomíná, ale vzhledem k tomu, že naše práce se především věnuje otcům a synům, z nichž vyrůstají budoucí otcové, jeho typologii uvádíme.

6.2.1 Citliví a milující otcové - dvojníci

Otec tohoto typu bývá obvykle po citové stránce „zdravý“ člověk. Je schopen upřednostňovat synovy potřeby na úkor těch vlastních. Syna staví do středu svého života. Je schopen být dvojníkem svého syna. Tzn., že má schopnost vnímat v synově raném věku jeho city jako své vlastní a v pozdějších letech schopnost být připraven v případě potřeby s porozuměním zasáhnout. Otec tohoto typu obvykle se synem počítá ve svém životním plánu.

Negativum můžeme spatřovat v tom, že tento otec svého syna příliš chrání před pocity zklamání z neúspěchu, což nemusí mít vždy ten správný efekt na synův vývoj. Prožívání neúspěchu je totiž součástí života. Otec dvojník si jen zřídka přizná, že syn v něčem neuspěl. Kdyby to udělal, přiznal by, že neuspěl on sám. Důsledkem pak může být to, že se kolem syna vytvoří jakási bublina, která jej chrání, je příjemná a láskyplná, ale svým způsobem nereálná.

6.2.2 Otcové rovnostářského typu - kamarádi

Mnozí muži se svým synům stávají spíše kamarády než otci. Tito otcové jsou po citové stránce sami dětmi a nikdy nedosáhnou takového stupně vývoje, aby mohli být skutečnými rodiči. Takový otec často zachází se svým synem jako se sobě rovným. Úskalím pak je, že si z tohoto důvodu u syna nezajistí přílišnou autoritu a dokonce nenabídne dostatečně působivý otcovský model, který by syn toužil napodobit. Tito otcové bývají natolik zahlceni svými problémy, že nemají sebemenší touhu dosáhnout v životě něčeho významného. O své problémy se rádi dělí se svými syny a často je tak nepřiměřeně jejich věku zatěžují. Zřídka učí své syny kázni. Obvykle žijí v područí svých žen. Pozitivní vlastností těchto otců je, že bývají synům dobrými partnery při hrách.

6.2.3 Otcové machři

Přehnaná představa o významu mužnosti je charakteristikou tohoto typu otce. Svého syna vnímá jako prodloužení vlastního já a tím pádem mu chybí schopnost soucítícího pohledu na vývoj synova já. V extrémní podobě je otec machr člověk, jehož osobní mužnost a identita je spjata s výkony jeho syna. Do této kategorie patří většina násilnických otců. Z důvodu nedovolení plného rozvoje synova já dochází k tomu, že se syn nemůže stát skutečnou nezávislou osobností. „*Syn žije v otcově stínu a pro jeho větší slávu*“ (Yablonsky, 1995, s. 67). Synové otců machrů se vyznačují třemi typy osobnosti. Buď jsou věrnou kopií svých otců, otevřeně rebelují a negativně reagují na vše, co otec chce nebo jsou pasivně – agresivní, poslouchají všechny rozkazy, ale uvnitř otce nenávidí.

6.2.4 Otec - psychopat

Dominantním rysem tohoto otce je jeho základní neschopnost běžných emočních vztahů. Psychopatická osobnost se vyznačuje trvalým vzorcem chování a charakterizuje ji úplná nevšimavost k právům a pocitům druhých lidí, omezené sociální svědomí, účelová manipulace s lidmi, neschopnost zřít se okamžitého potěšení ve prospěch vzdálenějších cílů, časté je i patologické lhaní za účelem dosažení osobních výhod. Dominujícím rysem psychopatického otce je nedostatek zájmu o synův vývoj. Stává se, že tento otec může svůj zájem předstírat. Další charakteristickou vlastností bývá vyžadování tuhé kázně. Mnozí chlapci žijící s takovýmto otcem hledají náhradního otce, kterého, pokud mají štěstí, naleznou třeba v otci nevlastním, v učiteli nebo trenérovi.

6.2.5 Egocentrický otec

Yablonsky tvrdí, že v podstatě existují dva typy psychopatických otcovských stylů. Jeden se vyskytuje tam, kde je otcova osobnost skutečně psychopatická, někteří otcové se však psychopaticky stávají situačně. Psychopaticky reagují pouze na své děti a se svými syny zacházejí chladně. Egocentrický otec je pak muž, jehož psychopatické chování je spíše reakcí na životní podmínky tržní společnosti.

Egocentrický otec vnímá lidi jako objekty, se kterými v zájmu dosažení svých cílů manipuluje a tento styl pak přenáší i do svého rodinného života. Syn se pak za této situace stává někým, kdo otce spíše brzdí na jeho cestě za společenským a finančním úspěchem. Egocentrický otec nemusí být nutně chladným člověkem, nicméně životně důležitý je pro něj konkurenční postoj vůči světu. Stejně se pak chová ke svým synům. Čas, který vyžadují děti, stojí v opozici k času, který je potřebný pro vývoj k vlastnímu úspěchu, bohatství a moci. Čas jsou peníze, a tedy čas strávený s dětmi znamená méně peněz, méně úspěchu a méně moci. Otec tohoto typu chová k dítěti kladné city, ale současně si je vědom toho, že mu dítě brání v cestě za úspěchem. Z tohoto důvodu dochází u egocentrického otce ke konfliktu rolí. Pozitivní je, že se egocentrickí otcové mohou proměnit v otce starostlivé. Musí si však svůj problém sami uvědomit.

6.3 Otec a syn

Vzhledem k tomu, že se zabýváme krizí mužské identity, mužskou a otcovskou rolí a samotným otcovstvím, je důležité věnovat pozornost vztahu otce a syna, protože jak jsme se již zmiňovali, ze synů vyrůstají budoucí otcové a „úspěšnost“ otcovství v nemalé míře závisí právě na tomto vztahu.

Historický exkurz již máme za sebou. Dozvěděli jsme se, že se současná role otce od té tradiční významně liší. Tradiční pojetí otcovství zahrnovalo podle Klevetové a Dlabáčové (2008) čtyři hlavní role. Otec byl nenahraditelným ochráncem, vychovával a předával dětem morální zásady, byl živitelem a zároveň i hlavou rodiny. Všechny tyto role ztratily v průběhu posledních dvou století na důležitosti, což znamenalo, že role otce se změnila a potřebovala předefinovat. V průběhu ekonomického rozvoje totiž došlo k tomu, že muži opouštěli domovy, začali trávit více času v práci a zodpovědnost za děti přecházela na matky. Muži si sice udržovali formální statut hlavy rodiny, ale otcovství jako takové začalo ztrácet na vážnosti. Důsledkem bylo to, že muži začali hledat smysl svého mužství mimo domov. Prioritní hodnotou se začal stávat úspěch a individuální ambice (tamtéž). Když otcové odešli za prací mimo domov, začala vyrůstat první generace chlapců, jíž se v pravém slova smyslu nedostávalo otcovské výchovy. Dnes to považujeme za samozřejmé. Muži pracují, ženy vychovávají děti. Samozřejmě došlo k velkému posunu, nejen ženy se starají o děti, muži chodí na mateřskou, ale ten starý vzor vydělávajícího otce a o domácnost se starající matky podle Biddulpha (2007) stále ještě převládá.

Již jsme se zmiňovali, že chlapci tráví většinu času se svými matkami, sestrami a stejně starými kamarády, Yablonsky (1995) však uvádí, že i přesto se chlapci citově ztotožňují především s otci. Synové se se svými otci značně identifikují. Jsou přitom obvykle přesvědčeni, že jejich vlastní životní zkušenosti budou se zkušenostmi otců totožné. Lze říci, že stupeň propojení osobnosti otce a syna je určován množstvím vzájemných kontaktů od okamžiku synova narození. Pro většinu otců je syn minimálně do doby dospívání prodloužením jejich vlastního já. Otcové hluboce prožívají všechna vítězství i všechny prohry svých synů. Někteří otcové synových úspěchů využívají k povýšení vlastního já. *„Otec prostřednictvím syna naplňuje svou touhu po životních*

vítězstvích. Jeden otec si udělal ostudu, když vykřikl na trenéra žákovské ligy, který poslal jeho syna na střídačku: „Tohle mi přece nemůžete udělat!“ (Yablonsky, 1995, s. 12).

6.3.1 Komplikovaný vztah otce a syna

Steve Biddulph provádí průzkum s muži z celého světa a jeho výsledky jsou všude obdobné. Zhruba 30% mužů podle něj udává, že se svým otcem vůbec nemluví. Jejich vztah neexistuje. Dalších asi 30% z nich má vztah s otcem komplikovaný. Přibližně dalších 30% mužů své otce navštěvuje nebo mu alespoň telefonuje, účastní se rodinných setkání, nikdy s ním však nediskutují na hlubší téma, nesvěřují se mu. Přátelský vztah s otcem má méně než 10% mužů. Jen takové malé procento z nich považuje vztah s otcem za hluboký a trvalý. Synovo mužství je založeno na otcově (vychovateli mužského pohlaví) mužství. Pokud muž bojuje se svým otcem, bojuje i se sebou samým, se svou vlastní mužskostí.

Jedním ze způsobů, jak otec ovlivňuje synův život, je tvorba vztahů a postojů k jiným mužům. Pokud syn nemůže věřit svému otci, s velkou pravděpodobností nevěří ani ostatním starším mužům. Pokud je otec chladný a tvrdý, může se stát, že bude syn nepoddajný vůči autoritě. Nežádá se stává, že má otec přehnané nároky, není se synem nikdy spokojený, to může vést k tomu, že se muž snaží na starší muže zapůsobit a udělat na ně dojem (Biddulph, 2007). Burgessová (2004) uvádí celonárodní průzkum dospělých Britů ve věkové kategorii 18 až 45 let z roku 1995. Bylo zjištěno, že každého pátého respondenta z nejmladších věkových skupin jejich otec nikdy nechválil, a více než 30% uvedlo, že si nepamatují, že by je kdy otec objal nebo je políbil. 15% z nich uvedlo, že je ani jejich matka nikdy neobjímala ani nelíbala. V obtížné situaci se pak dva ze tří obraceli na své matky, ale pouze každý sedmý šel za svým otcem.

V psychice dítěte hraje potřeba lásky a uznání důležitou roli. Nedostává-li se mu hmatatelných projevů toho, že ho má někdo rád a že si ho někdo cení, může to mít na jeho vývoj neblahé následky. Biddulph (2007, s. 41) vypráví: *„Viděl jsem maličké děti v kalkatských chatrčích tančit pro rodinu a přátele, za což byly odměněny vřelým potleskem a objetím. Viděl jsem také australské děti, jak přinesly domů vysvědčení z drahých soukromých škol a jejichž obličej dychtily po chvále, ale od na výkon zaměřených rodičů se jim dostalo jen chladného a kritického zhodnocení.“* A dodává: *„Dívám-li se na své vlastní děti, mám někdy nezvladatelné nutkání obejmout je a*

vychvalovat až do nebe - ne proto, že by se nějak lišily od kterýchkoli jiných dětí (nebo protože jsou „moje“), ale proto, že to jsou úžasné mladé lidské bytosti“ (tamtéž, s. 41-42).

Je-li to, po čem člověk prahne, v našem případě je to otcova láska, nedosažitelné, dochází k deformaci. Není-li pak naplněna potřeba uznání, stane se posedlostí. Hezky to demonstruje příklad: „*Vidíš, táto? Vidíš, co dokážu?*“ ... „*Ale synu, nemohl bys být ještě lepší?*“ (Biddulph, 2007).

6.3.2 Urovnání vztahu s otcem

Důležitým krokem k plnému rozvoji mužství a také krokem k životní spokojenosti je mít dobrý vztah se svým otcem nebo se o to přinejmenším pokusit. Otce můžeme chápat jako emoční spojnicí s mužskostí. Biddulph (2007) tvrdí, že vzájemný vztah otce a syna by měl být jasný a vyřešený. Muž podle něj nemůže vést úspěšný život, dokud nedojde k tomu, že svému otci porozumí, odpustí mu a jistým způsobem si ho začne vážit. Také Yablonsky (1995) hovoří o důležitosti vztahu otce a syna. Otcové mají podle něj značný vliv na vytváření osobnosti každého muže. Složitost procesu jejího vytváření, vzájemné vztahy, očekávání, to vše vzbuzuje značné citové uspokojení, ale také konflikty. Tyto často hluboké rozpory mezi otcí a syny, jež se mnohdy táhnou po celý život, svědčí spíše o silných vzájemných citech, než o nedostatku citové angažovanosti ze strany otce. Konflikty obvykle vyvstanou ve chvíli, kdy otec získá dojem, že si syn svým chováním škodí. Otec chce většinou situaci podle svého nejlepšího svědomí napravit, ale důsledkem bohužel často bývá synova otevřená vzpoura. Jak zabránit těmto nežádoucím koncům? Nejlépe tak, že si obě strany uvědomí, že tyto spory jsou v určitém synově věku něčím zcela přirozeným. Společně s tímto uvědoměním by si muži měli dále připustit, a mnozí už tak učinili, že doba pokročila a tradiční otcovství je již překonáno. Otec se již nestará pouze o materiální chod rodiny, naopak se aktivně zapojuje do péče o děti a také o domácnost. Kdy došlo k této změně? Tak na to nám odpoví následující kapitoly.

7 „NOVÉ“ OTCOVSTVÍ

Konec patriarchátu znamenal úplně nové otcovství, které se začíná prosazovat i u nás. Dítě už nevychovává výlučně pouze matka. Objevují se i případy, kdy na mateřskou dovolenou jde muž, což ale jeho mužské podstatě neprospívá. Otcové pečující o děti na plný úvazek si nezdědí, když stěžují na monotónní a nezáživný život. Lepší variantou se jeví podílení se na péči o děti, než úplná výměna rolí (Badinter, 2005). Zahraniční výzkumy i názory české populace naznačují, že muže vedou k tomu, aby byli na rodičovské dovolené především ekonomické důvody – nezaměstnanost muže či lépe placená práce partnerky. V případě České republiky jde podle Šmídové (2008) spíše o raritu, o výjimečnou rodičovskou strategii, odhadovanou v praxi na 2 %.

Klvetová a Dlabačová (2008) hovoří v této souvislosti o krizi otců. Poté, co předali odpovědnost za výchovu ženám a odstoupili z role hlavní autority v rodině, začali být, vzhledem k pracovnímu uplatnění žen, nahraditelní i jako živitelé rodin. Na druhé straně stojí fakt, že současní muži se ve výchově dětí angažují, ale jinak než tomu bylo dříve. Pokud se však dnešní muži chtějí stát novodobými otci a to ve shodě s rozšiřující se moderní normou otcovství, musí si pro to utvořit zcela nový prostor. V diskursu maskulinity jakoby pro takové muže nebylo vyhrazeno místo. Chybí pro ně autonomní označení a oni se pak sami sebe musí ptát, kam vlastně patří (Dudová, 2005).

7.1 Vývoj k „novému“ otcovství

V západních společnostech nastává zlom v 70. letech 20. století. Začíná se zvyšovat zájem o otcovskou roli v rodině, objevují se výzkumy zaměřující se na vliv otců ve vývoji dětí. Pod vlivem společenských změn začíná být narušována dosud poměrně stabilní pozice muže a otce ve společnosti, který se více než doma realizoval v práci, kde si z velké části utvářel i svou identitu. Otcové, kteří se vlivem dějinného vývoje západní a střední Evropy svým dětem vzdálili, se postupně začínají vracet do intimního rodinného společenství. Mnohé se změnilo také, co se postavení žen týče. Dámy začaly větší mírou participovat v placených povoláních, objevuje se trend menších rodin a s tím i nahlížení na mateřství a otcovství z nových perspektiv. Podle úvah některých odborníků začíná právě

v tuto chvíli mužství a otcovství procházejí jistým druhem krize, v jejímž rámci dochází ke zmatení rolí muže a otce, současně se také objevuje model otce nového a prosazuje se názor, že otcové jsou psychologicky schopni participovat aktivně na všech aktivitách týkajících se péče o dítě (Chmelařová, 2008). Také Maříková (2007) zmiňuje 70. léta 20. století jakožto období, kdy je možné zaznamenat nárůst výzkumů na téma otcovství a to především v západní Evropě a USA. S tím jsou spojeny dvě tendence a to vzrůstající participace otců v rodinách kontra mizení otců z nich. V této souvislosti můžeme hovořit o srovnávání „nových“ a „starých“ popř. „moderních“ a „tradičních“ forem otcovství. Moderní normativní rámec předpokládá citovou angažovanost a přítomnost otce v rodině, která je spojena se zapojením otce do péče o dítě a domácnost. Tradiční normy otcovství jsou pak silně spjaty s pracovní sférou a profesionálním rozměrem otcovské identity. Čas, který otec tráví výdělečnou prací, je tak nepřímým vnímán jako čas rodičovský. Moderní normy otcovství naopak přibližují otcovství mateřství, tzn., obsahují nutnost fyzické blízkosti a péče a důvěrný citový vztah. O tradičním otci můžeme hovořit jako o rodiči „v zastoupení“, neboť jeho rodičovství bylo ve značné míře zprostředkováváno matkou a to tím, jak o otci hovořila před dítětem, jak ho prezentovala. Moderní otec by měl mít na druhou stranu s dítětem kontakt přímý, nezprostředkovaný. I když v naší společnosti slábne přesvědčení o tradičním uspořádání generových rolí, podíl otců na péči o dítě, stejně tak i na domácích pracích, je stále výrazně nižší, než podíl matek a rodičovské páry s tradičním rozdělením rolí, povinností a odpovědnosti v rámci úplné heterosexuální rodiny převažují. Pokud se zvyšuje otcovská angažovanost, pak jediné tak, že otec jedná po boku matky, společně s ní nebo místo ní, pokud ona zrovna není k dispozici. „Nový“ otec by měl naopak být tím, který je přítomen u porodu, zapojuje se do péče o dítě od prvního dne jeho života, participuje na běžné každodenní péči o něj, nejen si s ním hraje, a věnuje se dceři stejně jako synovi.

Na konci 20. století se pak začínají objevovat nové typy rodin s novými ideály otcovství, které odpovídají současným kulturním a společenským trendům a postupně opouštějí již překonaná tabu a dogmata minulých období. Začínáme hovořit o „jiném“ muži či „novém“ otci, který se od toho starého liší tím, že nemá potřebu definovat svou mužskou identitu v opozici vůči identitě ženské a bez obtíží přijímá i pečovatelské úlohy, které přirozeně patří k rodičovství. Zajímá ho jak dítě, tak placené zaměstnání. Nemůžeme však tvrdit, že tento vzorec v současné západní a středoevropské společnosti převládá. Jde spíše o určitý vzorec, který se čím dál více začíná objevovat (Chmelařová, 2008).

„Soudobá literatura předpokládá minimálně postupný pohyb směrem k „novému“ otcovství, které se pomalu stává něčím víc, než jen pokryteckou sebe prezentací mužů, podmíněnou společensky sdíleným názorem a tlakem veřejného mínění“ (Chmelařová, 2008, s. 32). Ženy se čím dál tím více dožadují toho, aby docházelo k dělbě všech povinností týkající se jak péče o děti, tak chodu domácnosti. Muži jsou mnohem více povzbuzováni k tomu, aby s partnerkami řešili, jak bude péče o dítě probíhat. V mnohem větší míře teď podle Chmelařové (2008) uvažují nad budoucí povahou svého vztahu s dítětem a také o tom, jak co nejlepšího vztahu dosáhnout. Moderní otcové jsou více angažovaní, co se péče o děti týče, a jejich rodičovská pozice hraje velkou roli při utváření vlastní identity. Shirani a Henwood (2011) shrnují výsledky svého výzkumu slovy, že model „nového“ otcovství, který klade důraz na aktivního otce, jež je zapojen do života svých dětí, dnes začíná nahrazovat tradiční pojetí otcovství a stává se převládajícím kulturním ideálem.

Sociologické studie dnes analyzují měnící se podoby mužství či muže tzv. nové a často jsou pod nimi představováni především otcové, kteří se aktivně podílejí nejen na výchově svých dětí, ale také na péči o ně, na domácích pracích a činnostech, které jsou s rodinou spojeny a nepatří k těm zábavným. Obecněji je za tento typ muže považován ten, kdo je tolerantní a vstřícný k ženám, feminismům, ale také k ostatním jinakostem, př. homosexualitě, atp.

7.2 „Nové“ otcovství a změny ve fungování rodiny

Maříková (2009) uvádí, že sociální instituce rodiny prochází v současné individualizované společnosti změnami, mění svou formu a nabírá nové funkce, což vyžaduje modifikace vztahu mezi jednotlivými členy rodiny a také modifikace podoby rolí, které v rámci této jednotky zastávají. Tyto změny se týkají také otcovství a zahrnují jak rovinu každodenní otcovské péče, tak rovinu ideovou. Dříve institucionální a autoritářské otcovství se v současné době stává otcovstvím vztahovým a dobrovolným, stává se z něj akt vůle. Role otce dnes není jednoznačně definována a mění se v závislosti na tom, co žena od svého partnera očekává a vyžaduje, a také v závislosti na již zmiňované vůli otce zaujmout určité místo nezávisle na očekáváních své partnerky. Otcovství tak přestává být přesně ohraničeno a definováno rolími očekáváními a stává se nejasným a

pluralistickým, to dokazuje i výzkum Šmídové (2002), která prováděla rozhovory s českými muži na téma otcovství a mužství. Jeden ze závěrů zní, že chybí jasný a komplexní obraz mužství, respektive otcovství. Výzkumu Šmídové se budeme dále věnovat v samostatné kapitole zaměřené na problematiku českého muže a otce.

7.3 Mýty a stereotypní přesvědčení

Na cestě k větší angažovanosti v péči o děti ze strany otců může stát a zřejmě i stojí řada stereotypních přesvědčení, které v naší společnosti převládají. Tyto mýty se opírají o několik představ, které se zakládají především na tzv. univerzalitě otcovství a na jeho přirozenosti. Tzn. na tom, že chování otců je ve všech kulturách stejné a na tom, že dispozice k rodičovství jsou vrozené a tudíž neměnné. Mezi dva hlavní mýty, které zmiňuje Sedláček (2008), patří mýtus mateřské nadvlády a mýtus přirozenosti.

7.3.1 Mýtus mateřské nadvlády

Dlouhá léta se poukazovalo na to, že muži nikdy nemohou být tak schopnými pečovateli jako ženy, protože k tomu nejsou přírodou disponováni. Klíčovou roli zde sehrála Bowlbyho teorie attachmentu z 50. let 20. století. Tato teorie tvrdí, že se mezi dítětem a matkou vytváří postupně několik fází připoutání, přičemž jednou z těchto fází je i tzv. symbiotická vazba, kdy dítě nerozlišuje mezi vlastní osobou a osobou matky, tvoří z pohledu dítěte jednu bytost. Výzkumy, o které se Bowlby opíral, však probíhaly pouze v rodinách, kde pečující osobou byla výhradně matka. Později se však ukázalo, že dítě si tvoří pouto k jakékoli primárně pečující osobě, ať už k matce adoptivní či k otci. Současná vývojová psychologie redefinuje starší poznatky. Pouto mezi dítětem a pečovatelem (rodičem, otcem, matkou) je v raném věku stále klíčové pro jeho další vývoj, avšak stále více odborníků se kloní k názoru, že tato vazba je výsledkem praktické péče a nikoliv prostým pokračováním prenatální vazby. Novější výzkumy poukazují na to, že děti navazují vazbu nikoli na základě pohlaví rodiče nebo jeho biologického rodičovství, ale záleží na tom, jak daná osoba uspokojuje jejich potřeby. Z uvedeného tedy vyplývá, že primární osobou se pro dítě může stát v podstatě kdokoli, kdo dítěti poskytuje prostor pro vytváření emočního pouta. Také Burgessová (2004) zmiňuje téma pouta mezi matkou a

dítětem a souhlasí s názorem, že si novorozenci vytváří pouta s každým, kdo se pravidelně vyskytuje v jejich blízkosti. Otec podle ní nenarušuje pouto mezi matkou a dítětem a jeho funkce ve vývoji dítěte není druhořadá, pokud ji okolnosti či vlastní touha druhořadou neudělají.

Můžeme si však položit otázku, zda je muž schopen disponovat takovými schopnostmi jako matky a vytvářet s dítětem blízké pouto. Často se v této souvislosti hovoří o mateřském instinktu. Méně se již mluví o tom, že ženy jsou k pečovatelským dovednostem vedeny a vychovávány od malička. I přes to se ale zejména prvorodičky setkávají s nejistotou a praktickou péčí o dítě se učí „za pochodu“. Můžeme říci, že tato péče není ani tak instinktivní, jako je spíše otázkou každodenní praxe. Novější výzkumy ukazují, že muži mohou tuto praxi zvládnout stejně dobře jako ženy.

7.3.2 *Mýtus přirozenosti*

Velmi častým argumentem, který se snaží ospravedlnit rozdělení rolí na ženu-pečovatelku a muže-živitele, je kladení důrazu na přirozenost tohoto dělení. Objevují se argumenty typu „odjakživa se o děti staraly ženy“, „všude na světě o děti pečují matky“ nebo „i v přírodě o mláďata pečují samice“. Když se však podíváme do jiných kultur nebo hlouběji nahlédneme do přírody, zjistíme, že to není tak jednoznačné. Sedláček (2008) zmiňuje pygmejský kmen Aka, který obývá severní část afrického státu Kongo. Otcové tohoto kmene disponují pro nás spíše ženskými vlastnostmi. Neustále nosí své děti v náručích, v noci k nim vstávají a utěšují je. Není to však tak, že by se ženy nestaraly. O děti v tomto případě pečuje celý kmen - muži i ženy. Zajímavé také je, že jiné důležité činnosti, jako je třeba lov, vykonávají opět muži i ženy společně. Podobné otcovské chování můžeme naléznout u kmene Arapešů. Pokud nahlédneme do zvířecí říše, tak zde nalezneme ohromnou různorodost, co se pečování o potomky týče. Kupříkladu více než 90% ptáků se v péči o mláďata střídá. U některých druhů tučňáků se o potomky starají výhradně samci. Jak tedy vidíme, ani u zvířat, ani u lidí, neexistuje jediná možná cesta rodičovství. Zřejmě neexistuje ani žádný ideál toho, jak má vypadat a jak se má chovat ideální otec a matka.

7.4 Rodičovská angažovanost a investice

Každodenní vztah k dětem je ve skutečnosti jen jedním z prostředků, kterým otcové přispívají ke spokojenosti a blahobytu svých dětí. Otcové, stejně jako matky, pomáhají svým dětem různými způsoby, z nichž jen některé znamenají přímý kontakt s dítětem. Na mysl máme třeba mytí, krmení či hru. Pro děti je ale velmi důležitá i tzv. rodičovská investice. Patří do ní aktivity, které prospívají dítěti, ale které by rodiče tak jako tak vykonávali, např. vydělávání peněz. Ačkoli je tedy angažovanost ve skutečnosti pouze jednou z forem rodičovské investice, je nejvíce ceněna jak rodiči, tak dětmi. Když se vrátíme kousek do minulosti, můžeme si povšimnout, že od konce 19. století byly tyto dvě oblasti rodičovské aktivity (angažovanost a investice) do velké míry rozděleny po rodových liniích. Investice byla záležitostí mužskou, angažovanost zas ženskou. Doba šla kupředu a v současnosti se často od obou rodičů očekává obé. Ale položme si otázku. Má angažovanost větší hodnotu než investice? Burgessová (2004) hovoří o tom, že v životě dítěte jsou tři faktory, podle kterých lze dobře předpovědět míru úspěšnosti v jeho budoucím životě. Dva z těchto faktorů jsou inteligence dítěte a psychologická způsobilost neboli emocionální zdraví. Třetím a neméně důležitým faktorem úspěchu dítěte je úspěch jeho rodičů. Úspěšní rodiče obou pohlaví totiž slouží jako modely rolí a poskytují peníze, sociální kontakty, životní strategie a úspěšné geny. Z pohledu Burgessové (2004) se tedy zdá, že dokonce i ti rodiče, kteří všechen svůj čas a pozornost věnují své kariéře, by nemuseli být okamžitě zatracováni jako špatní rodiče. Otázkou tedy není, zda je důležitější angažovanost či investice, ale jak mezi nimi vytvořit rovnováhu. Nutno ještě dodat, že ve vztahu rodičů a dětí je mnohdy důležitější kvalita vztahu, než kvantita.

7.5 Neblahý vliv nezaměstnanosti otců

Burgessová (2004) se zmiňuje, že muži pracují nejčastěji mezi 25 a 50 rokem, tedy v době, kdy zároveň vychovávají děti. Zamysleme se ale nad tím, jak na vztah dítěte a otce působí mužova nezaměstnanost, která někdy bývá z tzv. úpadku otcovství obviňována. Říká se, že otcovství by probíhalo úplně normálně, kdyby otcové mohli naplňovat svou přirozenou roli živitelů rodiny. Pro muže je role živitele a ochránce významnou sociální rolí. Přestože doba pokročila a ekonomické zajištění rodiny už neleží pouze na bedrech muže, stále se od něj očekává, že svou rodinu, alespoň tedy v kooperaci s partnerkou,

zabezpečí. Muži tudíž propuštění z práce a dlouhodobou nezaměstnanost vnímají jako velké stigma (Buchtová, 2002). Nezaměstnaný muž sice se svými dětmi tráví více času, stigma oné nezaměstnanosti však může mít a mnohdy také má na vztah otce a dětí neblahý vliv. Burgessová (2004) se zmiňuje o příkladu ze Spojených států, kde některé matky uváděly, že si otec s dětmi hraje pouze v době, kdy má práci. Když o ni přijde, děti ho nezajímají a odhání je od sebe. „*Od pondělka do pátku je to těžké. Děti někdy chtějí, abych s nimi šel ven, ale já radši zůstávám doma, protože nechci, aby lidi věděli, že nemám práci. Párkrát jsem je vyzvedával ze školy, ale nebyl jsem z toho příliš nadšený. Čekal jsem vždycky až na poslední chvíli a přál jsem si být neviditelný...*“ (Ritchie in Burgessová, 2004, s. 147). Samozřejmě nehovoříme o krátkodobě nezaměstnaných mužích nebo těch, kteří práci opustili dobrovolně či odešli například do invalidního důchodu, ti mohou mít naprosto odlišný přístup.

Ztrátou zaměstnání v konečném důsledku není ohrožen jen vztah s dětmi, ale je tím postižena celá rodina, příbuzenstvo a blízké okolí. Narušeny ba dokonce i rozbity mohou být vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, což pak má za následek změnu vnitřních pravidel jejího fungování. V neposlední řadě se může nezaměstnanost projevit násilnými činy v rodině, jak ve vztahu k partnerovi, tak dětem. Samotné násilí nemusí být vyvoláno nezaměstnaností, zpravidla bývá jeho katalyzátorem. Nicméně rodina nemusí být nezaměstnaností jen ohrožována, naopak může se stát útočištěm, kde nezaměstnaný hledá podporu a vůli nalézt si nové zaměstnání (Buchtová, 2002).

8 ČESKÝ MUŽ

8.1 Historický exkurz

Role mužů v rodině se postupně od 60. let minulého století, radikálně pak v létech osmdesátých, proměňuje. Samozřejmě to neplatí absolutně, ale kupříkladu mezi muži vzdělanými je tento posun patrný. V hlavách mužů nicméně stále přežívá obraz muže, který nesmí dávat najevo své emoce. Tento vzorec „tvrďáka“ se však podle Vyskočila (in Šulc, 2008) překvapivě objevil teprve v moderní době. Muži to zkrátka nemají v dnešní

době snadné, hlavně pokud se odchýlí od stereotypů svých otců. Psycholog Jeroným Klimeš (in Šulc, 2008) hovoří o „domestikaci chlapa“. Už není zapotřebí, aby muž nosil dříví nebo opravil střechu, je potřeba, aby pomohl s dětmi a s domácností. Psycholog hovoří o radikální změně mužské role v posledních minimálně dvou desetiletích. „*Dnešní muž přesně neví, co od něho rodina a společnost očekávají. Je z toho zmaten a frustrován*“ (Šulc, 2008).

Před rokem 1989 existoval podle Breziny (1998) jen „jediný“ druh českého muže - muž, který si ráno vyčistil zuby fluorkou a holil se žiletkou Astra. Od šesti do dvou seděl za dva a půl tisíce ve fabrice, pak šel na pivo a večer se díval na fotbal. Zatímco ve svobodném světě procházely mužské typy postupnou proměnou trvající několik desítek let, u nás došlo k rychlému revolučnímu skoku právě po roce 1989. Polistopadový vývoj společnosti, nástup kapitalismu a tržního hospodářství znamenal pro českou rodinu velkou změnu. Někteří využili svobody, další se se změnami vyrovnávali těžko a někteří se adaptovat prostě nedokázali. „*V našich domácnostech se v současnosti odehrávají podobné změny, jaké západní svět prodělal po druhé světové válce*“ (Kobesová, 1998, s. 3). Ženy začaly podnikat a vstoupily i do vysokých funkcí. Všechny změny byly navíc velmi radikální a udály se příliš rychle a to znamenalo, že se s nimi společnost vyrovnávala mnohem obtížněji, než kdyby přicházely pozvolna. „*Muži již nejsou vnímáni jako neotřesitelní vládci světa a ženy zas pouze jako matky a hospodyně*“ (Kobesová, 1998, s. 3). „*Pořád se však, alespoň v Čechách, hraje na to, že chlapi mají především zajistit rodinu, být bojovníci, sportovci a že se mají zajímat o jednu věc, ve které mají být úspěšní*“ (Šulc, 2008, s. I).

8.2 Český muž současnosti

Na muže je v současné době vyvíjen enormní tlak, aby na jedné straně byli úspěšní v profesionálním životě a současně aby věnovali ohromné množství času rodině, což jde dohromady skloubit jen velice těžko. Prezident svazu mužů Jiří Šolc (in Šulc, 2008) tvrdí, že proměna role muže ve společnosti je dlouhodobá a nezastavitelná, navíc ani v dějinách nebyla role muže a ženy vždy přesná a neměnná. Tato proměna není žádná tragédie a většina mužů se s tím bez problémů vypořádá. Klimeš (osobní konzultace, 2010) k tomu

dodává, že „*tato proměna není idylická a v určitých ohledech při ní mohou muži „trpět“ mentálně mnohem více než ženy.*“

Novodobí čeští muži podle Komůrkové (2010) sundali masky machistů a přestali se stydět projevovat svou ženskou stránku. Hlavní důvod je možno spatřovat v měnícím se postavení žen ve společnosti. Žena přestala být pouhou hospodyní a pečovatelkou a stala se ambiciózním jedincem, který chce také budovat kariéru. Autorka však sama přiznává, že k jakémusi ideálnímu stavu teprve směřujeme. Mnoho lidí totiž stále staví na původních archetypech mužství a ženství, takže můžeme hovořit o fázi jakéhosi zmatení rolí.

8.2.1 Muži v České republice podle výzkumu Šmídové

Jakou mají muži v České republice představu o tom, co to znamená být mužem? Jak vnímají svou mužskou životní zkušenost v konfrontaci s vlastní představou o tom, jaký by muž měl být a co je od něj vyžadováno? Na tyto otázky se snaží ve výzkumu Ivy Šmídové (2002) odpovídat sedm mužů. Jedná se o muže ve středních letech, kteří pracují v profesích spojených s ekologií a environmentalistikou. Ve výzkumu se opakovaně objevil muži vnímaný tlak na zodpovědnou rodinnou roli. Jeden z participantů vyjádřil názor, že role muže jako otce a manžela tkví také v tom, že muž má rodinu reprezentovat, tvořit pojítko mezi ní a společností.

Výzkum se také zabýval obrazem obecného mužství a vývojem v průběhu životního cyklu. Otázky směřovaly také na signály, které byly k mužům během dětství a dospívání vysílány, jak jim okolí naznačovalo, jaké má být jejich žádoucí chování a co se naopak na chlapce nesluší. V odpovědích zazněly slovní spojení typu „šikovný kluk je ten, který není posera, není bázlivý, má odvahu“.

Participantí výzkumu narazili na nepřítomnost jasného a neproblematického komplexního obrazu mužství. Zde se podle autorky odrazila absence diskursu, jímž by se téma ženské a mužské zkušenosti mohlo zachytit. Nebo je to tím, že česká společnost prostě jen tyto dvě životní zkušenosti tak ostře nepolarizuje? Autorka narazila na to, že muži neradi rozlišovali mezi lidskou zkušeností ženskou a mužskou.

Muži také hovořili o tom, že správný návod na zaplnění některých oblastí mužské identity jim samotným není úplně jasný a stává se, že jsou podle nich tlaky z okolí zastaralé, ale nechovat se podle nich představuje větší riziko.

V jedné z odpovědí se objevil názor, že očekávání u nás na muže kladená již nevyhovují podmínkám, ve kterých dnes žijeme. Způsobují jim v životě nesnáze a v něčem dokonce brzdí vývoj. Na mysli měl to, že se od muže očekává, aby byl úspěšným ve společnosti a zároveň byl dobrým otcem, ale jak tyto požadavky skloubit? Jak být úspěšný, vydělávat spoustu peněz a zároveň měl dostatek času na rodinu? Do nedávna to muži řešit nemuseli, o rodinu se totiž starala žena. V době, kdy jsou ale zaměstnáni oba partneři, vyžaduje se zodpovědný přístup muže k rodině i to, aby na sebe převzal část zátěže dříve ležící na partnerce. Tato snaha zvládnout náročné požadavky profesní i rodinné se podle zkušenosti jednoho z participantů neobejde bez ztrát buď v oblasti osobních vztahů nebo na poli pracovním či zdravotním. Mužům zde zřejmě chybí vzorce jednání, které by jejich postup usnadnily. Jakási nejistota v mužské roli je patrná i z dalších výpovědí. Podle dalšího aktéra výzkumu nemá obraz mužství úplně jasné kontury. Stížnost na absenci alternativních modelů mužského chování a nespokojenost nebo nejistota spojená s platností vzorce doposud dominantního naznačuje, že existenci diskuze nad mužskou identitou a jejími možnými podobami by někteří čeští muži určitě uvítali.

Co tedy z výzkumu plyne? Co mužství pro participanty znamená? Jednak jde o poměrně jasně definovanou tzv. mužskou roli, která spočívá v očekávání a tlaku na to, že muž je zodpovědný za rodinu. Druhým obrazem mužství, který je více genderový, prolíná absence zvyku o vlastní identitě mluvit a přemýšlet. V České republice na přelomu let 1999/2000 nebyli schopni na přímý dotaz rozlišit nebo neviděli smysl v tom, aby se rozlišovalo mezi lidskou zkušeností ženskou a mužskou. To znamená, že nemohli podat obraz mužství založený na vymezení se vůči zkušenosti svých lidských protějšků. Z jejich výpovědí ale bylo patrné, že vnímají nezastupitelnou mateřskou roli žen, takže jistá míra rozdělení byla vnímána a prezentována jako smysluplná (Šmídová, 2002).

8.2.2 Podoby otcovství v ČR - sociologický výzkum pro MPSV ČR

Socioložka Hana Friedleanderová byla vedoucí výzkumného týmu, který v letech 2009 a 2010 realizoval rozsáhlý sociologický výzkum zaměřující se na podobu aktivního otcovství v ČR. Výzkum mj. mapuje, jakým způsobem se zapojují čeští otcové do každodenní péče o své děti, jaké jsou jejich postoje k této životní roli, jakou pomoc očekávají od společnosti v případě většího zapojení nebo do jaké míry jim vycházejí v této oblasti vstříc jejich zaměstnavatelé. Kvantitativní šetření, kterému předcházely hloubkové

rozhovory, bylo prováděno s personalisty, otci a potencionálními otci. Otců nezletilých dětí bylo ve výzkumném vzorku 1147 a potenciálních otců pak 363.

Z výzkumu vyplývá, že každodenní zapojení otců do péče o děti je silně ovlivněno pracovními podmínkami, které jim vytvářejí zaměstnavatelé. Dále se prokázalo, že otcové jsou hlavní živitelé rodin – příjem většiny z nich je vyšší než příjem jejich partnerky. Míra zapojení do každodenních aktivit pak nepřesahuje ve většině činností 40%, co se týká péče o nejmenší děti je ještě nižší. Otcové se ve větší míře věnují aktivitám, které se týkají volného času dětí (vymýšlení rodinné dovolené, sportovní akce). Nejméně se pak zapojují do činností, o kterých jsou přesvědčeni, že patří do sféry tzv. typicky ženských činností, jako je třeba návštěva dětského lékaře. Výzkum dále potvrdil, že existuje silná míra závislosti mezi každodenní péčí a přítomnosti u porodu. Tyto výsledky jsou v souladu se zahraničními studiemi, které tvrdí, že pokud se otcové o dítě starají od malička, mají k němu vybudovaný silnější vztah a více se mu věnují i v pozdějších letech. Podle autorů studie můžeme současné období chápat jako období přechodu od „tradičního“ otcovství k „modernímu“ pojetí. Ukazuje se, že mladší generace otců je výrazně modernější a liberálnější než starší generace otců, nicméně stále existuje jistá názorová diskrepance, která se u současných otců objevila. Z výzkumu vyplývá, že otcové již přejali některé názory „moderního“ otcovství a genderové rovnosti, ale ještě stále u nich přežívají určité stereotypy tradičního modelu uspořádání. Jako příklad uvádí realizátoři studie neochotu většiny otců zůstat s dítětem na rodičovské dovolené. Samozřejmě je to z části posíleno objektivními podmínkami zvenčí (ochota zaměstnavatelů, očekávání společnosti atp.). Rozporuplnost se objevila také v otázkách výchovy. Muži na jedné straně vidí otce jako rodinnou autoritu, na straně druhé se však domnívají, že by měl být pro děti hlavně partner a kamarád. To opět signalizuje určitou nejasnost ve vymezení otcovské role. Zhruba polovina otců je nespokojena s podmínkami, jaké jim pro každodenní péči o děti vytvářejí zaměstnavatelé. Výzkum prokazuje silnou závislost mezi spokojeností s vytvořenými podmínkami a množstvím času, který otcové tráví s dítětem. Nejspokojenější jsou podle výzkumu pracovníci ve veřejném sektoru, nejméně pak zaměstnanci menších a středních globálních nadnárodních podniků.

Tato studie je mnohem rozsáhlejší a obsahuje spoustu dalších a zajímavých témat. Zájemce odkazujeme na seznam zdrojů a literatury, kde lze dohledat odkaz.

9 OTCOVSTVÍ A ZAHRANIČNÍ VÝZKUMY

9.1 Výzkumy Adrienne Burgessové

Pečovatelství není pro muže stále ještě plně akceptovatelné, protože pečovatelská péče je v naší společnosti stále genderovaná jako feminní a to mužům ztěžuje přístup k ní. Výzkumná sonda, kterou provedla Burgessová (2004) v Anglii v roce 2003 na vzorku osmnácti pečujících otců, odhalila, že situace, kdy muž pečuje o malé dítě, může, ale také nemusí vést k identifikaci muže s rolí primárního pečovatele. Kromě otců, kteří jsou ve vztahu ke svému dítěti aktivní a zainteresovaní, jsou vnímaví k jeho potřebám a péče o dítě jim nevadí, naopak je naplňuje, jsou i tací, kteří o dítě sice pečují, ale vykonávají jen to nejnutnější. Jejich interakce s dítětem není příliš intenzivní a komunikace je omezená. Z tohoto závěru je patrné, že situace, kdy je muž s dítětem doma a tudíž je s ním v časté interakci, nemusí ještě znamenat redefinici vztahu k dítěti. Vše záleží na tom, zda je muž ochoten a schopen svou roli redefinovat a případně i rekonstruovat svou vlastní identitu.

Burgessová (2004) si klade otázku, zda se dnešní otcové méně nebo více podílejí na výchově svých dětí. Většina dnešních dospělých si podle ní nepamatuje, že by otcové vůbec kdy o děti pečovali. Avšak podle studie nottinghaských rodičů z 60. let 20. století přebaloval dítě každý pátý otec, každý třetí je pravidelně ukládal do postele a každý druhý k němu, alespoň příležitostně, vstával v noci. To si bude zřejmě pamatovat jen málo dětí, takže je velice pravděpodobné, že o dnešních „nových“ otcích, kteří pleny vyměňují naprosto běžně, budou jejich děti v dospělosti tvrdit, že se na péči o ně rovněž nepodíleli. Burgessová (2004) v této souvislosti provádí přímá srovnání a vyvozuje větší angažovanost dnešních otců. V roce 1970 přicházelo domů v pracovní den večer ke spícímu dítěti 40% britských mužů a jedenáct procent nebylo večer doma ani o víkendech. Dnes se před devatenáctou hodinou nedostane domů pouze 25% zaměstnaných mužů a i malé děti dnes zůstávají déle vzhůru, zejména pokud do zaměstnání chodí i matka. V Evropě, Austrálii a Severní Americe lze zřetelně zmapovat jasný nárůst podílu otce na základní péči o malé dítě ve smyslu ukládání do postele, krmení a koupání. Otcové se zapojují i do mnohem širšího spektra činností. I v rodinách, ve kterých zůstávají ženy v domácnosti, se otcové podílejí na péči o děti v mnohem větší míře než v minulosti. Nelze opomenout ani fakt, že se dnešní otcové starají i o podstatně menší děti než dříve. Zdá se tedy, že s aktivním otcovstvím nechtějí čekat do doby, než dítě povyroste. Burgessová

(2004, s. 74) dále uvádí, že v celé historii se prostě někteří otcové angažovali ve výchově svých dětí velmi intenzivně, a že „sociální struktura tuto angažovanost umožňovala až do poloviny 19. století v dnes nepředstavitelné míře.“ Z těchto informací je patrné, že dnešní „noví“ otcové vlastně nejsou průkopníky „nového“ otcovství, ale že jde pouze o poslední projev dlouhé tradice niterného otcovství. Autorka píše, že muži při rozhovorech často uváděli, že narození dítěte bylo nejšťastnějším dnem v jejich životě, ale jakmile si uvědomili, co právě pronesli, začali se stydět a jejich hlas se ztišil až na samou hranici slyšitelnosti. Takovéto intimní zpovědi otců byly sotva zachytitelné i v minulosti, dnes se konečně začínají ozývat o něco hlasitěji. Nicméně je pár věcí, tradičních zakořenění a přesvědčení, které stále brzdí vývoj otcovské angažovanosti tím „správným směrem“.

9.2 Výzkum Marka T. Mormana a Kory Floyda

Výzkum autorů Mormana a Floyda (2006) si kladl za cíl zjistit to, co pro muže znamená být dobrým otcem, přičemž se účastníci výzkumu vztahovali ke svým vlastním otcům. Analýza písemných výpovědí pak vykazala dvacet kategorií odpovědí. Dobrý otec by měl být pro svého syna modelem pro mužskou roli, měl by být tím, kdo určuje hranice a limity svým dětem. Měl by své děti milovat, poskytovat jim péči, obětavost. Otcové dále zmiňovali schopnost odpuštění a schopnost naslouchat svému dítěti. Dobrý otec je svým dětem také učitelem a je aktivně zapojen do jejich života, je ochráncem a poskytuje nejen dětem, ale také ženě, pocit bezpečí. Dobrý otec je představitelem disciplíny, ale také je schopen vyjadřovat své pocity směrem ke svým dětem, je jim emočně přístupný, umí dát najevo lásku a je vidět, že miluje svou ženu. Usiluje o to, aby na něho byly děti hrdé a také je dětem přítelem, na kterého se mohou obrátit. V tomto výzkumu byla nejčastěji zmiňována kategorie lásky, dostupnosti a modelu pro mužskou roli. Reprezentativnost studie bohužel utrpěla tím, že otcové zde vztahovali rodičovství pouze na syny, nikoli také na dcery.

9.3 Výzkum Deborah Lupton a Lesley Barclay

Lupton a Barclay (1997) provedli longitudinální studii se šestnácti australskými muži, které zpovídali před narozením prvního dítěte a poté ještě několikrát až do tří let

věku dítěte. Autoři se snažili zjistit pocity i praktické zkušenosti těchto mužů ve vztahu k jejich otcovství. Ptali se kupříkladu, jak samotní muži mluví o svém otcovství, jak jej prožívají. Ukázalo se, že pro muže bylo velmi důležité, navzdory tomu, že se může jevit otcovství jako přirozená věc, získat si o této nové roli tolik informací, kolik bylo jen možné, aby se na tuto roli cítili být dostatečně připraveni. Co se týká vztahu k dítěti, dokonce i muži, kteří se viděli ve více tradiční roli a byli zaměřeni spíše na svou roli živitele, byli zklamáni svými zkušenostmi a limitovanou povahou svého vztahu s dítětem, kterého se jim podařilo dosáhnout v prvních měsících po jeho narození. Autoři při svém výzkumu identifikovali množství dominantních diskursů, které spoluvytvářejí otcovství: otcovství jako otevření se intenzivním pocitům, otcovství jako otevřený podnik, jako něco, na čem je třeba pracovat, otec jako ochránce, otec jako živitel, dobré otcovství jako blízká angažovanost s vlastním dítětem, dobré otcovství jako být tam, otcovství jako příležitost vést a tvarovat život někoho jiného, otcovství jako zdroj naplnění, radosti a pramen lásky atd. Jak uvidíme dále, při interpretaci výsledků našeho výzkumu, tak i u českých otců nacházíme podobná témata, podobné diskursy.

9.4 Výzkum Karen B. Guzzo

Karen Guzzo (2011) zveřejnila výzkum, který zkoumá zkušenosti mužů s vlastním otcem a to, jak se vztahují k jeho otcovství a postojům k němu. Autorčina modelová hypotéza vychází z teorie socializace a sociálního učení. Ty naznačují, že individuální postoje a chování jsou naučené od lidí, kteří jsou pro dítě důležití a mají na něj vliv. Děti si zvnitřňují vzorce chování tím, že sledují dospělé kolem sebe. Přejímají jejich modely chování a to buď vědomě, nebo nevědomě. Muži v zásadě používají vlastní zkušenost se svými otci jako „mentální model“ pro jejich vlastní přístup k rodičovství. Kupříkladu, pokud se o muže jejich otec pravidelně staral, ukládal je do postele, pomáhal s domácími úkoly, mohou to jako otcové vnímat jako přirozenou věc. Modelová hypotéza tudíž jako taková předpokládá, že muži, kteří měli „dobré“ otce se sami stanou „dobrymi“ otci a naopak. Guzzové první hypotéza pak zní: Lidé, kteří vnímali vlastního otce, jako méně angažovaného mají méně příznivý přístup k otcovství než ti, kteří svého otce vnímali jako velmi zapojeného. Vyrovňovací hypotéza pak tvrdí, že není neobvyklé, že muži, kteří měli nepříjemné nebo ne příliš blízké vztahy se svými otci se budou chtít pravděpodobně vyhnout opakování jeho chyb u vlastních dětí. Autorka uvádí, že se hypotézy jejího

výzkumu potvrdily. Studie byla prováděna ve dvaceti velkých amerických městech. V tomto výzkumu 26% respondentů nesouhlasí nebo silně nesouhlasí s tím, že pro muže je důležitější trávit více času s rodinou než prací, naopak 50% mužů souhlasí a 24% silně souhlasí s tímto tvrzením, tzn., že je důležitější rodina než práce. Výsledky dále ukazují, že drtivá většina nových otců věří, že je velmi důležité, aby se podíleli na životě svých dětí a to jak poskytováním finanční podpory, tak přímou péčí. Z dalších výsledků je pak patrné, že kulturní ideál zapojených otců byl přijat většinou nových otců, kteří se chtějí zapojit do výchovy svých dětí. Guzzo ve výsledcích výzkumu dále zmiňuje, že je zřejmé, že postoje mužů k otcovství jsou modelovány zkušenostmi s vlastním otcem.

9.5 Výzkum Veronicy Tichenor, Julie McQuillan et al.

Výzkumem otcovství se zabývali také Tichenor, McQuillan et al. (2011). Svou práci uveřejněnou v časopise *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers* nazvali „Důležitost otcovství pro ženaté a jako druhové žijící Američany“. Shrňme hlavní myšlenku jejich výzkumu, která tvrdí, že když se muži stávají aktivními účastníky v životě svých dětí, objeví neočekávané potěšení v rodičovství, které pak zvyšuje pocit jejich osobní pohody. Muži, kteří se do péče o potomky zapojili od samotného narození, mají tendenci v péči pokračovat a to přesto, že se počet hodin, které musí trávit v placené práci, zvyšuje. Existují důkazy, že větší emocionální investice do dětí může poskytnout ochranu před stresem v zaměstnání tím, že se stává alternativním zdrojem uspokojení.

9.6 Výzkum Fiony Shirani a Karen Henwood

Shirani a Henwood (2011) ve svém longitudinálním výzkumu dospěly k závěru, že model „nového“ otcovství, který klade důraz na aktivního otce, který je zapojen do života svých dětí, dnes začíná nahrazovat tradiční pojetí otcovství a stává se převládajícím kulturním ideálem, což ostatně potvrdí i náš výzkum, kterým nyní plynule navážeme.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

10 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

V našem výzkumu se v obecné rovině zabýváme otcovstvím a jeho proměnami v čase. Je patrné, že zájem o tuto problematiku rok od roku narůstá. V západních zemích nastává zlom v 70. letech 20. století, kdy se začíná zvyšovat zájem o otcovskou roli v rodině, a začínají se objevovat první výzkumy, jež se zaměřují na vliv otců ve vývoji dětí. V současné době nabírá zájem o tematiku otcovství na intenzitě. Dokládají to i výzkumy, které jsem zmiňovala v předchozí kapitole. Podle úvah některých odborníků prochází v tuto chvíli mužství a otcovství jistým druhem krize, dochází ke zmatení rolí muže a otce a současně se objevuje model „nového“ otce. Maříková (2007) hovoří o srovnávání „nových“ a „starých“ nebo lépe řečeno „moderních“ a „tradičních“ forem otcovství, přičemž předpokládá, že otec „moderní“ je v péči o dítě citově angažovaný, je přítomen v rodině a aktivně se zapojuje do výchovy dítěte a také do péče o domácnost. O „tradičním“ otci pak můžeme hovořit jako o rodiči, který v rodině přítomen není a tráví většinu času mimo domov, v zaměstnání, dále pak jako o rodiči „v zastoupení“, kdy je jeho rodičovství ve značné míře zprostředkováno matkou a to tím, jak o otci hovoří před dítětem a jak ho prezentuje. „Nový“ otec by měl naopak být tím, který se zapojuje se do péče o dítě od prvního dne jeho života a participuje na běžné každodenní péči. Jak jsme se již zmiňovali, Maříková (2007) nicméně uvádí, že výsledky empirických výzkumů provedených v České republice ukazují, že u nás stále převažují tradiční normy otcovství. Je tomu opravdu tak, nebo u nás došlo k nějaké změně? Na tyto otázky se pokusíme odpovědět při interpretaci výsledů našeho výzkumu, který se snaží zjistit, zda se současný otec liší od svého otce, a zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde vývoj směrem k otcovství „novému“. Vzhledem k tomu, že zkoumáme otcovství dvou generací prostřednictvím pouze otce současného, vnímáme, že názory mohou být subjektivní, že si současný otec nemusí do detailu pamatovat, jak se o něj jeho otec staral a jak ho vychovával, nicméně nás nezajímají jen fakta týkající se samotné péče a výchovy, ale také to, co v něm jeho vztah s otcem zanechal, co od něj převzal, v čem je naopak jiný. V neposlední řadě nás zajímá, zda současní otcové vnímají ono avizované zmatení rolí, jistý druh krize a tlak společnosti, která by v současnosti měla klást na muže vyšší požadavky než kdysi.

Ve výzkumu si klademe hlavní cíl a dílčí cíle:

Hlavní cíl:

Analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, zjistit, k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role a posoudit, zda u nás stále převažují tradiční normy, či jde vývoj směrem k „novému“ otcovství.

Dílčí cíle:

1. Zmapovat odlišnosti a podobnosti současných otců s jejich otci a to v kontextu péče a výchovy.
2. Popsat vztah otců k současným otcům, když byli dětmi, a také vztah současných otců k jejich dětem.
3. Zjistit vnímání a prožívání otcovské a mužské role z pohledu současných otců.

Na základě výzkumných cílů jsme formulovali následující **výzkumné otázky:**

1. Jak se otcové současných otců podíleli na péči a výchově a jak se současní otcové podílejí na péči a výchově svých dětí?
2. Jak popisují současní otcové vztah svých otců k nim, když byli dětmi, a to v dimenzích komunikace a vzájemné blízkosti, a jak popisují současní otcové vztah ke svým dětem?
3. Jak současní otcové prožívají svou otcovskou roli? Jak vnímají obecně mužskou roli v souvislosti s tlaky společnosti?

11 METODOLOGIE VÝZKUMU

11.1 Výzkumný plán

Náš výzkum primárně usiluje o hlubší porozumění danému fenoménu a právě proto jsme zvolili přístup kvalitativní. Švaříček a Šedřová (2007) uvádí, že kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Cílem výzkumníka je pomocí kvalitativních metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu. Jak píše Hendl (2005), výzkumník si na začátku výzkumu vybírá výzkumné otázky. Otázky je možno modifikovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat. Z tohoto pohledu můžeme na kvalitativní výzkum nahlížet jako na pružný systém, v jehož průběhu nevznikají pouze výzkumné otázky, ale také hypotézy a nová rozhodnutí, jak modifikovat výzkumný plán. Data získaná kvalitativním výzkumem se následně induktivně analyzují a interpretují.

S ohledem na povahu výzkumného souboru jsme zvolili jako typ výzkumu případovou studii, ve které jde o detailní studium a popis několika případů. Podstatou je pak mimo jiné zachycení složitosti případu a popis vztahů v jejich celistvosti. Díky této podrobnosti a komplexnosti máme dospět k přesnějším výsledkům.

Pro pozorování a zaznamenávání sociální reality jsme používali semistrukturovaná interview. Následná analýza a interpretace dat v duchu kvalitativního přístupu nám pak umožnila snáze pochopit aktuální dění a lépe porozumět zkušenosti zkoumaných osob. Pro interpretaci dat jsme použili obsahovou analýzu.

S cíli a výzkumnými otázkami jsme se již seznámili, podrobný popis zkoumané populace, metod sběru a analýzy dat podáme v následujících podkapitolách.

11.2 Charakteristika zkoumané populace a popis vzorku

Cílem výběru vzorku u kvalitativního výzkumu není reprezentace určité populace, ale určitý problém. Vzorek tedy není konstruován náhodně, ale teoreticky, tzn., že ho záměrně vytváříme s ohledem na náš výzkumný problém.

Výběr participantů našeho výzkumu byl proveden metodou prostého účelového výběru a metodou sněhové koule. Jak uvádí Miovský (2006), metoda záměrného (účelového) výběru je jedna z nejrozšířenějších metod, kterou v kvalitativním výzkumu používáme. Za záměrný považujeme takový přístup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. Kritérium výběru je právě určitá vlastnost či stav nebo např. příslušnost ke skupině. Znamená to, že na základě předem zvoleného kritéria vyhledáváme a oslovujeme pouze ty jedince, kteří tato kritéria splňují, a současně jsou ochotni se do výzkumu zapojit. Metoda sněhové koule pak doplnila náš účelový výběr s tím, že participanty, které jsme již získali, jsme požádali o kontakty na další lidi a tito lidé nás pak odkázali na jiné lidi.

Výchozím kritériem pro zařazení do výzkumného souboru byl věk 35-45 let a minimálně jedno dítě ve věku více než 3 roky. Dále pak bylo podmínkou, aby současný otec žil ve společné domácnosti s matkou dítěte a svými dětmi (pokud již nejsou odrostlejší) a zároveň to, aby se jeho otec s jeho matkou nerozvedli dříve, než bylo současnému otci 10 let. Jiné podmínky jsme si nekladli. Do výzkumu byli zapojeni pouze ti oslovení nebo doporučení jedinci, kteří tato kritéria splňovali a zároveň plně souhlasili s realizací výzkumu.

Velikost našeho výzkumného souboru je 11 respondentů, přičemž jsme si vědomi toho, že jsme v zadání diplomové práce uváděli, že nasbíráme data od 15-20 mužů. Důvodem menšího vzorku, než bylo původně zamýšleno, byl jednak nedostatek vhodných participantů, protože spousta námi oslovených buď nesplňovala věková kritéria, nebo byla rozvedena a nežila se svým dítětem ve společné domácnosti, dalším úskalím pak byl nedostatek času, který si výzkumník na sběr dat vymezil.

Úvodní screening byl zaměřen na věk respondentů, počet dětí, pohlaví dětí, rodinný stav a zajímalo nás také vzdělání a zaměstnání respondentů. Pro přehlednost předkládáme tabulku s celkovou charakteristikou našeho výzkumného souboru. Jména participantů jsou z důvodu zachování anonymity pozměněna.

Tab. 1 Celková charakteristika souboru: věk, počet dětí, pohlaví dětí, věk dětí, stav, vzdělání a zaměstnání

Adam	35 let, 1 dítě (syn 3), ženatý, SOU, manažer
Bruno	35 let, 2 děti (dcery 4, 3), ženatý, SŠ, OSVČ - informatika
Ctibor	35 let, 2 děti (synové 3 roky, 1 měsíc), ženatý, VOŠ, prodejce stavebních strojů
David	41 let, 1 dítě (syn 12), ženatý, SOŠ s maturitou, obchodník
Evžen	38 let, 2 děti (dcera 14, syn 4), ženatý, SŠ, vedoucí pobočky internetové firmy
Filip	38 let, 1 dítě (syn 7), svobodný, VŠ, technik
Honza	38 let, 2 děti (dcera 8, syn 5 měsíců), ženatý, SŠ, promotér
Ivan	45 let, 2 děti (dcery 21, 3), ženatý, SŠ, produkční agentura, moderování
Jiří	35let, 1 dítě (dcera 9), svobodný, VŠ, pracuje v médiích
Karel	38 let, 2 děti (syn 4, dcera 3 měsíce), ženatý, SŠ, strojní technik
Lukáš	36 let, 3dětí (dcery 4, 4, 2), ženatý, VŠ, OSVČ - kamera

Průměrný věk respondentů: 37, 6 let

Průměrný věk dětí respondentů: 5, 6 let

Větší polovina našich respondentů (6) má středoškolské vzdělání, tři respondenti mají vzdělání vysokoškolské, jeden respondent uvádí, že vystudoval střední odborné učiliště a jeden vyšší odbornou školu.

Tab. 2 Vzdělání

Střední odborné učiliště	Střední škola	Vyšší odborná škola	Vysoká škola
1	6	1	3

Co se rodinného stavu týče, devět respondentů je ženatých, dva jsou svobodní. V obou případech žijí ve společné domácnosti s dětmi a matkou dětí.

Tab. 3 Stav

Ženatý	Svobodný
9	2

Jedno dítě mají čtyři respondenti, šest respondentů má dvě děti a jeden má tři děti.

Tab. 4 Počet dětí

1 dítě	2 děti	3 děti
4	6	1

11.3 Metody tvorby dat

Pro sběr dat, nebo lépe řečeno jazykem kvalitativního výzkumu pro tvorbu dat, jsme zvolili polostrukturovaný rozhovor. Švaříček a Šed'ová (2007) uvádí, že cílem semistrukturovaného rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu. Podle Miovského (2006) patří interview mezi nejobtížnější a zároveň nejvýhodnější metody pro získávání kvalitativních dat. Zároveň semistrukturované interview uvádí jako nejpoužívanější a zároveň nejvhodnější, protože dokáže řešit mnoho nevýhod strukturovaného a nestrukturovaného rozhovoru. V našem případě jsme si vytvořili schéma, které jsme brali jako závazné, jednalo se o okruhy otázek, na které jsme se ptali participantů s tím, že jsme měli možnost pružně postupovat a měnit pořadí otázek dle situace, neboť přesně to polostrukturovaný rozhovor umožňuje.

Při vytváření schématu pro polostrukturovaný rozhovor jsme vycházeli z výzkumných otázek a cílů výzkumu. Konečné schéma je rozděleno do čtyř větších kategorií a obsahuje celkem 25 otázek:

Jak se otcové současných otců podíleli na jejich péči a naopak jak se podílejí současní otcové?

1. Kterým aktivitám, týkajících se péče o Vás, pokud si pamatujete, se Váš otec věnoval?
2. Kterým aktivitám se věnujete Vy? Co vás baví nejvíce, co naopak nejméně?
3. Kolik času vám Váš otec věnoval (přes týden a přes víkend)?
4. Kolik času Vy svým dětem věnujete (přes týden a přes víkend)?
5. Popište prosím svůj běžný všední den v kontextu péče o děti.

6. Víkend se zřejmě liší, jak vypadá?
7. A jak vypadal běžný všední den a víkend s Vaším otcem, když jste byl dítě?
8. Jak své dítě (děti) vychováváte? Směřujete ho nějak (máte nějakou pružnou či pevnou vizi), nebo to necháváte volně plynout?
9. Jaký výchovný styl zastáváte – demokratický, liberální, autoritářský, hyperprotektivní (přílišně ochraňující) nebo třeba zanedbávající?
10. Jak na tom byl s výchovou a výchovným stylem Váš otec?
11. Pomáhal Váš otec matce s domácími pracemi? Pomáháte Vy?

Jaké „pečující a výchovné“ vlastnosti současný mladý otec převzal od svého otce?

12. Popsal jste, jak se o Vás staral otec, jak se staráte Vy – můžete teď shrnout, co z těchto věcí jste od otce převzal, co děláte jako on a proč a naopak, co vůbec neděláte a proč?

Jaký byl vztah otce k současnému otci a jaký má současný otec vztah ke svým dětem?

13. Jak probíhala komunikace mezi Vámi a Vaším otcem. O čem s vámi mluvil? Jak často s vámi mluvil?
14. Byli jste si blízcí?
15. Jaký byl jeho vztah k Vám? (vřelý, chladný, žádný...)
16. Jak to máte nyní se svými dětmi?
17. Vnímáte v tomto ohledu podobnosti nebo se od svého otce v něčem lišíte?
18. Co se Vám na tom vztahu líbilo a naopak?
19. Dával Váš otec najevo city? Chválil vás?
20. A jak to máte vy se svými dětmi ve smyslu komunikace, vztahu, vzájemné blízkosti, citů a pochval?

Jak současný otec prožívá svou otcovskou (a mužskou) roli a jak vnímá, pokud vnímá, tlak společnosti?

21. Jak prožíváte otcovství?
22. Co se Vám na otcovství líbí a co naopak nelíbí?
23. Naplňuje Vás to? V jakém smyslu?
24. V současné společnosti může být na muže vyvíjen větší tlak. Více než dříve se očekává, že kromě finančního zajištění rodiny se bude muž podílet na péči o děti a

domácnost. Máte pocit, že se od dnešního muže očekává víc než kdysi? Vnímáte to?

25. Je ještě něco důležitého, na co jsme v rozhovoru nenarazili a Vy byste to chtěl zmínit?

11.4 Způsob sběru dat

Rozhovory i socioekonomická „tvrdá data“ jsme zaznamenávali na diktafon. Jak uvádí Miovský (2006), tak se fixace dat tímto způsobem jeví jako nejlepší a zároveň je i nejčastější. Záznam je tak komplexní a autentický. S účastníky výzkumu jsme se vždy domluvili předem a zjistili, které místo pro rozhovor by pro ně bylo nejpříjemnější a nejdostupnější. Rozhovory probíhaly v únoru 2012 většinou v klidné kavárně nebo u respondentů doma. Nejdelší interview trvalo 65 minut, nejkratší 14 minut.

11.5 Způsob zpracování dat a příprava pro analýzu

V první fázi zpracovávání dat jsme provedli doslovnou transkripci rozhovorů do písemné podoby. Následovala systematizace dat, kterou Miovský (2006) charakterizuje jako úpravu dat do podoby vhodné pro zahájení kvalitativní analýzy. Dalším krokem bylo vlastní kódování, což týž autor vnímá jako proces, ve kterém prvotní data převádíme do datových segmentů, se kterými dále pracujeme. Těmto segmentům přiřazujeme názvy, které daný úsek dat kategorizují vzhledem k tématu a výzkumným otázkám. Kódováním jsme pak dali vzniknout subkategorii, které jsme následně dávali do vzájemných vztahů a souvislostí. Postupnými úpravami a rozšiřováním a zamítáním témat jsme pak docílili konečného systému kategorií a subkategorii. Každý přepsaný rozhovor byl analyzován jako samostatný případ, přičemž jednotlivé případy jsme následně porovnávali mezi sebou a snažili jsme se v nich najít určité opakující se vzorce. Samotné odhalení vzájemných souvislostí a podobností, či odlišností, nám pak umožnilo interpretovat výsledky jako celek.

12 ETICKÉ OTÁZKY

Protože etické zásady hrají ve výzkumu důležitou roli, drželi jsme se základních pravidel, které ve své práci zmiňuje kupř. Hendl (2005) nebo Miovský (2006). Jednou ze zásadních věcí je požadavek na tzv. informovaný souhlas, tzn., že se osoba zúčastní studie pouze tehdy, pokud s tím souhlasí, přičemž musí být předtím plně informována o obecném účelu dotazování a hlavních rysech způsobu provedení studie. Tuto podmínku jsme splnili. Informovaný souhlas také obsahuje faktor práva kdykoli odstoupit od studie (Hendl, 2005; Miovský, 2006). I tato podmínka byla v našem výzkumu naplněna. Samozřejmostí bylo ujištění respondentů o tom, že bude zachována anonymita a diskrétnost po celou dobu výzkumu i ve výsledné výzkumné zprávě. Z tohoto důvodu byla jména účastníků výzkumu pozměněna a rozhovory po transkripci z diktafonu smazány.

13 ANALÝZA DAT A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Kvalitativní materiál ve formě transkripcí rozhovorů jsme transformovali a interpretovali s cílem zachytit komplexitu zkoumaných jevů a na základě toho jsme se snažili odpovědět na výzkumné otázky. Jak jsme uvedli výše, prostřednictvím kvalitativní analýzy rozhovorů jsme dospěli k vytvoření kategorií a subkategorií, přičemž kategorie v podstatě odpovídají výzkumným otázkám. Tímto způsobem jsme dosáhli toho, že velké množství původního textu nabylo podoby, ve které je lépe zpracovatelné. Obecně jsme se snažili zjistit, jak se současný otec liší od svého otce a zda došlo v průběhu dvou generací k nějakým změnám v prožívání a vykonávání otcovské role. Z této obecnější úrovně analýzy jsme přešli ke specifitějším tématům, jakými jsou péče o děti a jejich výchova, vzájemný vztah otce k dítěti a s tím související blízkost a komunikace, zjišťovali jsme také, jak současní otcové i jejich otcové participují a participovali na domácích pracích a v neposlední řadě nás zajímalo prožívání otcovské role ze strany současného otce a vnímání tlaků společnosti, která podle současných odborných poznatků klade na muže vysoké nároky ve smyslu péče o děti, zabezpečení rodiny a podpory partnerky.

Pro přehlednost nazýváme slovem „otec“ otce současného otce a současný otec, ten, se kterým bylo prováděno interview, bude v textu označován jako „současný otec“.

Prvním okruhem, který jsme pomocí kódování získali, je podíl otce a současného otce na péči o dítě. Do tohoto tématu jsme také zahrnuli podíl otců a současných otců na domácích pracích. Druhým tématem, které taktéž vychází z výzkumných otázek, je vzájemný podíl obou otců na výchově dětí, dalším pak vztah otce k současnému otci a vztah současného otce k jeho dětem. Zajímalo nás, jak vnímali současní otcové vztah svého otce k nim, jak často spolu komunikovali, jak si byli blízcí. Ptali jsme se samozřejmě také, jaký mají současní otcové vztah ke svým dětem, v čem jsou jiní a v čem naopak podobní svému otci. Vzhledem k tomu, že porovnáváme otcovství dvou generací, tak je celý výzkum koncipován tak, že současní otcové hodnotí svého otce ve všech zkoumaných aspektech a následně pak hovoří na stejná témata sami za sebe. Jak už jsme se zmiňovali, další kategorií je prožívání otcovství současným otcem. V této souvislosti nás zajímá, jestli ho role otce naplňuje, co se mu na ní líbí a naopak nelíbí. Poslední zkoumanou oblastí je pak vnímání tlaků společnosti na současného otce (muže) ve smyslu vysokých nároků spojených se zabezpečením rodiny a zajištěním řádné a plnohodnotné péče a výchovy pro své děti. V posledních dvou kategoriích, kterými je prožívání otcovství a vnímání tlaků společnosti, nebudeme srovnávat současného otce s jeho otcem. V závěru každé z podkapitol se pak pokusíme stručně a výstižně shrnout, jak se tedy a zda se vůbec liší současný otec od jeho otce, zda došlo k nějakým výrazným či méně zřetelným změnám ve smyslu péče, výchovy a vztahu k dětem ze strany otců.

13.1 PÉČE A DOMÁCÍ PRÁCE

Chmelařová (2008) píše, že efekty změn z doby industrializace, kterými je myšleno, že otcové odcházejí pracovat mimo domov a tím se radikálně odděluje pracovní a domácí prostředí, přetrvávají ještě dlouho i ve 20. století. Muži se spíše starali o finanční zabezpečení rodiny, než že by se angažovali jako rodiče. Výjimkou bylo podle ní zasvěcování chlapce do mužských aktivit. Výsledky našeho výzkumu její tezi potvrzují.

13.1.1 Otcové současných otců a péče o děti a domácnost

Pracovní vytížení otce na úkor péče

Co se týká péče otců, tak vnímáme jedno velké společné téma, kterým je nedostatek času na péči kvůli pracovnímu vytížení otce. Tento fakt prostupuje celým našim

výzkumem, nedostatek času totiž v konečném důsledku znamená méně péče, méně výchovy, nedostatek komunikace a možná i absenci vzájemné blízkosti. K tomu všemu se postupně dostaneme. O pracovní vytíženosti otce a s tím souvisejícím nedostatkem času na péči, výchovu a společné aktivity se zmiňovala většina participantů (8) a tomuto tématu byl v našich rozhovorech věnován velký prostor.

„De facto až do mých šesti sedmi let se otec nepodílel de facto vůbec, přestože jsme žili ve společné domácnosti. Tam by se to dalo shrnout jedním slovem přesčasy a v podstatě jenom práce, práce, práce...“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„Ale on hodně, hodně pracovně byl mimo, takže takže takže takže, když byl mimo, tak jsem ho třeba dva měsíce, tři měsíce neviděl.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Málo péče

S nedostatkem času kvůli pracovnímu vytížení souvisí i málo péče, kterou otcové současným otcům poskytovali. Přes týden se jim věnoval málokterý. Minimum péče během pracovního týdne zmiňuje většina respondentů (7). Někteří současní otcové také přiznávají, že i přesto, že otec čas měl, věnoval se svým zájmům (2).

„...spíše byl víc v práci než doma a když byl doma, tak měl spíš čas pro sebe, než pro nás.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Maximální péče, když měl otec čas

Jak už jsme se zmiňovali, tak většina otců neměla na své syny, když byli dětmi, čas. Hlavním důvodem bylo pracovní zaneprázdnění, také zájmy otců, vojna nebo po pracovní aktivity, mezi které patřilo kupř. stavění domu. Objevuje se však téma, na které později narazíme spíše u otců současných, a tím je maximální péče v případě, že otec čas měl. Současní otcové sice přiznávají, že se mnohdy se svým otcem kvůli práci ani neviděli, ale pokud byl doma, tak se jim maximálně věnoval a vše sledoval, o vše se zajímal (4).

„Když jsem byl úplně malej, tak to si nepamatuju, ale říkám, že on byl převážnou část roku pryč, tak vždycky když přijel, tak si nás užil děcka, jak to šlo, jinak byl víceméně pořád pryč.“ (David, 41 let, 1 dítě)

„...když se ty směny nesešly, tak jsme se třeba neviděli přes týden ve všední dny, jo, protože já jsem šel do školy a on přijel z noční, ale myslím si, že všechno sledoval...“
(Honza, 38 let, 2 děti)

Pečující aktivity

Když jsme současným otcům položili otázku, jak o ně jejich otec pečoval, často dlouze mlčeli a museli se rozpomínat. Nejčastější reakcí bylo to, že se otec nestaral, protože byl pracovně vytížen. Přesto jsme nakonec dospěli k tomu, že ne všichni otcové vůbec nepečovali a nestarali se o děti. Jeden respondent na to reaguje tím, že se muži v okolí styděli starat o děti, že byla jiná doba a vozit kočárek byla podle jeho slov ostuda. Na druhou stranu, ale ten samý respondent uvádí, že jeho otec na konvence nehleděl a kočárek vozil.

„On zase když jsme se viděli tak málo, tak on víceméně si myslím, že nehleděl na to okolí, jestli nás vede nebo nevede za ruku, jestli nás veze nebo neveze na kočáru... to je prostě, to bylo úplně něco jinýho, ale v okolí jsem viděl prostě, že byly rodiny, kdy nikdy jakože s děckama oficiálně nešel a spíš se stávalo, že se nakládaly do auta za barákem, aby je neviděli sousedi a takový to si myslím, že ta doba byla trošičku pokrivená a teďka je taky, ale jinak.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Samozřejmě jsme si byli vědomi, že si současní otcové nemohou pamatovat, zda je jejich otec přebaloval nebo krmil, ale přesto jsme jim tuto otázku pokládali, protože jsme předpokládali, že by mohli mít informace jak od svých otců nebo třeba matek. Pouze dva respondenti uvádí, že se jim otec věnoval už od miminka, tzn., že je přebaloval, koupal, krmil, ostatní současní otcové si buď nepamatují, nebo jasně odpovídají (6), že žádné tyto aktivity neprováděl, protože na to prostě neměl čas.

„A vím, že v té době, co jsem se narodil, vždycky byl celý týden pryč, vrátil se na víkend, tak asi přebalování a koupání a takové věci asi nestíhal.“ (Ctibor, 35 let, 2 děti)

Společné aktivity související s velkým otcovým koníčkem a prací

Dalším důležitým a velkým tématem, na které jsme v našem výzkumu narazili, je provádění společných aktivit, které souvisejí s velkým otcovým koníčkem a prací. Otcové zapojovali své syny do pracovních aktivit a učili je praktickým věcem (5), což je ze strany

současných otců velmi pozitivně hodnoceno. Zde připomínáme postřeh Chmelařové (2008), která hovoří o tom, že se muži spíše starali o finanční zabezpečení rodiny, na péči o dítě se příliš nepodíleli, právě s výjimkou zasvěcování chlapce do mužských aktivit.

„Bylo krásné určité věci prožívat s ním. Ve 12 letech mě vzal k sobě do firmy a já si moh vydělat na benzín a ukázal mi, jak se dělá těsto, jak člověk může chytit rybu, jak se zabíjí ryba. Spoustu informací, které prostě ty pochytíš pouze od otce.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

„...byl to takový domácí kutil, takže občas jakoby něco prostě jsem se přiučil nebo prostě, když něco dělal, tak jsem se díval nebo tak.“ (Bruno, 35 let, 1 dítě)

Dále jsme se setkali se zajímavým fenoménem, který jsme nazvali otcův velký koníček.

Otcův velký koníček

Současní otcové (5) se shodovali v tom, že měl jejich otec jeden výrazný koníček, kterému se věnoval, a do kterého svého syna ve většině zmíněných případů zapojoval. Jednalo se o myslivost, rybařinu, hokej, hasičství a fotbal. Ve dvou případech měl otcův velký koníček občas přednost před dětmi. Participant, jehož otec se věnoval myslivosti a svého syna do tohoto svého koníčku aktivně zapojoval, nicméně uvádí, že otec před rodinou občas do lesa utíkal. Další respondent se zmiňuje, že ho otec začal do svého velkého koníčku zapojovat, až když byl ve věku, kdy se s ním dalo hovořit, kdy už mohli být jakoby partneři, tzn. kolem devíti let. Do té doby se svým otcem v podstatě nekomunikoval, otec se nestaral, ale na období, které s otcem trávil na rybách, kdy vedli dlouhé rozhovory, velmi rád vzpomíná a uvádí, že ho v této době otec velmi silně formoval.

„...kolem těch devíti let... to už jsem byl partnerem pro něj, abych se podílel na jeho volnočasových aktivitách, což byla, je a asi bude rybařina jako velký takový koníček.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„On tím, že je myslivec, tak to hodně souviselo s myslivostí, že mě brávil třeba do lesa, nebo na takové různé myslivecké akce třeba, i pro děti myslivecké dny a takové věci, to si pamatuju hodně...“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Respondent, jehož otcův velký koníček byl hokej, uvádí, že společné aktivity byly pouze ty na stadionu, na jiné si nepamatuje. V neposlední řadě bych uvedla ještě respondenta, jehož otcův velký koníček byl fotbal. V podstatě to byla kromě lyžování také jediná společná aktivita, na kterou si pamatuje, zároveň to bylo jediné téma, o kterém se svým otcem hovořil a hovoří do dnes.

Společný čas spíše o víkendu než přes týden

Opět jsme u tématu pracovního vytížení otců, s čímž souvisí fakt, že přes týden neměli podle respondentů na syna téměř žádný čas, to uvádí většina našich respondentů (7).

Pokud se podíváme na společný čas o víkendech, tak zjistíme, že je to o mnohem lepší. Současní otcové trávili s otcem víkendy na rodinných akcích, v divadle, kině, při práci, jezdilo se na výlety a návštěvy.

„Tata nás vypravoval do školy a jinak on byl většinou v práci tak do těch tří půl čtvrté, a jak jsem byl malý, tak studoval vysokou dálkově, tak na nás moc času neměl a o víkendu s námi jezdil na tu chalupu, kde jsme dělali různé na zahradě a tak.“ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

Pokud to vezmeme z hlediska hodinového, tak se otcové synům věnovali maximálně hodinu až dvě přes týden, ale o víkendu s nimi trávili v průměru půl dne z každého dne. I když ani to nebylo pravidlem.

„... jako já bych řekl, když by byla půl hodina za den přes týden, tak to je hodně, a přes víkend třeba hodinku dvě, víc ne asi.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Přestože domácí práce s pečováním o dítě přímo nesouvisí, rozhodli jsme se tuto problematiku popsat a interpretovat právě zde, protože, aby mohla rodina fungovat, je nutné, aby se oba rodiče podíleli jak na péči o dítě, tak na péči o domácnost.

V rámci možností vše, co bylo potřeba

Jak jsme již uváděli, tak otcové byli pracovníě vytížení, s čímž souvisí fakt, že měli málo času na péči o dítě a samozřejmě i málo prostoru na to, aby manželce pomáhali s domácností. Dva z našich respondentů uvádí, že otcové doma dělali vše, co bylo potřeba, tři další popisují v podstatě totéž, ale v rámci časových možností, což znamenalo, že otec

většinou nemíval příliš času na domácnost, i když mu nedělalo problém přiložit ruku k dílu.

„Taťka pomáhal, když měl čas a mamka nebyla doma, protože byla hodně zaměstnaná... vysával a ... určitě vymaloval a... když byly nějaký Vánoce, Velikonoce, tak drhnul koberce. Umyl i nádobí někdy, aby to měli rychleji hotový... to tak vyplývalo ze situace, ale nebránil se tomu.“ (Honza, 38 let, 1 dítě)

„Když byl doma, tak jo. Většinou byl doma tak minimálně, takže poopravovat všechno, co bylo rozbitý, opravit auto a pak zas už jel.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Domácí práce výjimečně

Dva naši respondenti uvádí, že otec pomáhal s domácími pracemi spíše výjimečně, v jednom případě bylo výjimkou vaření, jako otcův koníček.

„...ale co si myslím, otec strašně rád vařil. Takže dělal o víkendu obědy a tohle to. Jinak co si myslím, tak co se týká rádoby ženských věcí, tak tam moc nedělal.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Nepodílení se na domácích pracích

V našem výzkumu se také setkáváme s tím, že otcové na domácích pracích vůbec neparticipovali.

„Otec nepomáhal s domácími pracemi, nepamatuju si, že by to někdy dělal...“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„Ne – otec rozhodně nepomáhal... a já taky ne - vydělávám“ (Filip, 38 let, 1 dítě)

Potěšit manželku

Stejně tak jako se s touto kategorií setkáme u současných otců, nacházíme ji také u otců. Jedním z faktorů, proč se otec podílel na domácích pracích, bylo to, že chtěl potěšit manželku.

„...normálně něco uvařil, něco jednoduchýho a to byl takový originál, ale bylo to dobrý, a že to mamku potěšilo...“ (Honza, 38 let, 2 děti)

13.1.2 Současní otcové a jejich podíl na péči o děti a domácnost

Maximální možný čas věnovaný péči a maximální péče po práci

Tak jak jsme se u otců setkávali s nedostatkem času na péči a velkou pracovní vytížeností, což bylo v podstatě prostoupeno všemi rozhovory, u otců současných je tímto výrazným prvkem a společným jmenovatelem maximální možný čas, který se snaží trávit se svým dítětem, resp. dětmi. Snahu o maximální péči, v rámci časových možností, zmiňovala většina současných otců (7) s tím, že do této kategorie můžeme zařadit i současné otce, kteří uváděli, že se snaží dítěti věnovat maximum času po práci a tím se nám současní otcové, kteří se maximálně věnují dítěti, rozrůstají na 10 z celkového počtu 11 respondentů. Definovat, co přesně znamená maximální péče, není snadné, ale z pohledu našeho výzkumného souboru to znamená, věnovat se všem pečujícím aktivitám, výrazně pomáhat manželce a to jak s dětmi, tak s domácností, trávit s dětmi pokud možno pár chvil před prací, téměř veškerý čas po práci a také víkendy. Na většinu těchto kategorií upozorníme na následujících řádcích.

Podílení se na všech pečujících aktivitách

Pečujícími aktivitami myslíme úkony, které je nutné provádět, když se staráme o dítě. V našem výzkumu jsme se snažili zmonitorovat situaci u současných otců od narození dítěte až po současnost, tzn. od přebalování po vaření a chystání dětí do školky nebo do školy. Téměř všichni současní otcové (8) uváděli, že se již od narození věnovali a nadále se věnují všem pečujícím aktivitám, kromě kojení samozřejmě. Současní otcové sdělují, že pokud byly děti malé, tak neměli problém je krmit, koupat, přebalovat, až byly větší, tak připravovat se s nimi do školky či si s dětmi hrát. Dva z našich respondentů byli de facto na rodičovské dovolené.

„V případě dcery, když byla úplně malá, tak já jsem s ní byl i na rodičovské dovolené, takže jsem se nějakým způsobem podílel od mala... hm... řeknu to tak, že jsem objevil první zub, dal jsem jí první přesnídávku, takže tam jsem byl přítomen.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„ Od malinka to bylo tak, že má manželka vydělávala víc, než já a navíc jsem dělal večer, takže jsem byl v podstatě na rodičovské dovolené od roku a půl. “ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

Muži vykazují při péči o děti samostatnost a jsou schopni postarat se se vším všudy i v případě, že žena není doma.

„Ty brd'o, tak já jsem třeba přišel z práce ve tři ve dvě, manželka jela do práce, já jsem s ním byl do osmi do večera. On šel pak spinkat. A tak to bylo třeba třikrát během týdne, tři až čtyři hodiny odpoledne. “ (Adam, 35 let, 1 dítě)

„Když jsem doma, tak teď, co se týká malýho, když manželka nestíhá, tak normálně krmím... sem tam přebaluju, ale sem tam jo, ale není problém, když opravdu potřebuje jet pryč a vyřídit si své věci, tak s malým i malou, mám je doma, takže to obsahuje krmení, přebalování... “ (Honza, 38 let, 2 děti)

Pouze jeden respondent se zmiňuje, že se o svého syna začal starat až ve chvíli, kdy měl dva roky, do té doby se péči o něj téměř nevěnoval. Z jeho slov je patrné, že čekal do chvíle, kdy bude s dítětem „zábava“. Respondent má nyní 3 měsíční dceru a i v tomto případě jde téměř o totožný scénář – dcera je ještě malá, téměř o ni nepečuje, ale se synem nyní tráví spoustu času.

„Já jsem se začal věnovat tak někdy, až až... samozřejmě jsem sem tam pomáhal, ale aktivně až tak od těch dvou let... teď už je to často.“ „... co já s tím tříměsíčním miminkem. “ (Karel, 38 let, 2 děti)

Společné aktivity týden

Jak už jsme uváděli, tak se současní otcové snaží svým dětem maximálně věnovat. Často s dětmi vstávají a vypravují je do školky nebo do školy, po práci si s dětmi hrají, chodí na procházky, píší domácí úkoly, pokud jsou děti menší, tak se věnují pečujícím aktivitám, jako je přebalování, koupání nebo uspávání.

„Já dělám skoro všechno. Přebaluju, když je potřeba, uspávám... když je potřeba vysávám, vařím, když je potřeba všechno... taky chodíme na procházky, na výlety. “ (Ctibor, 35 let, 2 děti)

„Normálně jsem krmil, přebaloval, čtu pohádky... to přebalování a všechno nějaké to krmení jasně. Vlastně teď se jim věnuji tak, že každé ráno vstáváme a připravuju je do školky, jdeme spolu do školky, takže vlastně to obsahuje spoustu věcí.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Pokud vezmeme průměrně trávený čas současnými otci s dětmi přes týden, tak to vychází zhruba na čtyři hodiny denně. Víkend se liší.

Společné aktivity víkend

Současní otcové jednohlasně uváděli (10), že jsou o víkendu téměř výlučně stále s dětmi. Jezdí se na výlety, návštěvy, vymýšlí se celodenní program.

„Snažíme se jezdit na kolách, chodit na ryby, pod stan, na nějakou dovolenou, aby si poblbnul. Hrajeme třeba, v zimě jsme si vzali hokejky, hrajeme hokej, nebo jdeme do aquaparku.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

„Víkendy jsou super, to se většinou sbalíme, jedeme na chatu a tam prostě děláme vycházky, výlety, prostě teďka jsme zkoušeli i lyžovat, ale byla strašná zima. Jinak jakoby hodně jezdíme na tu chajdu a tam prostě procházky do lesa a tak.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

„...od rána do večera jsme spolu... sport, procházky... kino...“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

Pouze jeden respondent uvádí, že je o víkendu pracovní vytížen a dítěti se téměř nevěnuje.

Pracovní vytížení

Přestože jsou současní otcové jistě pracovní vytížení, pouze dva to v našem rozhovoru zmínili. Zajímavé nám to přijde v kontextu toho, že téměř všichni zmiňovali, že byl jejich otec extrémně pracovní zaneprázdněný a proto se nemohl věnovat rodině, resp. dítěti.

„Pokud jste dvanáct třináct hodin v práci, tak taky co můžete s tím děckem asi dělat že.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Nyní analýza výsledků týkajících se participace současných otců na péči o domácnost.

Vše, co je potřeba

Co se týká podílení se současných otců na péči o domácnost, tak čtyři naši respondenti uvádějí, že dělají, co je potřeba a že zvládnou vše a nedělá jim to žádný problém. „Vším“ myslíme domácí práce od vysávání, vytírání, vynášení koše až po vaření.

Dělení práce s partnerkou, aby vše fungovalo

Současní otcové si domácí práce s partnerkou (manželkou) dělí, protože jinak by podle nich nemohla domácnost fungovat. S tímto se ztotožňují čtyři naši respondenti, kteří zmiňují, že pokud chtějí spokojenou rodinu, tak není jiná možnost, než v tomto ohledu manželce, která je také pracovně vytížená, pomáhat.

„...dost jsem se podílel na přípravě pokrmů a umím vyprat, vyžehlit, podílím se na tom, ale není to nijak striktně dané, rozložené. Když byla partnerka po porodu, tak jsem zajišťoval chod domácnosti, a když jsem naopak jel na šňůru na 14 dní, tak se zase starala partnerka. Dá se říci, že úlohy jsou rozdělené, ale není na to žádné pravidlo.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„...mělo by to být rozděleno nějakým takovým způsobem, aby byla spokojenost, aby byli spokojeni oba.“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

„...v té domácnosti opravdu musí fungovat oba a jsou věci, které, když neudělá ona, musím já, aby to fungovalo. Protože oba pracujeme, tak musíme ty věci mezi sebe rozmělnit.“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Občas pomáhá

Dva naši respondenti uvádějí, že vědí, že pokud občas s nějakými domácími pracemi pomohou, tak potěší manželku, to je pro ně důvod, se občas zapojit, jinak na péči o domácnost příliš neparticipují.

Nepomáhám, vydělávám

Z našeho pohledu relativně velký počet respondentů (4) uvádí, že se na domácích pracích téměř vůbec nepodílí, hlavním argumentem je to, že vydělávají.

„... já chodím z práce dost pozdě, takže když člověk přijde tak pozdě, tak už se mu pak nechce někde vysávat nebo něco takovýho... takže toho moc nedělám.“ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

Vaření jako velký koníček

My bychom samozřejmě vaření do domácích prací zřejmě nezařadili, ale řídíme se tím, co současní otcové vypovídali. Pro dva z nich je vaření velkým koníčkem, který v této souvislosti zmiňovali.

13.1.3 Shrnutí pečujících aktivit - rozdíly a podobnosti

Uváděli otcové

Současní otcové se v souvislosti s péčí zmiňovali o tom, že se snaží o jiný a lepší přístup, že se snaží dělit čas mezi rodinu a práci, v případě, že se jim otec nevěnoval, mají tendence věnovat se a starat se více.

„On dělal ty denní šichty, dvanáctky, od šesti do šesti prostě, takže měl na nás míň času, co si pamatuju a chodil do lesa dost často. Jako chtěl bych se třeba já oproti němu věnovat holkám víc, ale taky mám jakoby minimum času.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Když jsme se tázali, co si od svého otce naopak vzali, tak nejčastěji zmiňovali vztah k rodině, zodpovědnost za rodinu a také organizování společných rodinných aktivit, jako jsou výlety nebo sport.

„Převzal jsem tu zodpovědnost o tu rodinu... prostě pomáhám... prostě aby to fungovalo, aby všechno bylo okej.“ (Ctibor, 35 let, 2 děti)

„Ať se otec o mě staral méně nebo tak, tak asi lásku k tomu synovi prostě, lásku k dětem. Ať to bylo takové nebo makové, vždycky nás miloval a vždycky udělal všechno proto, abychom měli všechno, co jsme potřebovali...“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Naše obecná interpretace

Velký rozdíl vnímáme v tom, kolik péče otcové svým synům poskytovali a v tom, jak se věnují otcové současní. Ti o své děti dle svého názoru pečují mnohem více, spousta z nich se podílí téměř na všech pečujících aktivitách. Rozdíl je také patrný v počtu hodin, které současní otcové tráví se svými dětmi přes týden, v průměru to jsou čtyři hodiny, většinou po práci. Otcové se svými syny trávili průměrně hodinu až dvě v rámci běžného pracovního týdne. Co se týká víkendů, tak zde téměř žádný rozdíl není, jak otcové, tak současní otcové věnují téměř veškerý volný čas během sobot a nedělí svým dětem.

Zatímco se současní otcové zmiňovali, že je otcové zapojovali do pracovních aktivit a kutilství, ve svém případě o tom již nehovoří. Současní otcové také uváděli, že jejich otcové měli tzv. „velké koníčky“, kterým se intenzivně věnovali a své syny do této činnosti aktivně zapojovali. V případě otců současných se s tímto fenoménem také téměř nesetkáváme. Na jednu stranu je to možno vnímat negativně, protože je obecně známo, že vztah otce a dětí se odjakživa formoval při pracovních aktivitách a současná doba již tomuto trendu nepřeje, na druhou stranu však otec současného otce dával čas od času přednost svým koníčkům před časem, který mohl strávit s dětmi. Naopak jsme se v našem výzkumu nesetkali ani s jedním současným otcem, který by uváděl, že se věnuje často svému koníčku a proto nemá čas na děti.

Také v souvislosti s domácími pracemi vidíme jisté podobnosti. Všichni současní otcové, jejichž otec se do domácích prací zapojoval, se zapojují také. Na druhou stranu jsme si všimli, že respondenti, kteří uváděli, že se jejich otec moc nepodílel, tak k přílišnému pomáhání s domácností neinklinují. Obecně můžeme říci, že se současní otcové zapojují do péče o domácnost více, než jejich otcové, ale rozdíl není příliš markantní.

13.2 VÝCHOVA

13.2.1 Otec současného otce a jeho podíl na výchově

Ačkoli ve výzkumných otázkách radíme péči a výchovu do jedné kategorie a i přes to, že jsme si vědomi toho, že se oblast péče a výchovy významně prolíná, rozhodli jsme se věnovat výchově samostatný prostor.

Jak jsme se již zmiňovali, tak otcové neměli na své syny přes týden téměř žádný čas, nevěnovali jim mnoho péče a to znamená, že se příliš nevěnovali ani výchově.

„...co se týká té výchovy, tak celým tím dětstvím je spojovací linka nedostatek času.“
(Evžen, 38 let, 2 děti)

Výchova na matce

Přestože respondenti uvádí, že o ně otcové kvůli pracovnímu vytížení příliš nepečovali a neměli dle našeho názoru tudíž čas ani na řádnou výchovu, pouze dva z nich přímo uvádějí, že byla výchova převážně v rukou matky.

„On měl jiné věci, spíš byl ve sklepě nebo na zahradě nebo se snažil podnikat a spíš ta výchova a ty věci byly na mamce.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Volná výchova v určitých mezích

Tak jako jsme v kategoriích týkajících se péče objevili výrazná témata, stejně je tomu tak i v případě výchovy. Jedná se o volnou výchovu v určitých mezích, ze strany otce, o tom se zmiňovalo pět respondentů s tím, že tři přímo uváděli, že otec vládl volnou rukou, ale když došlo na výraznější problém, tak jej začal řešit. Někteří respondenti výchovu svého otce označují za liberální a pohodovou s tím, že je otec do ničeho nenutil, někteří hovoří o tom, že je otec příliš nevychoval, zbytečně se nevměšoval, ale byla s ním sranda. V jednom případě se pak setkáváme s tím, že se **otec nestaral, nevychoval** ani nekáral, ale že byl tvrdý i v tom málu, co se věnoval.

„Můj otec byl na tom s výchovou v podstatě stejně jako já. Pokud se bavíme o přístupu. Čili taky mi nechával volnou ruku, jen do doby, kdy to bylo OK. Jakmile šlo do tuhého, vysvětlil, co a jak, případně zakázal. Chápu to jako dobrou zkušenost a snažím se k tomu přistupovat obdobně, ne-li lépe.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Direktivita

Dva naši respondenti uvádí, že byl jejich otec ve výchově tvrdý a direktivní.

„...abyste si to uměla lépe představit, tak já jsem chodil do patnácti let striktně spát po večerníčku... sestra byla o sedm let mladší a ono to bylo společně... ale musím říct, že to podporovalo kreativitu... konstruoval jsem různá zařízení v obýváku abych věděl, co se v té televizi děje, abych nebyl ve škole v kolektivu za blbce... to jen abych to demonstroval.“
(Filip, 38 let, 2 děti)

Minimum tělesných trestů

Respondentům jsme nekladli otázku, zda je otec výchovně tělesně trestal či slovně káral, ale i přes to na to došla řeč. Ve většině případů jsme se pak setkali s tím, že občas tělesný trest padl, ale prohřešky se řešily spíše slovními zákazy.

„Výchovný styl mého otce byl takovej pohodovej... ehm... ehm... byl v pohodě, muselo už se stát hodně něco, aby našťoval, aby přišel nějaký tělesnej trest.“ (Honza, 38 let, 2 děti)

Směrování jen do jisté doby

Respondentům jsme kladli otázku, zda je otec nějakým způsobem výchovně vedl, někam směřoval – odpovědí bylo většinou, jak je uvedeno výše, že jim nechával spíše volnou ruku a zakročil, až se objevil nějaký problém. S tématem směrování ve výchově se setkáme už za chvíli, když budeme probírat současné otce, ale za zmínku stojí názor jednoho respondenta, který uvádí, že jej otec směřoval, ale jen do určité doby, zhruba do konce střední školy a pak usoudil, že je syn dospělý a nechal ho „svému osudu“. Ze strany našeho respondenta to není kladně hodnoceno a v rozhovoru uvádí, že jej měl otec rozhodně směřovat déle.

Formování při společných aktivitách, předávání zkušeností a dovedností

O formování při společných aktivitách jsme se již zmiňovali v kategoriích týkajících se péče, ale vzhledem k tomu, že se tyto dvě oblasti prolínají, zmíníme se o tom znovu. Dva respondenti totiž uváděli, že je otec významně formoval při společných aktivitách, hlavně pracovních nebo těch, které souvisely s otcovým velkým koníčkem.

„Ty pozitivní vzpomínky z dětství mám na čas strávenej na těch rybách, kde jsme diskutovali o různých věcech, což mě jistým způsobem formovalo, tvarovalo a to platilo až do těch čtrnácti let.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„...ale jinak mě vedl ke sportu a to, co dělám i já k synovi k zručnosti a abych věděl od všeho aspoň něco málo, abych byl ten, co vše umí.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

13.2.2 Současný otec a jeho podíl na výchově

Směrování dítěte s volnou možností výběru

Současní otcové nejčastěji uvádí, že své děti směřují, ne však na sílu, ale podle toho, co děti baví (7). Jedni hovoří o tom, že jim nechávají volnou možnost výběru, druzí kupříkladu, že jejich zájmy musí vyplynout a pak se budou snažit je v tom maximálně podporovat. Společným jmenovatelem však stále zůstává, že svým dětem nechávají možnost svobodné volby.

„Já ho směřuju k rybaření a sportu a např. aby byl zručný. Jinak mu nechávám volnou možnost výběru, co chce dělat.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

„Své děti se snažíme vychovávat tak, že je necháváme jít vlastní cestou s tím, že se jim vždycky snažíme říct možné přínosy či následky jejich rozhodnutí. Samozřejmě je to v určitých mezích.“ Čili ano, ovlivňujeme je, ale vždy tak, aby i ony samy byly spokojené s tím, kam se daná věc ubírá.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

„V podstatě každá z těch holek má svou osobnost, svou hlavu. Snažíme se je směřovat nějakým směrem, kterým by mohly jít vůči své povaze.“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Volná ruka v určitých mezích

S touto kategorií jsme se již setkali u otců, kteří, jak se dozvíme dále, tento výchovný styl do velké míry převzali či se nechali inspirovat. Volnou ruku při výchově s tím, že ale musí být samozřejmě nějaké meze a hranice, zmiňují téměř všichni naši respondenti (8).

„Můžu říct, že to nechávám trošku plynout. Když vidím, že je tam nějaká aktivita nebo činnost, která je baví, tak se spíš snažím popostrčit, než abych je k tomu nutil...“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

Demokratická výchova vyvážená direktivitou

S volnou výchovou souvisí i další kategorie, která se týká výchovného stylu. Tři respondenti uvádí, že své děti vychovávají demokraticky, pokud je vše v pořádku, pokud nastane problém, nastupuje direktivita. A nejen pokud nastane problém, ale také, když se řeší základní věci typu hygiena, stolování atp. Dva respondenti zmiňují, že dítě musí mít mantinely, pokud mu totiž vše dovolíte, stáváte se jeho otrokem.

„ Když jim vše dovolíte, tak jste otrokem toho dítěte. Musí to být vyváženo tou direktivou a tou demokracií. “ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

„ To děcko nesmí mít pocit, že si může dovolit úplně všechno, protože pak rychle přeroste rodičům přes hlavu a já to vidím všude kolem. “ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

Tělesný trest občas

Jak už jsme se zmiňovali, tak jsme se respondentů neptali, zda své děti fyzicky trestají, ale i v tomto případě jsme se tomuto tématu nevyhnuli. Dva současní otcové uvádí, že své děti občas tělesně trestají. Jeden hovoří o tom, že to řeší spíše formou domluvy. Ostatní participanti o tomto tématu nehovořili.

„ Pevnou rukou určitě ne, ale když je potřeba, tak se přitlačí na hlase, občas dostanou i na zadek, ale abych zase byl ten diktátor, to rozhodně ne. Spíš bych řekl taková demokratická výchova. Spíš je rád škádlím. “ (Karel, 38 let, 2 děti)

„ ...ale pokud je něco špatně, pokud vím, že je lajdák a mohla by něco udělat líp, tak musím být direktivní, musí přijít trest, aby se snažila. A funguje to tak, že někdy výchovná na zadek přijde, musí přijít... “ (Honza, 38 let, 2 děti)

Být správný chlap, být tvrdý

Jak jsme se již zmínili v teoretické části naší práce, tak je na chlapce často vyvíjen tlak ze strany otců či společnosti ve smyslu, co má dělat správný muž, respektive, co dělat nemá. Na mysli máme ono známé tvrzení, že chlapci přece nepláčou, neměli by moc dávat najevo své emoce atp. V našem výzkumu se setkáváme se dvěma případy, kdy současní otcové hovoří o tom, že své syny vychovávají právě v tomto duchu. Všimněme si hlavně výroku druhého respondenta, kde je to více než zřetelné.

„...chodíme na bazén, a když se nějakým způsobem otřepe, že je mu zima, tak se mu snažím říct, že to má vydržet.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„...sport a snaha naučit malého sportovat, být tvrdý a samostatný, nebýt sračka, nebát se porvat.“ (Filip, 38 let, 1 dítě)

13.2.3 Shrnutí podílu na výchově - rozdíly a podobnosti

Uváděli otcové

Zmíníme jen ty nejméně výraznější podobnosti a rozdíly, které současní otcové při našich rozhovorech zmiňovali. Nejčastěji se setkáváme s tím, že současní otcové od svých otců převzali nebo se nechali inspirovat volnou výchovou v určitých mezích, převzali podle svých slov od otce také pohodu a klid.

„Můj otec byl na tom s výchovou v podstatě stejně jako já. Pokud se bavíme o přístupu. Čili taky mi nechával volnou ruku, jen do doby, kdy to bylo OK. Jakmile šlo do tuhého, vysvětlil, co a jak, případně zakázal. Chápu to jako dobrou zkušenost a snažím se k tomu přistupovat obdobně, ne-li lépe.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

„...převzal jsem taky takové ty humorné věci, legrácky, které ten život usměrňují, opeprí a je to takové veselejší a zároveň je vidět, že ten druhý na toho druhého myslí, to jsem převzal úplně přesně. Třeba nachystám malé na dveře opici a tvrdím, že přišla sama ze zoo (smích).“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

Ve dvou případech, kdy byl současný otec vychováván direktivně, vidíme, že chce nyní dělat pravý opak, tzn., že své děti vychovává nedirektivně.

Naše obecná interpretace

Pokud se nejprve zaměříme na podobnosti současného otce se svým otcem, tak vidíme jeden hlavní a nejčastěji zmiňovaný společný prvek a tím je volná výchova v určitých mezích. Jako další společný faktor můžeme uvést minimum tělesných trestů. Zároveň si ale všímáme odlišností. Jednou ze základních je fakt, že otcové svým synům předávali zkušenosti a dovednosti, hlavně při společné práci, s tímto fenoménem se u

současných otců téměř nesetkáváme. Odlišnost také vidíme v tom, že současní otcové uvádějí, že tak jak otec neměl čas na péči, neměl čas ani na výchovu, naopak současní otcové o nedostatku času na výchovu svých dětí nehovoří.

13.3 VZTAH A KOMUNIKACE

V našem výzkumu nás zajímal i vztah otců k současným otcům a zároveň vztah současných otců ke svým dětem. Součástí vztahu mezi rodiči a dětmi je samozřejmě i vzájemná komunikace, blízkost a pak vztah jako takový popisovaný nejčastěji přídavnými jmény typu blízký, vřelý, přátelský nebo třeba žádný. Kategorii vztahovou začínáme u komunikace, pak přejdeme na analýzu vztahu jako takového.

13.3.1 Vztah otce k dítěti, míra komunikace a blízkosti

Minimum komunikace

Jak jsme již uváděli, tak otcova pracovní zaneprázdněnost prostupuje celým naším výzkumem a zřejmá je i v oblasti komunikace. Minimum komunikace ze strany otce k synům uvádí čtyři naši respondenti. My jsme si vědomi, že to může být způsobeno spíše otcovou nepřítomností, než tím, že by o děti neměl zájem. Nedostatek komunikace ze strany otce v souvislosti s nedostatkem času kvůli pracovnímu vytížení zmiňují dva naši respondenti. Hovoří o tom, že ke komunikaci docházelo zřídka, protože otec nebyl doma, v jednom případě se setkáváme s tím, že otec se synem nevedl žádné hlubší rozhovory, nezajímal se, a vůbec neřešil synovy problémy a starosti.

„Je pravda, že otec se neangažoval v těchto věcech, ale moc si to nepamatuju a možná si to nepamatuju proto, že to zas tak často nebylo. Až tak velký zájem kolem toho nebyl. On třeba přišel v šest sedm v zimě a byl rád, že si zajde tady do hospody a dá si pivo s kamarádama a na rodinu víceméně kašlal v těchto věcech.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Normální komunikace

Dva naši respondenti charakterizují komunikaci ze strany otce k nim jako normální, s tím, že se otec občas zeptal na školu nebo se diskutovalo při práci a spíš šlo o to, že otec říkal, co je třeba udělat a jak je to třeba udělat.

„Myslím, že jsme spolu komunikovali normálně. U nás to bylo většinou tak, že jsme odjeli na tu chalupu a tam jsme si to řekli chlapsky při práci, úplně všechno.“ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

„...komunikoval normálně a myslím si, že jsme nebyli nějak extra problémoví, my jsme zpravidla udělali vše, co po nás rodiče chtěli.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Intenzivní komunikace

Spousta mluvení, zájem o školu, komunikace o všem, i o soukromých věcech, komunikace od banalit až po důležité věci – takto intenzivní komunikaci popisují tři naši respondenti. V tomto směru se současní otcové od svých otců poměrně dosti liší, vše si shrneme v závěrečném souhrnu týkajícího se vztahu.

„Když jsem byl dítě, hodně jsme spolu mluvili. Já jsem se nikomu moc nesvěřoval, ale když jsem něco potřeboval, vždycky jsem mohl přijít. Zajímal se o školu. Na třídní schůzky většinou chodil on.“ (Ctibor, 35 let, 2 děti)

„... dokázali jsme se spolu bavit o spoustě věcech, dokázali jsme se bavit i o soukromých věcech...“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Předávání zkušeností, informací a rady staršího muže

Dva z našich respondentů se v souvislosti s komunikací ze strany otce zmiňují o předávání zkušeností, znalostí a informací, jeden dokonce hovoří o tom, že mu dával otec cenné rady z pozice staršího muže. Pro zajímavost, jde o jediného respondenta, který uvádí, že se s ním otec bavil o dívkách nebo dokonce o sexu. U jiných respondentů jsme se s tímto nesetkali.

„To znamená, že cokoliv dneska vím o rybaření, to vím v podstatě od něj... hm... byla tam i nějaká literatura, kterou přečet a musím říct, že i v rámci té hudby jsem znal věci, které byly třeba tenkrát zakázané.“ (Evžen, 38 let, 2 děti)

„...třeba příklad, když jsem přišel domů, na stole ležely noviny a byly zaškrtnuté tři články, tohle si přečti, večer se mě na to zeptal, co tam bylo (úsměv).“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

„...co se týče dívek, děvčat, prvních lásek, vždycky se mi snažil radit z pozice staršího zkušeného muže... a taky ty věci spojené se sexem, i ty se mnou řešil...“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

Minimum pochval

Do kategorie týkající se komunikace jsme v našem výzkumu zahrnuli i téma pochval. Současných otců jsme se tázali, zda je otec chválil a zda oni chválí své děti. Jak následně uvidíme, i v tomto ohledu se současný otec od toho svého významně liší.

Burgessová (2004) v této souvislosti uvádí celonárodní průzkum dospělých Britů ve věkové kategorii 18 až 45 let z roku 1995. Bylo zjištěno, že každého pátého respondenta z nejmladších věkových skupin jejich otec nikdy nechválil. Také my jsme zjistili, že otcové současných otců příliš nechválili. Sedm z našich respondentů uvedlo, že je otec téměř nechválil, a když už ano, tak to bylo většinou pouze za sportovní úspěchy, jeden respondent popisuje, že ho otec začal chválit až v dospělosti. Dva otcové si nedokázali vzpomenout, zda je otec chválil či nikoli. Pouze od dvou participantů jsme se dozvěděli, že je otec chválil a to jak za úspěchy ve sportu či ve škole, ale i za docela obyčejné věci, které se jim povedly, jako příklad uveďme třeba správně zavázané tkaničky nebo hezky namalovaný obrázek.

U kategorie vztahu otců k otcům současným si všímáme jedné zajímavé věci, kterou je to, že otcova absence v rodině nehraje v hodnocení kvality vzájemné blízkosti až tak velký vliv. Současní otcové podle svých slov necítí, že byli otcovou nepřítomností nějakým způsobem okrádání.

„... já jsem necítil, že bych byl o něco okrádaný. To bylo fakt jako v pohodě. Když bylo potřeba, tak on mě podpořil, když jsem něco potřeboval, tak mi pomohl, ale zase nebyl takový, že by měl tendence něco jakoby ze mě tahat nějaké rozumy nebo tak, to mě nechal žít svým životem.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Vztah blízký, milující, srdečný, vřelý

Jako blízký, milující, srdečný a vřelý popisovali vztah svých otců k sobě samým čtyři naši respondenti. Další čtyři pak tento vztah hodnotili slovy přátelský, pohodový, kamarádský, nesmírně prima. Dá se tedy říci, že velmi blízký a hezký vztah měla k našim respondentům většina otců.

Vztah žádný, chladný, těžko popsatelný

Pouze dva participanti našeho výzkumu uvádí, že se svým otcem neměli buď vztah žádný, nebo byl velmi chladný. Jeden respondent zmiňuje, že vztah otce k němu nedokáže popsat.

„Ani nedokážu popsat, protože to nebylo ani chladné, ani vřelé, prostě byl to otec, který měl nějaké chování a těžko hodnotit...“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Jeden z respondentů se zmiňuje, že jeho otec k němu neměl žádný vztah zhruba do devíti let, pak ale nastalo období, kdy mu začal být komunikačním partnerem, a v rozmezí od 9-15 let, v té době měli vztah blízký, pak došlo opět k ochlazení. V současné době spolu nekomunikují.

Ještě zmíním jeden zajímavý fakt, který hraje v životě dítěte významnou roli a to je zájem rodičů o všechny aktivity a úspěchy dítěte. Pro ilustraci uvádím dva odlišné přístupy otců současných otců.

V prvním případě se jedná o toho respondenta, jehož otec s ním začal komunikovat až v těch devíti letech, kdy ho začal brát na ryby. O nic jiného se ale nezajímal. Evžen (38 let, 2 děti) uvádí: *„... já jsem v šesti letech začal chodit do miniházené a chodil jsem až do staršího dorostu, tak jsme to hrávali de facto profesionálně... takže od šesti řekněme do osmnácti let... a pokud já si dobře pamatuju, tak se byl podívat na jednom zápase a to jsme byli ještě za ty mladší žáky a to se týká i matky. Oni věděli, že to hrajem a nikdy se nepřišli podívat. Za výkon, za medaili ani nepochválili.“*

Druhý příklad je naprosto opačný. Ivan (45 let, 2 děti) se od mládí zajímal o divadlo, v současné době je mj. hercem: *„...ten vztah byl nesmírně prima... když už jsem byl starší, rodiče chodili na každé mé divadelní představení a otec nikdy nezapomněl mi*

popřát, ať se mi daří a taky to zhodnotit... já jsem měl prvního kritika jeho. Já když jsem se vzbudil po premiéře z deliria, tak jsem volal otci, jak se mu to líbilo, co na to říká.“

13.3.2 Vztah současného otce k dítěti, míra komunikace a blízkosti

U současných otců nacházíme v oblasti komunikace významnou shodu a také významný rozdíl oproti jejich otcům.

Intenzivní komunikace

Komunikaci za intenzivní označila většina současných otců (9). Popisují to tak, že si se svými dětmi povídají, ptají se, jak se mají, zda je něco netrápí, odpovídají na jejich otázky, zajímají se o školu či školku a tyto věci s dětmi aktivně řeší.

„Ptám se ho, jak bylo ve školce, co měli na oběd, jestli chce dělat tohle to nebo támhle to...“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

„... ptám se jich, jak bylo u babičky, co měly na snídani, nebo já nevím, byly jste venku, co jste dělaly a ony strašně rády jako ukazují ty věci, co udělaly, jakože něco nakreslily nebo vystřihnuly prostě toto. To je jako by pořád ta komunikace.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Současní otcové také s dětmi řeší problémy a snaží se o nich diskutovat.

„... to si normálně sedneme a ona už ví, že se něco děje a to myslím, že je hodně výchovný a promluvíme si a něco mi slíbí a mělo by to platit, protože já jsem zastávce, že v dnešní době, když člověk něco slíbí, tak by slovo mělo platit.“ (Honza, 38 let, 2 děti)

Současní otcové si se svými dětmi povídají často a o všem, dokonce se vzájemně svěřují s intimními věcmi, o tomto hovořili dva současní otcové.

„... před spaním si spolu povídáme, svěřujeme se navzájem a takové...“ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

„...ony přijdou a řeknou „tatínku, musím ti pošeptat tajemství“... samozřejmě neumím posoudit, jak to bude třeba za dva roky, ale doufám, že pořád stejně.“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Pouze dva otcové komunikaci směrem ke svým dětem neoznačovali jako intenzivní, ale i oni uvádí, že o děti mají zájem a hovoří s nimi v rámci časových možností.

„Tak mluvíme spolu česky a většinou mluví o všem možným, no a nevím, co je vždycky, to těžko říct, když ho něco zaujme, tak se zeptá, o tom si povykládáme, ale vzhledem k tomu, jak často se vidíme, tak není čas na nějaký filozofický rozpravu, navíc ve dvanácti letech to ani není možný. Ptávám se, co ve škole nového a většinou nic (smích).“ (David, 41 let, 1 dítě)

Pochvaly

Také v oblasti pochval se současný otec od toho svého výrazně liší. Téměř všichni současní otcové (8) uvádí, že své děti chválí, jeden dokonce zmiňuje, že možná až moc. Když jsme se současných otců na téma pochval dotazovali, tak uváděli, že je to samozřejmě, že to jinak nejde, že pro zdravý vývoj dětí se chválit musí.

Již teď můžeme zmínit, že co se týče vztahu otců ke svým dětem, se současný otec od toho svého v podstatě neliší. Současní otcové téměř jednohlasně uváděli, že mají velice blízký vztah se svými dětmi.

Vztah blízký, vřelý, milující

Těmito přídavnými jmény označují současní otcové vztah ke svým dětem, ještě přidám slova jako láskyplný, otcovský, přátelský, srdečný. V tomto bodě, v této kategorii, nacházíme vzácnou schodu, ani jeden současný otec neoznačil vztah ke svým dětem kupříkladu jako chladný nebo žádný. Všichni naši respondenti uvádí, že mají ke svým dětem blízký a milující vztah, a že by pro své děti udělali cokoli.

„...je to vztah rodičovský a každý normální rodič má to své dítě rád. A vztah k ní, já bych řekl, že se musím hlídat, abych byl kritický, protože je tam samozřejmě extrémní porce té lásky...“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

„Určitě srdečnej, vřelej, udělal bych jako každej tařka pro ně cokoliv, tam není co řešit.“
(Honza, 38 let, 2 děti)

„...já třeba nevidím nic špatného na tom, když otec svou dceru pohladí, přitiskne se k ní... my si vždycky řekneme, že se máme rádi, dáme si pusku, popřejeme si dobrou noc. Takže láskyplný vřelý vztah.“ (Jiří, 35 let, 1 dítě)

13.3.3 Shrnutí vztahu a míry komunikace - rozdíly a podobnosti

Uváděli otcové

Co se týče komunikace, tak stejně jako v kategorii péče, i zde současní otcové uvádějí, že se svými dětmi více komunikují, více je chválí a mají o ně větší zájem.

„Určitě právě kvůli toho jako, že otec nikdy nikoho nechválil, tak se snažím... to si myslím, že pro to dítě je důležité, když dítě něco dobrého udělá, ho pochválit. To se snažím třeba srovnání s tím otcem změnit.“ (Ctibor, 35 let, 2 děti)

„Prostě si myslím, že jsem stonásobně lepší otec, než byl můj otec. To co jsem poslouchal třeba od mamky nebo viděl, co se dělo, jsem se snažil být nejlepší tatínek a snažím se dál.“
(Adam, 35 let, 1 dítě)

V případě současných otců, kteří uváděli, že s nimi jejich otec komunikoval intenzivně a často, vidíme, že následují tento trend a v tomto ohledu se svým otcům podobají.

„... a to si pamatuju i z toho dětství, že otec ty rozhovory, které pokračovaly do té puberty, se mnou vedl, tak to si myslím, že je to pozitivní, to cítím dneska, to se budu snažit implantovat do té výchovy dcery.“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

„Já mluvím s dětmi o všem, tak jako otec mluvil se mnou o všem.“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Poslední kategorií, u které si všímáme rozdílů a podobností současných otců a jejich otců je vzájemný vztah. Současní otcové opět zmiňují, že mají touhu být lepší, že

mají a chtějí mít lepší vztah ke svým dětem, než měl jejich otec k nim. Pokud ovšem nehodnotili vztah otců k nim jako vřelý a milující, v tomto případě svého otce následují a mají ke svým dětem stejný přístup. Někteří (2) současní otcové zmiňují, že je jejich otec tolik neobjímal, tolik je nechválil, ale na druhou stranu, že je měl určitě stejně rád tak, jako oni mají dnes rádi své děti.

„Určitě mě neobjímal tolik, ani mi tolik neříkal, že mě má rád, ani tolik nechválil, ale myslím si, že mě měl rád stejně, jako já mám rád malou. Určitě jsem se měl od koho učit.“
(Jiří, 35 let, 1 dítě)

Naše obecná interpretace

Co se týká komunikace, tak tady vidíme velký rozdíl mezi otci a současnými otci. Zatímco většina respondentů uvádí, že s nimi otec komunikoval minimálně nebo zřídka (často opět kvůli časové nedostupnosti), současní otcové se svými dětmi komunikují velmi intenzivně. Pouze ve dvou případech současných otců se setkáváme s tím, že na rozmluvy s dítětem nemají kvůli práci čas. Ani v jednom případě se pak u současných otců nesetkáváme s tím, že by neměli zájem komunikovat. Dalším zřetelným rozdílem je pak množství pochval, kterými své děti otcové obdařovali a obdařují. Otcové své syny ve většině případů nechválili, u otců současných vidíme úplně opačný trend. Co se týká vztahu k dětem, tam takové odlišnosti nevidíme. Otcové měli ke svým synům blízký vřelý a přátelský vztah, to uvádí většina našich respondentů, žádný chladný nebo nepopsatelný vztah uvádějí tři. Naopak současní otcové jsou v tomto případě dokonale jednotní, blízký vřelý a milující vztah ke svým dětem mají všichni.

13.4 PROŽÍVÁNÍ OTCOVSTVÍ SOUČASNÝMI OTCI

Než začneme s interpretací výsledků této kategorie, chtěli bychom se s vámi podělit o osobní pocit. Velmi pozitivně nás překvapil přístup současných otců k otcovství. Při jednotlivých rozhovorech bylo z mužů cítit, jakou nesmírnou lásku k dětem chovají a jak je jejich otcovská role baví a naplňuje.

Kategorii prožívání otcovství a stejně tak i následující kategorii o vnímání tlaků ze strany společnosti, nebudeme srovnávat s otci současných otců, protože je to „nemožné“.

Současný otec „nemůže“ vědět, jak jeho otec otcovství prožíval a zda vnímal nějaký tlak, který na něj mohla klást tehdejší společnost. Přesto jsme se ale v jednom případě setkali s interpretací, že si současný otec otcovství mnohem více užívá a zřejmě jej i více prožívá. My osobně tento názor také zastáváme.

„Já si myslím, že teďka si to všichni víc užívají a je tam míň toho nebo spíš všichni dělají, co je jim příjemný, takže se moc neřeší, takové to... já, on jede s kočárkem nebo on jde s košem na odpadky.“ (David, 41 let, 1 dítě)

Nyní se pojdme detailněji podívat, jak současný otec prožívá otcovství.

Příchod dítěte jako obrovská změna

Čtyři současní otcové přímo uvádějí, že pro ně byl příchod dítěte obrovskou životní změnou. Pokud se zaměříme na pocity, které v současných otcích příchod dítěte vyvolával, tak můžeme hovořit o prvotním strachu z otcovství, o probuzení citu a starostlivosti. Současní otcové se také zmiňují o tom, že mají tendence ochraňovat dítě za všech okolností a dávat mu jen to nejlepší.

„Měl jsem z toho strach, nedokázal jsem si to představit, ale když se narodí dítě, tak se všechno změní a vlastně pak se na to nabalí takový věci, že se to tak nějak nastartuje, že člověk ani neví jak a najednou dělá toho taťku a vlastně najednou ty povinnosti se semelou a najednou člověk cítí, že se musí o toho tvorečka postarat, ten pud se vyvine a člověk už v tom jede a nebrzdí, ten cit tam prostě je a najednou by ho nejradši uchránil před všema a před vším a dával mu jenom to nejlepší... a prostě si myslím, že je to takový přirozený cit, prostě takový pocit, který se nedá popsat, takový naplnění.“ (Honza, 38 let, 2 děti)

„...od té doby co se narodily jako holky mi se ten život úplně změnil že a úplně miluju některé situace, které nastávají, jako už si vlastně neumím představit život bez dětí, bez rodiny, bez ženy.“ „Mám prostě strašně moc rád všechny okamžiky, které prožíváme společně, tak jsou supr. To je úplně pro mě fakt vlastně celý život teďka.“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

Naplnění a užívání si otcovství

Pokud se k tomuto tématu současní otcové vyjadřovali, tak jednohlasně uváděli, že je otcovství a samotná role otce nesmírně naplňuje a že si ji užívají. Setkali jsme se s tím v osmi případech. Otcové mají radost z toho, že **v dítěti vidí kus sebe, otcovství označují jako celý život** nebo nejlepší věc, která je v životě mohla potkat. Současného otce otcovství velice baví.

„... když ten človíček začne chodit, mluvit, většinou to, že když máš toho kluka, dělá to, že ti dělá radost, že to, že prostě člověk vidí sám sebe v něm, a chtěl by ho naučit, co umí a všechny ty blbosti, co dělal on, spíš ho naučit, aby byl lepší, než jsem byl já sám.“ (Adam, 35 let, 1 dítě)

Na otcovství se nám líbí...

Současných otců jsme se ptali také na to, co se jim na otcovství líbí. Ve dvou případech jsme se setkali s tím, že je krásné **pozorovat vývoj dětí**.

„Vidíte hmatatelně, jak ten čas letí. Sledujete, jak se ty děti vyvíjí...“ Na těch dětech je vidět, jak se vyvíjí osobnost, povahově, motoricky... tohle je krásný sledovat.“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

Tři respondenti uvádí, že se jim líbí, když mohou dětem něco dávat, **předávat zkušenosti** a také, když mohou pozorovat, co se děti již naučily. Dva respondenti uvádí, že se jim líbí, když přijdou z práce domů a děti se rozběhnou, vrhnou se jim kolem krku a dávají najevo **obrovskou radost z přítomnosti otce**.

„Třeba konkrétně když otevřu dveře, když přijdu z práce, a vyběhnou holky a pověsí se na mě a mají radost, že... a já mám důvod prostě jako taky k radosti obrovský tím pádem. To se mi líbí...“ (Bruno, 35 let, 2 děti)

V jednom případě se setkáváme s tím, že děti jsou jakýmsi **hnacím motorem**, který člověka žene dál. Jeden respondent uvádí, že se s příchodem dítěte **utužil již tak dobrý vztah s manželkou**.

Na otcovství se nám nelíbí...

Samozřejmě jsme také pátrali po tom, jestli je nějaká věc, která se současným otcům na otcovství nelíbí. Ve většině případů jsme se setkali s tím, že současní otcové nenacházeli na otcovství jako takovém nic negativního. Po delším rozmyšlení pak uváděli, že se jim nelíbí, že **mají o dítě strach**, zároveň však doplňovali, že je to věc normální, která k otcovství patří. Strach současní otcové pociťují také v případě **finančního zabezpečení rodiny**. Jeden respondent uvádí, že se mu nelíbí **naprostá ignorace ze strany úřadů**.

„Strach o ty děti, ale to je automatická věc, která člověku dochází půl roku po narození dětí a nad tím se člověk musí trošičku povznést. Ale je to jedna z věcí, která tomu člověku dochází...“ (Karel, 38 let, 2 děti)

„Naprostá ignorace ze strany úřadů, jakoby státní správy, co se týče vícečetných rodin... neskutečná byrokracie ohledně jakýchkoliv věcí, které se týkají vztahu rodiny vůči státu... problémy s umístěním do školek, problém byl, když jsme nebyli manželé, s určením otcovství...“ (Lukáš, 36 let, 3 děti)

13.5 VNÍMÁNÍ TLAKU SPOLEČNOSTI SOUČASNÝMI OTCI

Současných otců jsme se ptali, zda vnímají, že je na ně ze strany společnosti vyvíjen nějaký tlak, zda vnímají, že jsou na ně kladeny větší nároky, než na muže kdysi. Šmídová (2002) uvádí, že se ve svém výzkumu setkala s názorem, že se od muže očekává, aby byl úspěšným ve společnosti a zároveň byl dobrým otcem. Respondenti si pak kladli otázku, jak tyto požadavky skloubit. Jak být úspěšný, vydělávat spoustu peněz a zároveň mít dostatek času na rodinu? Do nedávna to muži neřešili, o domácnost a děti se starala žena, nyní má i žena svou kariéru, což vyžaduje zodpovědný přístup muže k rodině a také převzetí části „zátěže“, která dříve ležela na manželce. Na následujících řádcích se podíváme, jak na toto téma hovořili účastníci našeho výzkumu.

Tlak ze strany společnosti nevnímán

Větší polovina (6) současných otců nevnímá, že by na ně byl ze strany společnosti vyvíjen větší tlak, než na jejich otce. Současní otcové hovoří o tom, že vysoké nároky

pociťují, ale že je to pro ně normální věc, že se to dá zvládat. V jednom případě se setkáváme s názorem, že toho měli rodiče vždy moc.

„Myslím si, že toho nemám moc, nemyslím si ani, že by to měl chlap kdysi jednoduší. Já si myslím, že to bylo vždycky tak, že museli vydělávat oba dva, když chtěli rozumně přežít.“
(David, 41 let, 1 dítě)

Tlak ze strany společnosti vnímán

Pouze dva naši respondenti uvádí, že tlak společnosti na muže vnímají, jeden z nich však pouze částečně. V této souvislosti hovoří, že tlak vnímá hlavně, co se zajištění rodiny po finanční stránce týče. Zde bych zmínila i jednoho respondenta, který se zmiňuje, že vysoký tlak je vyvíjen na rodinu obecně, hlavně, co se opět ekonomického zabezpečení týče.

„Ano, nějaká emancipace proběhla, ale ve spoustě rodin ještě chlap funguje jako hlava rodiny a živitel a takový hromosvod pro všechno... někdy je to těžký být s partnerkou, věnovat se dětem, vydělávat...“ *„Současný chlap není jakoby v krizi, spíš má strach, aby tu rodinu utáhl. Mám strach, abych nepřišel o práci, protože potřebuji uživit rodinu.“* (Jiří, 35 let, 1 dítě)

Důležitost dělení povinností, rodinné nastavení

Čtyři respondenti v této souvislosti zmiňují, že je důležité, aby si to rodina dokázala zorganizovat. Jako důležité vnímají dělení povinností mezi sebou, bez toho by podle nich nemohla současná rodina fungovat.

„Ideální je, když se to střídá podle mě, v určitém poměru. Jako ženské teď mají svou kariéru a pokud chceš, aby ta domácnost fungovala, holt musíš přiložit ruku k dílu, že.“
(Bruno, 35 let, 2 děti)

„...ale spíš mi to přijde automatický, že je to daný tou dobou a těma požadavkama, které jsou kladeny na tu rodinu... beru to jako fakt a hlavně záleží, jak to udělá ten druhý, jak to máte v té domácnosti zorganizovaný, to je hodně důležité.“ (Honza, 38 let, 2 děti)

„Žena musí pochopit, že pokud ten muž je od pondělí do pátku, od soboty od rána do večera pryč v práci, tak i ten víkend musí být pro toho chlapa odpočinkový... ona to zas nemá jednoduchý, když je na mateřské, tak v pět už toho má taky plné zuby a ten chlap přijde a chce si odpočinout... ale je to vždy na domluvě těch partnerů...“ (Ivan, 45 let, 2 děti)

Stejně hovoří i Maříková (2009), která uvádí, že instituce rodiny v současné době mění svou formu a nabírá nové funkce, což vyžaduje modifikace vztahů mezi jejími jednotlivými členy a také modifikace podoby rolí, které v rámci této jednotky zastávají. Jak je patrné z výsledků našeho výzkumu, jsou tyto modifikace pro současného otce v podstatě přirozené a automatické.

14 DISKUZE

Naše diplomová práce mapuje problematiku mužské identity a otcovství. V teoretické části se zabýváme krizí mužské identity, proměnami mužské role, věnujeme se otázce otcovství jako jedné z nejdůležitějších mužských rolí a popisujeme fenomén tzv. nového otcovství. Ve výzkumné části pak předkládáme kvalitativní studii, ve které se snažíme analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, dále se snažíme zjistit, k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role, a také posuzujeme, zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde o vývoj směrem k otcovství „novému“. V neposlední řadě se zabýváme prožíváním otcovství současnými otci a pokoušíme se zodpovědět otázku, zda současní muži vnímají tlak společnosti, která by na ně měla klást nepřiměřené nároky. Do studie bylo zařazeno 11 mužů ve věku 35-45 let, kteří mají nejméně jedno dítě ve věku minimálně 3 roky, a kteří žijí ve společné domácnosti s dítětem i matkou dítěte. Současní otcové se vyjadřují k otcovství svého otce a zároveň ke své otcovské roli. Zde vnímáme limity této práce a do budoucna navrhuje, aby byly prováděny rozhovory jak s otci současnými, tak i s otci současných otců, čímž bychom měli docílit detailnější a přesnější analýzy rozdílů mezi otcovstvími dvou generací. Dále nutno podotknout, že vzhledem k téměř 50% míře rozvodovosti⁶ v České republice, nebylo úplně snadné najít odpovídající vzorek ženatých mužů nebo mužů, kteří jsou sice svobodní, ale žijí ve společné domácnosti s dítětem i matkou dítěte, i z tohoto důvodu je výzkumný soubor relativně malý, ale z našeho pohledu i tak přináší podnětné poznatky o otcovství minulém a současném. Nicméně doporučujeme, aby pro budoucí zkoumání daného fenoménu bylo do výzkumného vzorku zařazeno více současných otců.

Závěry našeho výzkumu v některých zjištěních souhlasí s dosud prezentovanými poznatky k tématu otcovství, v některých případech se však liší. To vše popíšeme v rámci tří výzkumných cílů, které jsme si pro náš výzkum stanovili.

---

⁶ Podle Českého statistického úřadu (20. ledna 2012) dosáhla v roce 2008 úhrnná rozvodovost v ČR 49,6 %.

14.1 Odlišnosti a podobnosti současných otců s jejich otci v kontextu péče a výchovy

Pokud se budeme bavit o otázkách péče o děti, současní otcové, jejichž otec se příliš neangažoval, zmiňují, že se snaží o jiný přístup, než měl jejich otec, že se snaží dělit čas mezi rodinu a práci, a že mají tendence věnovat se svým dětem mnohem více. Také u otců, jejichž otec se v péči angažoval, se setkáváme s tím, že se snaží o ještě lepší přístup.

Nutno říci, proč se ale otec současného otce neangažoval. Hlavním tématem, které prostupuje celým naším výzkumem, je nedostatek času otců a to v důsledku velkého pracovního vytížení. Zajímavé je, že i přes to, že se domníváme, že je i současný otec velmi pracovně zaneprázdněn, nezmiňuje se o tom. Zde připomeneme postřeh Chmelařové (2008), která píše, že efekty změn z doby industrializace, kdy otcové odcházeli pracovat mimo domov, čímž se radikálně odděluje pracovní a domácí prostředí, přetrvávají ještě dlouho i ve 20. století. Jedná se o to, že se muži spíše starali o finanční zabezpečení rodiny, a o to méně se angažovali jako rodiče. Výjimkou bylo podle ní zasvěcování chlapce do mužských aktivit, což výsledky našeho výzkumu potvrzují.

Janošová (2008) se zmiňuje o tom, že současným trendem je neustálé zvyšování počtu hodin trávených v zaměstnání, čímž téměř vymizelo domácí kutilství. Analýzou výpovědí našich respondentů jsme v podstatě dospěli k témuž závěru. Zatímco se současní otcové zmiňovali, že je otcové zapojovali do pracovních aktivit a kutilství, ve svém případě o tom již nehovoří. Janošová (2008) dále zmiňuje, že se současní živitelé rodin museli zcela nebo částečně vzdát svých zálib, které v neposlední řadě dovolovaly, aby se na nich společně s otci podílely i děti. I toto je z výsledků našeho výzkumu patrné. Současní otcové uváděli, že jejich otcové měli „velké koníčky“, kterým se intenzivně věnovali a své syny do této činnosti aktivně zapojovali. V případě otců současných se s tímto fenoménem téměř nesetkáváme. Naopak jsme se ale nesetkali ani s jedním současným otcem, který by uváděl, že se věnuje svému koníčku na úkor času, který by mohl strávit s dětmi. V případě otců současných otců byl tento fenomén relativně častý.

Velký rozdíl vnímáme v tom, kolik péče otcové svým synům poskytovali a v tom, jak se věnují otcové současní. Ti o své děti dle svého názoru pečují mnohem více, spousta z nich se podílí téměř na všech pečujících aktivitách. Rozdíl je také patrný v počtu hodin, které současní otcové tráví se svými dětmi přes týden, v průměru to jsou čtyři hodiny, většinou po práci. Otcové se svými syny trávili průměrně hodinu až dvě v rámci běžného

pracovního týdne. Co se týká víkendů, tak zde téměř žádný rozdíl není, jak otcové, tak současní otcové věnují téměř veškerý volný čas během sobot a nedělí svým dětem.

Janošová (2008) prezentuje názor, že nyní je situace taková, že otec tráví většinu dne v práci a doma především odpočívá a stává se tak trochu hostem ve vlastním domě. Stává se pasivním členem domácnosti, přičemž na druhé straně stojí jedinec „rodinně“ velice aktivní, žena. Matka se stává tou, která řídí domácnost. S tímto tvrzením na základě výsledků analýzy našeho výzkumu nesouhlasíme. Současní otcové ve většině případů uvádějí, že se i po práci do péče a výchovy dětí angažují.

V souvislosti s domácími pracemi si všímáme podobností mezi otci a současnými otci. Všichni současní otcové, jejichž otec se do domácích prací zapojoval, se zapojují také. Na druhou stranu jsme zjistili, že respondenti, kteří uváděli, že se jejich otec moc nepodílel, tak k přílišnému pomáhání s domácností neinklinují. Obecně můžeme říci, že se současní otcové zapojují do péče o domácnost více, než jejich otcové, ale rozdíl není příliš markantní.

Maříková (2007) píše, že i když v naší společnosti slábne přesvědčení o tradičním uspořádání generových rolí, podíl otců na péči o dítě, stejně tak i na domácích pracích, je stále výrazně nižší, než podíl matek a rodičovské páry s tradičním rozdělením rolí, povinností a odpovědnosti převažují. V jistém slova smyslu má autorka pravdu. Pokud jsou ženy na mateřské dovolené a muži chodí do zaměstnání, je samozřejmé, že podíl matek na péči o dítě i péči o domácnost bude větší. Už se ale neztotožňujeme s tím, že je onen podíl otců *výrazně* nižší. Na základě našeho výzkumu jsme se přesvědčili o tom, že současní otcové pečují o své děti relativně intenzivně, věnují jim maximum času a ani podílení se na domácích pracích jim není cizí.

Co se týká výchovy, pokusíme se opět zmínit jen ty nejvýraznější podobnosti a rozdíly, nejprve ty, které naši respondenti v rozhovorech uváděli. Nejčastěji se setkáváme s tím, že současní otcové od svých otců převzali nebo se nechali inspirovat volnou výchovou v určitých mezích, převzali podle svých slov od otce také pohodu a klid. Setkáváme se také s tím, že pokud byl současný otec vychováván direktivně, své děti snaží vychovávat spíše demokraticky. Při naší interpretaci jsme si všimli jednoho hlavního a nejčastěji zmiňovaného společného prvku a tím je právě ona již zmiňovaná volná výchova v určitých mezích. Jako další společný faktor můžeme uvést minimum tělesných trestů. Muži v zásadě používají vlastní zkušenost se svými otci jako „mentální model“ pro jejich vlastní přístup k rodičovství (Guzzo, 2011). Zároveň si ale všímáme odlišností. Jednou ze základních je fakt, že otcové svým synům předávali zkušenosti a dovednosti, hlavně při

společné práci, s tímto fenoménem se u současných otců téměř nesetkáváme. Odlišnost také vidíme v tom, že současní otcové uvádějí, že tak jak otec neměl čas na péči, neměl čas ani na výchovu, naopak současní otcové o nedostatku času na výchovu svých dětí nehovoří.

14.2 Vztah otců k současným otcům, když byli dětmi, a vztah současných otců k jejich dětem

Co se komunikace a vztahu týče, tak stejně jako v kategorii péče, i zde současní otcové uvádějí, že se svými dětmi více komunikují, více je chválí a mají o ně větší zájem. V případě současných otců, kteří uváděli, že s nimi jejich otec komunikoval intenzivně a často, vidíme, že následují tento trend a v tomto ohledu se svým otcům podobají. Současní otcové také zmiňují, že mají touhu být lepší, že mají a chtějí mít lepší vztah ke svým dětem než měl jejich otec k nim. Pokud ovšem nehodnotili vztah otců k nim jako vřelý a milující, v tomto případě svého otce následují a mají ke svým dětem stejný přístup. Co se týká naší obecné interpretace kategorie vztahu a komunikace, tak tady vidíme velký rozdíl mezi otci a současnými otci výlučně v oblasti komunikace. Zatímco většina respondentů uvádí, že s nimi otec komunikoval minimálně nebo zřídka (často opět kvůli časové nedostupnosti), současní otcové se svými dětmi komunikují velmi intenzivně. Pouze ve dvou případech současných otců se setkáváme s tím, že na rozmluvy s dítětem nemají kvůli práci čas. Ani v jednom případě se pak u současných otců nesetkáváme s tím, že by neměl zájem komunikovat. Dalším zřetelným rozdílem je pak množství pochval, kterými své děti otcové obdařovali a obdařují. Otcové své syny ve většině případů nechválili, u otců současných vidíme úplně opačný trend. Co se týká vztahu k dětem, tam takové odlišnosti nevidíme. Otcové měli ke svým synům blízký vřelý a přátelský vztah, to uvádí většina našich respondentů, žádný chladný nebo nepopsatelný vztah uvádějí tři. Naopak současní otcové jsou v tomto případě dokonale jednotní, blízký vřelý a milující vztah ke svým dětem mají všichni.

Na základě výsledků analýzy našeho výzkumu můžeme říci, že se současný otec od svého otce liší hlavně, co se týká podílení se na péči o děti, citové angažovanosti a také míry komunikace s dětmi. Pokud budeme vycházet z „definice“ moderního otcovství, kterou nabízí Maříková (2007), a která říká, že se za termínem moderní otcovství skrývá

citová angažovanost a přítomnost otce v rodině, který se zapojuje do péče o dítě i domácnost, nebudeme se bát tvrzení, že současné otcovství je otcovstvím „novým“, že společnost postupně opouští od tradičních norem a vydává se novým směrem, což dokazují také výsledky rozsáhlé studie mapující aktivní otcovství v ČR. Autoři výzkumu hovoří o tom, že současné období můžeme chápat jako období přechodu od „tradičního“ otcovství k „modernímu“ pojetí. Ukazuje se, že mladší generace otců je výrazně modernější a liberálnější než starší generace otců, nicméně stále existuje jistá názorová diskrepance, která se u současných otců objevuje. Z výzkumu vyplývá, že otcové již přejali některé názory „moderního“ otcovství a genderové rovnosti, ale ještě stále u nich přetrvávají určité stereotypy tradičního modelu uspořádání. Jako příklad uvádí realizátoři studie neochotu většiny otců zůstat s dítětem na rodičovské dovolené. Samozřejmě je to z části posíleno objektivními podmínkami zvenčí, jako jsou ochota/neochota zaměstnavatelů či očekávání společnosti (Friedleanderová, 2010).

Nutno ale říci, že se ztotožňujeme s myšlenkou Burgessové (2004), podle které je zřejmé, že v celé historii se někteří otcové angažovali ve výchově svých dětí velmi intenzivně a někteří na druhou stranu velmi málo. Je tudíž patrné, že dnešní tzv. „noví“ otcové vlastně nejsou průkopníky „nového“ otcovství, ale že jde pouze o poslední projev dlouhé tradice niterného otcovství.

14.3 Vnímání a prožívání otcovské a mužské role z pohledu současných otců

Cílem našeho výzkumu bylo kromě srovnávání otcovství dvou generací také zjistit, jak současný otec prožívá svou otcovskou roli, jestli ho naplňuje, co se mu na otcovství líbí a naopak zda jsou věci, které se mu na roli otce nelíbí. V neposlední řadě jsme zjišťovali, zda současný otec vnímá tlak společnosti, která by měla na muže klást vyšší nároky, než tomu bylo v minulosti.

Co se prožívání otcovství současnými otci týče, byli jsme při realizování rozhovorů velice mile překvapeni tím, jak současní otcové upřímně hovořili o nesmírné lásce a citech, které ke svým dětem chovají a také o tom, jak je otcovství baví, naplňuje a jak si jej užívají. V tomto kontextu zmíníme poznatek Burgessové (2004), která se zmiňuje o tom, že muži, se kterými prováděla rozhovory, často uváděli, že pro ně bylo narození dítěte nejšťastnějším dnem v jejich životě, ale jakmile si uvědomili, co právě pronesli, začali se

stydět a jejich hlas se ztišil až na samou hranici slyšitelnosti. Otcové nebyli zvyklí na takovéto intimní zpovědi a extrémní lásku a city k dítěti verbálně nepopisovali. Dnes se podle autorky začínají ozývat o něco hlasitěji. My můžeme na základně výsledků naší studie říci, že se ozývají velmi hlasitě. V našem výzkumném vzorku nebyl otec, který by nedával najevo nesmírnou lásku, kterou ke svému dítěti chová, a rozhodně nemůžeme říci, že by se o tom styděli hovořit, právě naopak. V tomto směru došlo tedy podle našeho názoru k velice pozitivní změně.

Současným otcům se na otcovství líbí, jak mohou pozorovat vývoj dětí, že mohou dětem předávat zkušenosti, a že mohou pozorovat, co se děti již naučily. Dva respondenti také uvedli, že se jim líbí, když přijdou domů z práce a děti se jim vrhnou kolem krku a dávají najevo obrovskou radost z přítomnosti otce. Pokud se podíváme, co se současným otcům na otcovství nelíbí, moc toho nenajdeme. Ve většině případů jsme se setkali s tím, že současný otec na otcovství nic negativního nevnímá. Postupným doptáváním jsme pak dospěli k tomu, že se současným otcům nelíbí strach, který o děti mají, zároveň jsme pak narazili na další fakt a tím je obava o adekvátní finanční zabezpečení rodiny.

Posledním cílem naší studie bylo zjistit, zda současní muži vnímají, že je na ně ze strany společnosti vyvíjen nějaký tlak, zda vnímají, že jsou na ně kladeny větší nároky, než na muže kdysi. Šmídová (2002) uvádí, že se ve svém výzkumu setkala s názorem, že se od muže očekává, aby byl úspěšným ve společnosti a zároveň byl dobrým otcem. Respondenti si pak kladli otázku, jak tyto požadavky skloubit. Jak být úspěšný, vydělávat spoustu peněz a zároveň mít dostatek času na rodinu? Současní otcové v našem výzkumu hovoří o tom, že vysoké nároky ze strany společnosti pociťují, ale že je to pro ně normální věc, která se dá zvládat. Pouze ve dvou případech se setkáváme s tím, že muž tlak společnosti vnímá a to hlavně, co se zajištění rodiny po finanční stránce týče. Maříková (2007) uvádí, že instituce rodiny mění v současné době svou formu a nabírá nové funkce a to vyžaduje modifikace vztahů mezi jednotlivými členy rodiny a také modifikace rolí, které v rámci této jednotky zastávají. Výsledky našeho výzkumu ukazují, že tyto modifikace jsou pro současného muže přirozené a automatické. Současní muži si jsou vědomi, že aby mohla rodina správně fungovat, musí si členové domácnosti dělit povinnosti mezi sebou. V našem výzkumu to takto reflektují čtyři respondenti i přes to, že jsme jim tuto otázku nekladli.

Většinu participantů našeho výzkumu, ne-li všechny, můžeme nazvat jako angažované otce, což by mohlo být inspirující alternativou pro současné muže.

Angažované otcovství totiž znamená pozitivní přínos nejen pro dítě, ale pro rodinu jako celek. V rodině s angažovaným otcem se na péči a výchově podílejí oba rodiče, kteří si dělí zodpovědnost za děti i domácnost, a ani jeden z nich nemá převahu nad tím druhým. Takový postoj k rodičovství podle našeho názoru posiluje blízkost a důvěru mezi partnery a také vzájemné vztahy uvnitř celé rodiny.

ZÁVĚR

Otcovství je jedna z nejdůležitějších, ne-li dokonce nejdůležitější role v životě muže. V rovině teorií se tomu věnujeme v první části naší práce, v části druhé, výzkumné, se pak snažíme analyzovat a popsat rozdíly mezi otcovstvími dvou generací a posoudit, zda se instituce otcovství vyvíjí směrem k otcovství modernímu, nebo u nás stále převažují normy tradiční. To je hlavní cíl našeho výzkumu, cíle dílčí pak jen specifikují tento hlavní cíl ve smyslu péče, výchovy, komunikace, vztahu a v neposlední řadě prožívání otcovství a vnímání tlaků společnosti, která může mít na současného muže nepřiměřené nároky.

Z našich zjištění vyplývá, že se současný otec skutečně od svého otce liší. Nejmarkantněji to vnímáme v otázkách péče a komunikace. Zatímco otec současného otce o svého syna příliš nepečoval, protože byl pracovně vytížen, otec současný se v tomto směru velmi angažuje již od narození dítěte a tráví v rodině a s rodinou mnohem více času. Stejně je tomu i v případě komunikace. Otec současného otce se svým synem příliš často nehovořil, opět to může být v důsledku mnohokrát zmiňované pracovní vytíženosti, o které se však současný otec nezmiňuje, přestože se domníváme, že je taky, co se zaměstnání týče, poměrně dosti vytížen. Vraťme se ale ke komunikaci současných otců s jejich dětmi. Současní otcové popisují, že se svými potomky hovoří velice často, na rozdíl od svých otců je chválí a zajímají se o všechny aspekty jejich života. Zajímavé se nám jeví zjištění, že i přes to, že o současné otce nebylo z otcovy strany příliš pečováno či s nimi otcové nekomunikovali dostatečně, vztah svých otců k sobě samým popisuje většina současných otců, jako vřelý láskyplný a milující. Interpretovat to můžeme tak, že mnohdy nezáleží na kvantitě, ale spíše na kvalitě kontaktu mezi rodiči a dětmi. Vztah současných otců k jejich dětem je výlučně popisován jako vřelý milující otcovský a přátelský.

Opět uvádíme, že nás velice mile překvapil přístup současných otců k otcovství a také upřímnost, se kterou dokázali o svých citech k dětem hovořit. Současného muže jeho otcovská role naplňuje, baví ho a nesmírně si ji užívá. Za negativní označuje pouze dvě věci a to je strach o dítě a strach o ekonomické zajištění rodiny. V této souvislosti současný otec vnímá jistý tlak ze strany společnosti, ale nepovažuje jej za nepřiměřený a nezvládnutelný, naproti tomu si je dobře vědom, že nové uspořádání rodiny skýtá i nové rozdělení rolí v rámci této jednotky a pružně a automaticky na to reaguje.

SOUHRN

Naše diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou. V části teoretické, která nám v mnohém posloužila jako východisko pro část empirickou, se věnujeme problematice identity obecně a otázkám identity mužské s tím, že se zaměřujeme na problémy, které při jejím formování figurují. V neposlední řadě si všímáme krizí mužské identity, které v lidských dějinách proběhly, a dá se říci i probíhají. S otázkou krize mužské identity pak souvisí i proměna mužské role, se kterou se pojí řada zajímavých faktorů, přičemž jedním z nich je kupříkladu odchod muže z domácnosti do pracovní sféry a následný návrat zpět do rodinného života. Dalším důležitým tématem, které v teoretické části naší práce rozebíráme, je otcovství jako jedna z nejdůležitějších mužských rolí. Otvíráme otázku důležitosti otce při výchově dětí a také významnosti vztahu otec a syn. V posledních kapitolách teoretické části pak mapujeme fenomén „nového“ otcovství, čímž se následně zabýváme ve výzkumné části naší práce. Nutno ještě dodat, že obsahem teoretické části je přehled výzkumů s otcovskou tematikou, přičemž s některými následně srovnáváme výsledky analýzy rozhovorů s participanty našeho výzkumu.

Ve výzkumné části pak předkládáme kvalitativní studii, ve které se snažíme analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, snažíme zjistit, k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role, a také posuzujeme, zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde vývoj směrem k otcovství „novému“. V neposlední řadě se zabýváme prožíváním otcovství současnými otci a snažíme se zodpovědět otázku, zda současní muži vnímají tlak společnosti, která by na ně měla klást nepřiměřené nároky.

Výzkum je realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a následně vyhodnocován pomocí kvalitativní analýzy. Do studie bylo zařazeno 11 mužů ve věku 35-45 let, kteří mají nejméně jedno dítě ve věku minimálně 3 roky, a kteří žijí ve společné domácnosti s dítětem i matkou dítěte. Současní otcové se prostřednictvím 25 výzkumných otázek vyjadřují k otcovství svého otce a zároveň ke své otcovské roli. Jak už jsme uváděli v diskuzi, tak právě zde vnímáme limity této práce, a do budoucna, pro detailnější a věrohodnější analýzu rozdílů mezi otcovstvími dvou generací, doporučujeme provést rozhovory jak s otci současnými, tak s jejich otci. Zároveň jsme si také vědomi toho, že velikost našeho výzkumného souboru nedovoluje přílišné zobecňování výsledků, a proto dále navrhujeme v příštích výzkumech větší počet respondentů.

Hlavním cílem našeho výzkumu bylo analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, zjistit, k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role a posoudit, zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde vývoj směrem k otcovství „novému“. Dílčími cíli pak bylo zmapovat odlišnosti a podobnosti současných otců s jejich otci v kontextu péče a výchovy, popsat vztah otců k současným otcům, když byli dětmi a také vztah současných otců k jejich dětem. Cílem posledním pak bylo zmapovat vnímání otcovské a mužské role z pohledu současného otce.

Obecně můžeme konstatovat, že se na základě výsledků analýzy našeho výzkumu současný otec od svého otce liší hlavně v aspektech podílení se na péči o děti, citové angažovanosti a také míry komunikace s dětmi. Pokud si moderního, nebo chceme-li nového, otce definujeme dle Maříkové (2007) jako muže, který je přítomen v rodině, o své děti intenzivně pečuje, citově se angažuje a zároveň se nebrání podílení na domácích pracích, tak můžeme konstatovat, že ano, současný otec je otcem „novým“. Tradiční otcovství je pak dle Maříkové (2007) definováno spíše otcovou nepřítomností v rodině, která je zapříčiněna pracovní zaneprázdněností. Také tento fakt je z našeho výzkumu, jak si popíšeme dále, patrný, proto se dělení tradiční a moderní otec nebráníme. I zde ale zmíníme myšlenku A. Burgessové (2004), se kterou souhlasíme, a která uvádí, že v celé historii se někteří otcové angažovali ve výchově svých dětí velmi intenzivně a naopak byli tací, kteří se o děti starali velmi málo. Je tudíž patrné, že dnešní tzv. „noví“ otcové vlastně zřejmě nejsou průkopníky „nového“ otcovství, ale jen pokračovateli v trendu, který nastolili již naši mužští předkové.

V otázkách **péče o děti** vnímáme mezi otci současných otců a současnými otci zásadní rozdíl. Zatímco otcové současných otců se na péči téměř nepodíleli, protože byli dle slov svých synů velice pracovní vyčerpáni, současní otcové o své děti pečují velice intenzivně. Spousta současných otců se podílí na všech pečujících aktivitách a to již od narození dítěte. Rozdíl je hlavně patrný, co se běžného pracovního týdne týče, tady otcové se svými syny trávili v průměru hodinu až dvě denně, otcové současní se věnují svým dětem až čtyři hodiny denně. Co se týká víkendů, tak tady podstatnější rozdíly nevnímáme. V souvislosti s péčí o domácnost nejsou rozdíly příliš markantní. Současní otcové se na domácích pracích podílejí o něco více.

Co se **výchovy** týče, je zřejmé, že současní otcové „kopírují“ model svého otce, který ve většině případů zastával tzv. volnou výchovu v určitých mezích. Současní otcové v tomto trendu pokračují. Dalším společným faktorem je minimum tělesných trestů, jak ze strany otců, tak otců současných. Zároveň nutno upozornit na odlišnosti týkající se

výchovy. Jednou ze základních je skutečnost, že otcové předávali současným otcům zkušenosti a dovednosti při společné práci, s tímto fenoménem se u otců současných neseťkáváme tak často. Rozdíl mezi otcovstvími dvou generací vidíme také v tom, že současní otcové uvádějí, že jak jejich otec neměl čas na péči, neměl čas ani na výchovu, současný otec o tom, že by neměl čas na své děti, téměř nehovoří.

V případě **vztahu a komunikace** vnímáme velký rozdíl výlučně v oblasti komunikace. Otec současného otce se svým synem komunikoval málo, opět hlavně z důvodu pracovní vytíženosti. Současní otcové se svými dětmi komunikují velice intenzivně. Další rozdíl pak vidíme v tom, že otec současného otce téměř nechválil, u otců současných vidíme opačný trend. V otázce vztahu otec syn, respektive otec dítě, jsme rozdíl nezjistili. Otec současného otce sice byl pracovně vytížený, doma se příliš nevyskytoval, syna málo chválil a ne příliš často s ním komunikoval, přesto současný otec vnímá vztah svého otce k němu jako vřelý a láskyplný. Současní otcové popisují těmito adjektivy vztah ke svým dětem do jednoho.

Současný muž si **otcovství užívá** a tato role ho velice naplňuje. Současný muž se neostýchá o svých citech k dítěti hovořit a dává najevo, jak moc mu na dětech záleží. Na otcovství se mu líbí, že může sledovat vývoj dětí, předávat dětem zkušenosti, pozorovat, co se již naučily a přijímat jejich bezelstnou lásku. Za negativní označuje pouze to, že mívá o děti strach, a že mívá obavy o finanční zabezpečení rodiny.

Současný muž pociťuje vysoké **nároky společnosti**, zároveň si ale nemyslí, že by na něj byly kladeny nároky nepřiměřené. V dnešní době mají i ženy svou kariéru a proto je pro normální chod domácnosti důležité, umět si vše dobře zorganizovat. Muži se tomuto trendu, který si žádá, aby byly role v rámci rodiny modifikovány, automaticky přizpůsobují, a jsou si plně vědomi toho, že aby mohla rodina fungovat, je nutné dělit povinnosti mezi oba partnery.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- Bačová, V. (2000). Sociální konstruktivismus v psychologii. *Československá psychologie*, 44(3), 237-246.
- Badinter, E. (2005). *XY. O mužské identitě*. Praha: Paseka.
- Bakalář, E. (2002). *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad.
- Bakalář, E., Nytrová, O., & Strachota, V. (2005). *O čem sní muži, aneb jak to vidí otcové*. Praha: Alfa publishing.
- Bauman, Z. (1995). *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Benešová, H. (30.5.2009). Jak vychovat rytíře. *Lidové noviny*. 22(125), I – II.
- Biddulph, S. (2007). *Mužství. Jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál.
- Brezina, I. (1998). Ukradli nám montérky a rádiovky, nebo jsme je dobrovolně zahodili sami? *Muž. Reflex*, 9(1), 32 – 39.
- Buchtová, B. (2002). *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada.
- Burgessová, A. (2004). *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota.
- Český statistický úřad. (20. ledna 2012). *Rozvodovost*. Získáno z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
- Cloud, H., & Townsend, J. (2000). *Prosím tě, mami... Jak nás ovlivnily naše matky*. Praha: Návrat domů.
- Corneau, G. (2000). *Anatomie lásky: vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Praha: Portál.
- Čechová, B. (2008). Dnešní muži na rozcestí. *Psychologie dnes*, 14, 12 - 16.
- Čermák, I., Hřebíčková, M., & Macek, P. (Eds.). (2003). *Agrese, identita a osobnost*. Tišnov: Sdužení SCAN.
- Dudová, R. (2005). *Maskulinita a maskulinity*. Získáno 12. dubna 2010 z webové stránky Sociologického úřadu AV ČR: <http://www.soc.cas.cz/info/cz/25061/Muzi-moc-a-emoce.html>
- Erikson, E., H. (1999). *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

- Erikson, E., H. (2002). *Dětství a společnost*. Praha: Argo.
- Filipowicz, M., Królak, J., & Zachová, A. (2008). *Od patriarchy k tatínkovi. Západoslovanské modely otcovství*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- Friedleanderová, H. (2010). Podoby otcovství v ČR - sociologický výzkum. Pro MPSV ČR zpracovala 2009-2010 MEDIARESEARCH, a.s. Získáno z webové stránky Táto, jak na to: <http://www.tatojaknato.cz/odborne-informace>
- Gjuričová, Š. (1999). Konstrukce gender: Maskulinita a feminita z odlišných perspektiv. In Věšínová-Kalivodová, E., & Maříková, H. (Eds.), *Společnost žen a mužů z aspektu gender* (69-81). Praha: Open Society Fund Praha.
- Gjuričová, Š., & Kubička, J. (2009). *Rodinná terapie. Systemické a narativní přístupy*. 2., doplněné a přepracované vydání. Praha: Grada.
- Grundová, N. (2004). Český muž očima cizinek aneb Za střízliva je to rytíř. *Pátek Lidových novin*, 28, 10-15.
- Guzzo, K., B. (2011). New father's experiences with their own fathers and attitudes toward fathering. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers*, 9, 3, 268-290. [Dostupné též z databáze Academic Search Complete, cit. 2012-01-10].
- Hartl, P., & Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Hlinovská, E., & Plavcová, A. (2003). Krása podle žen a podle mužů. *Pátek Lidových novin*, 8, 10 - 15.
- Hučín, J. Chlapi nikdy nepláčou. (2004). *Psychologie dnes*. 10, 9-13.
- Chmelařová, H. (2008). Tátové v historii. In Sedláček, L., Plesková, K. (Eds.), *Aktivní otcovství* (24-33). Brno: Nesehnutí.
- Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita. Vývoj a úskalí*. Praha: Grada.
- Karsten, H. (2006). *Ženy - muži. Generové role, jejich původ a vývoj*. Praha: Portál.
- Klevetová, D., & Dlabáčová, I. (2008). *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada.
- Kobesová, J. (1998). Muži a ženy již nehrají své tradiční společenské role. *Lidové noviny*, 11(176), 3.
- Komůrková, K. (2010). Jaký je nový český muž. *Ona dnes*. 4, 24-26.
- Kramulová, D. (2008). Mužská identita je nejistá. *Psychologie dnes*, 14, 14 – 16.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada.

- Lupton, D., & Barclay, L. (1997). *Constructing Fatherhood. Discourses and Experiences*. London: Sage.
- Macek, P. (1999). *Adolescence*. Praha: Portál.
- Maříková, H. (1999). Proměna rolí muže a ženy v rodině. In Věšíňová-Kalivodová, E., & Maříková, H. (Eds.), *Společnost žen a mužů z aspektu gender* (59-67). Praha: Open Society Fund Praha.
- Maříková, H., & Vohlídalová, M. (Eds.). (2007). *Trvalá nebo dočasná změna? Uspořádání genderových rolí v rodinách s pečujícími otci*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.
- Maříková, H. (Ed.). (2009). *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matoušek, O. (1997). *O dospívání chlapců v Čechách a na Moravě*. Praha: Portál.
- Matoušek, O. (2003). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing.
- Morman, M. T., & Floyd, K. (2006). Good Fathering: Father and Son Perceptions of What It Means to Be a Good Father. *Fathering*, 4, 2, 113-136. [Dostupné též z databáze Gender Studies Database, cit. 2012-08-02].
- Petřek, M. (15. června 2002). *Hlavní histokompatibilní komplex člověka – základy teorie a praxe*. Získáno z webové stránky Medicina.cz: http://www.medicina.cz/odborne/clanek.dss?s_id=4730
- Plaňava, I. (1998). *Spolu každý sám: v manželství a rodině*. Praha: Lidové noviny.
- Poněšický, J. (2004). *Fenomén ženství a mužství. Psychologie ženy a muže, rozdíly a vztahy*. 2. vydání. Praha: Triton.
- Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2003). *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum.
- Říčan, P. (2007). *Psychologie osobnosti. Obor v pohybu*. Praha: Grada.
- Sedláček, L., & Plesková, K. (Eds.). (2008). *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí.
- Shirani, F., & Henwood, K. (2011). Continuity and change in a qualitative longitudinal study of fatherhood: relevance without responsibility. *International Journal of Social Research Methodology*, 14, 1, 17–29. [Dostupné též z databáze Academic Search Complete, cit. 2012-01-12].
- Šmídová, I. (2002). Muži v České republice podle jiných mužů. In Barša, P. (Ed.), *Politika rodu a sexuální identity* (89 – 117). Brno: Masarykova univerzita.

- Šmídová, I. (Ed.). (2008). *Pečovatelská otcovství: Zkušenost a genderové vztahy*. Brno: IVRIS Papers.
- Švaříček, R., & Šed'ová, K. a kol. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Šulc, F. (2008). Domestikace muže. *Lidové noviny*, 21(16), I-II.
- Tichenor, V., et al. (2011). The importance of fatherhood to U. S. married and cohabiting men. *Fathering: A Journal of Theory, Research, & Practice about Men as Fathers*, 9, 3, 232-251. [Dostupné též z databáze Academic Search Complete, cit. 2012-01-10].
- Vágnerová, M. (1998). *Psychologie školního dítěte*. Praha: Karolinum.
- Věšínová-Kalivodová, E., & Maříková, H. (Eds.). (1999). *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund Praha.
- Vyskočil, F. (2006). Rozdíly mezi mužem a ženou. 1. část, Lovec a ochránkyně sídla. *Vesmír*. 85 (136, 7), 429 – 431.
- Výrost, J., & Slaměník, I. (2008). *Sociální psychologie*. 2., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Grada.
- Yablonsky, L. (1995). *Otcové & synové. O nejnáročnějším rodinném vztahu*. Praha: Portál.
- Zoja, L. (2005). *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: Prostor.

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Akademický rok: 2011/2012

Studijní program: Psychologie
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Psychologie (PS)

Podklad pro zadání DIPLOMOVÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Bc. VEČERKOVÁ Dominika	I. Kubince 27, Kravaře - Dvořísko	F07415

TÉMA ČESKY:

Mužská identita a otcovství. Je současný otec jiný, než byl jeho otec?

NÁZEV ANGLICKY:

Male identity and paternity. Is the current father different from his father?

VEDOUcí PRÁCE:

Doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc. - PCH

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Autorka navazuje na svou ročníkovou práci a bude se věnovat problematice mužské identity, mužské role a otcovství. Záměrem práce bude zmapovat změny, ke kterým v otázce mužské identity a otcovství dochází, a to jak v kontextu historickém, tak nedávném. Cílem výzkumu pak bude zjistit, jestli se současný otec liší od svého otce - do jaké míry došlo ke změně a v jakých aspektech. Výzkum bude prováděn pomocí kvalitativních metod (polostrukturované interview, v případné kombinaci s ohniskovou skupinou) na výzkumném souboru 15-20 mužů ve věku od 35 do 45 let.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- Badinter, E. (2005). XY. O mužské identitě. Praha: Paseka.
Biddulph, S. (2007). Mužství. Jak zvládat všechny mužské role. Praha: Portál.
Burgessová, A. (2004). Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem. Brno: Jota.
Poněšický, J. (2004). Fenomén ženství a mužství. Praha: Triton.
Renzetti, C. M., & Curran, D. J. (2003). Ženy, muži a společnost. Praha: Karolinum.
Švaříček, R., & Šedřová, K. a kol. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál.
Zoja, L. (2005). Soumrak otců. Praha: Prostor.

Podpis studenta: *Dominika Večerková*

Datum: *22.3.2012*

Podpis vedoucího práce: *I. Sobotková*

Datum: *22.3.2012*

Vysoká škola: **Univerzita Palackého v Olomouci** Fakulta: **filozofická**

Katedra: **psychologie** Školní rok: **2011/2012**

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: **Mužská identita a otcovství. Je současný otec jiný, než byl jeho otec?**

Autor práce: **Bc. Dominika Večerková**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.**

Počet stran a znaků: **117; 226 168**

Počet příloh: **3**

Počet titulů použité literatury: **63**

V naší diplomové práci si klademe za cíl zmapovat problematiku mužské identity a otcovství. V teoretické části se zabýváme krizí mužské identity, proměnami mužské role, věnujeme se otázce otcovství jako jedné z nejdůležitějších mužských rolí a popisujeme fenomén tzv. nového otcovství. Ve výzkumné části pak předkládáme kvalitativní studii, ve které se snažíme analyzovat a popsat rozdíly mezi současným otcem a jeho otcem, zjistit, k jaké došlo změně ve výkonu otcovské role a posoudit, zda u nás stále převažují tradiční normy otcovství, či jde vývoj směrem k otcovství „novému“. V neposlední řadě se zabýváme prožíváním otcovství současnými otci a snažíme se zodpovědět otázku, zda současní muži vnímají tlak společnosti, která by na ně měla klást nepřiměřené nároky. Výzkum je realizován prostřednictvím semistrukturovaných interview a následně vyhodnocován pomocí kvalitativní analýzy. Do studie bylo zařazeno 11 mužů ve věku 35-45 let, kteří mají nejméně jedno dítě ve věku minimálně 3 roky, a kteří žijí ve společné domácnosti s dítětem i matkou dítěte. Současní otcové se prostřednictvím 25 výzkumných otázek vyjadřují k otcovství svého otce a zároveň ke své otcovské roli.

Klíčová slova:

identita, mužská identita, mužská role, otec, otcovství, nové otcovství

University: **Palacký University in Olomouc** Faculty: **of Art**

Department: **psychology** Academic Year: **2011/2012**

ABSTRACT OF THESIS

Title: **Male identity and paternity. Is the current father different from his father?**

Author: **Bc. Dominika Večerková**

Supervisor: **doc. PhDr. Irena Sobotková, CSc.**

Number of pages and characters: **117; 226 168**

Number of appendices: **3**

Number of references: **63**

This paper aims to provide information about the male identity and paternity. The theoretical part deals with the male identity crisis, the changes of the masculine role, it consults the matter of paternity as one of the most important male roles and describes the phenomenon of the new paternity. The empirical part provides a qualitative study with an analysis and description of current differences between the current father and his father, with findings of what changes have occurred in the paternal role, and with an assessment whether the traditional paternal standards prevail or whether they evolve towards the new paternity. The paper also deals with the issue of experiencing paternity by current fathers and it poses the question whether current men perceive the pressure of the society, which should lay absurd claims on them. The research is carried out with the use of semi-structured interviews, and immediately evaluated using a qualitative analysis. The research comprised 11 men in the age of 35-45 years who have no less than one child aged at least 3 and who live together with both their child and its mother. By means of 25 research questions the current fathers express their view on the paternity of their father and their own paternal role.

Keywords:

Identity, male identity, masculine role, father, paternity, new paternity

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1: Ukázka transkripce rozhovoru

BRUNO (délka interview 35 min)

T: Dobrý den. Ještě jednou děkuji, že jste ochoten se mnou udělat rozhovor o otcovství. Nejprve mě budou zajímat obecná data. Takže váš věk?

R: 35.

T: Vzdělání?

R: Střední škola.

T: Zaměstnání?

R: Podnikám v oboru informatiky.

T: Ještě se zeptám na rodinný stav?

R: Jsem ženatý.

T: Kolik máte dětí? Jakého jsou pohlaví a kolik mají let?

R: Dvě holky, čtyři a tři roky.

T: Děkuji a teď přejdeme k podstatě našeho výzkumu. Vždycky se Vás budu ptát na to, co dělal a jaký byl Váš otec a následně budeme reflektovat Vás.

Jak otcové současných mladých otců participovali na jejich péči a naopak jak současní otcové participují na péči o své děti.

T: Kterým aktivitám se Váš otec věnoval, když jste byl dítě?

R: On tím, že je myslivec, tak to hodně souviselo s myslivostí, že mě brával třeba do lesa, nebo na takové různé myslivecké akce, třeba, i pro děti myslivecké dny a takové věci, to si pamatuju hodně a potom byl to takový domácí kutil, takže občas jakoby něco prostě jsem se přiučil nebo prostě, když něco dělal, tak jsem se díval nebo tak.

T: Pohádky, výlety si pamatujete?

R: Tím, že on byl tím bachařem, tak oni měli spoustu akcí vlastně, jako na ně mohl brát rodinu, takže jsme jezdili dost po takových rekreacích a tak.

T: Kterým aktivitám se věnujete Vy?

R: Vlastně si s nima hraju. Teď jsem jim třeba četl nebo tak a jinak co je baví, takže malování, nějaké hudební nástroje, takže se snažím je směřovat na hudbu, ale jsou ještě malé. Žena se snaží spíš na sporty.

T: Když byly menší, tak které další pečující aktivity jste dělal?

R: Normálně jsem krmil, přebaloval, četl pohádky... to přebalování a všechno nějaké to krmení jasně. Vlastně teď se jim věnuji tak, že každé ráno vstáváme a připravuju je do školky, jdeme spolu do školky, takže vlastně to obsahuje spoustu věcí.

T: A když přijdete z práce, tak běžný den vypadá jak v kontextu péče o děti?

R: Přijdu a nejprve se musím pořádně najíst (smích). A třeba od těch tří čtvrtě na šest jsem schopný se jim nějak věnovat jo. Tak jako si hrajeme, ale jako to není, že bychom si hráli každý den. My se tak s ženou střídáme, někdy je to i společně, jak to každému vyhovuje. Taky máme ještě své zájmy, tak to závisí na domluvě.

T: A o víkendu to určitě vypadá jinak...?

R: Víkendy jsou super, to se většinou sbalíme, jedeme na chatu a tam prostě děláme vycházky, výlety, prostě teďka jsme zkoušeli i lyžovat, ale byla strašná zima. Jinak jakoby hodně jezdíme na tu chajdu a tam prostě procházky do lesa a tak.

T: Takže o víkendu jste s nimi vlastně pořád?

R: Jo, to se snažím, ale někdy mám koncerty nebo tak, ale většinou je to tak, že je to večer a ony už spí, takže to neberu, že bych nějak extra chyběl jim.

T: A když to srovnáte s Vaším otcem?

R: On dělal ty denní šichty, dvanáctky, od šesti do šesti prostě, takže měl na nás míň času, co si pamatuju a chodil do lesa dost často. Takže jakoby úplně extra se nevěnoval. Jako chtěl bych se třeba já oproti němu věnovat holkám víc, ale taky mám jakoby minimum času.

T: A o víkendu?

R: Já fakt nevím ty brd'ó. My jsme jako hodně tak založení na rodinných vztazích, takže si pamatuju dost rodinných sešlostí. Bylo to takové jako... tady v tom cítím strašně, že to ve mně zanechalo takový dobrý vztah vůči rodině. Že to cítím jako takové silné pouto prostě a snažím se vztahy teďko tak mít, i když to někdy nefunguje. Ale myslím, že to ve mně zanechalo hluboký zásek. A jsem rád, že mám takový dobrý vztah k rodině.

T: A jak to máte s výchovou svých dětí? Jak je vychováváte a směřujete je třeba nějak?

R: Své děti se snažíme vychovávat tak, že je necháváme jít vlastní cestou s tím, že se jim vždycky snažíme říct možné přínosy či následky jejich rozhodnutí. Samozřejmě je to v určitých mezích. Když musí k doktorovi a nechtějí, tak stejně musí, ale vždy se jim snažíme říct, že je to pro jejich dobro a snažíme se, aby to pochopily a v podstatě pak samy souhlasily. Většinou se nesnažíme lámat věci přes koleno. Taky záleží na tom, jestli jsou unavené nebo ne. V některých fázích to třeba nemá cenu řešit vůbec a někdy je to úplná

pohoda. Čili ano, ovlivňujeme je, ale vždy tak, aby i ony samy byly spokojené s tím, kam se daná věc ubírá. Někdy to samozřejmě nevyjde.

T: A jak Vás otec vychovával?

R: Můj otec byl na tom s výchovou v podstatě stejně jako já. Pokud se bavíme o přístupu. Čili taky mi nechával volnou ruku, jen do doby, kdy to bylo OK. Jakmile šlo do tuhého, vysvětlil, co a jak, případně zakázal. Chápu to jako dobrou zkušenost a snažím se k tomu přistupovat obdobně, ne-li lépe.

Ještě si vzpomínám, že byl (a je) můj otec zaujatý vůči věřícím a taky vůči cigánům. Já se snažím to řešit nezaujatě a taky se snažím tento přístup k věcem předat holkám. Čili podívat se na věc s odstupem, nejlépe z více pohledů a pak si udělat názor. Ten pak razit, pokud jsem o něm přesvědčen, ale zároveň vnímat okolní názory a svůj si dle nich ještě utvářet.

Jaké „otcovské a pečující“ vlastnosti současný otec od svého otce převzal a naopak?

T: Kdybyste to shrnul, tak co jste od otce v tomto směru převzal?

R: Jak se staral on, tak se starám já. Ale cítím nutkání se starat víc. Ale dnešní doba je tak uspěchaná, že fakt jako je minimum času, takže to prostě doháním o těch víkendech.

T: Co jste od otce převzal a co vůbec neděláte jako on?

R: Jestli jsem něco převzal, tak je to ten vztah k rodině. To je nejvyšší jakoby moje věc, co jsem jako převzal. Ale jinak, že by bylo něco, co bych dělal jako on, možná jestli mě baví taky něco kutit, když se do něčeho pustím, tak mě to prostě baví nebo tak. Nebo taky rád furt něco spravuju nebo takhle. Ale to je asi tak jediné.

T: A v té výchově? Nějaká podobnost?

R: ... nooo... nevím. Myslím si, že on někdy hodně často jezdil do lesa a nevěnoval se nám úplně, tak proto já mám tendence a nechci být takový, že bych furt jezdil po koncertech, mám z toho výčitky a tendence se věnovat více, ale trošku cítím, že žena je hravější typ a umí to líp... to nevím, jestli je poděděné, ale oproti otci bych se prostě chtěl věnovat víc dětem svým.

Jaký měl vztah otec k současnému otci a jaký vztah má současný otec ke svým dětem a to ve smyslu komunikace a vzájemné blízkosti?

T: Pamatujete si, jak probíhala komunikace mezi vámi? O čem s Vámi mluvil, co s Vámi řešil?

R: Jako že bych s ním úplně zabíhal do nějakých rozhovorů hlubších, to ani náhodou. To spíš tam tu roli plnila mamka, jako že nás zpovídala. Tam to bylo jako vyloženě jako... já nevím... pojď mi pomoci s tím, toto, tak jsem šel, pomohl jsem mu.

T: Ptal se, jak bylo ve škole, jak se daří?

R: Ani né čéce, na to si nevzpomínám, že by to někdy řešil. Na tu stranu se mi nezdá, že by byl takhle otevřený, že by takové rozhovory vedl s náma.

T: Jaký byl teda jeho vztah k Vám?

R: Normálně prostě jako si nemůžu stěžovat. Ale prostě žádné hluboké rozhovory se nevedly, ale jako jsme v pohodě, nikdo si... no já nevím. Já jsem necítil, že bych byl o něco okrádaný. To bylo fakt jako v pohodě. Když bylo potřeba tak on mě podpořil, když jsem něco potřeboval, tak mi pomohl, ale zase nebyl takový, že by měl tendence něco jakoby ze mě tahat nějaké rozumy nebo tak, to mě nechal žít svým životem.

T: A city z jeho strany?

R: Mám ho strašně moc rád otce.

T: A on dával najevo city?

R: Vlastně teď si vzpomínám, že se s náma mazlil, jak jsme byli menší. To fakt jako úplně to je z dětství, na to si jakoby špatně vzpomínám. To fakt asi chtělo... to je na dýl, než si člověk vzpomene na ty věci.

T: Chválil Vás?

R: On je fanda fotbalu a mi se to celkem jako dařilo a to vím, že mě jako za to chválil, že byl rád, že hraju dobře, no. Vlastně no, až takový fanda do hudby nebyl, v muzice mě spíš podporovala mamka, ale v tom fotbale, tam mě zas podporoval on.

T: Jde porovnat, jak to máte teď s holkami? V té komunikaci a také, co se Vaše vztahu k nim týče?

R: Myslím, že se určitě snažím, aby to bylo na obě dvě prostě stejný metr a stejně citů a všeho a jako snažím se, aby jako nestrádaly ani náhodou. Jako dycky, když něco vidím trošku, že jsou smutné, tak mě to strašně mrzí a snažím se to napravit. Určitě nechci, aby strádaly, ať citově nebo cokoli. Strašně. Já třeba vím, že když jsem něco chtěl, tak jsem si to musel vydřít nebo jsem na to čekal tak dlouho, že už jsem to ani nechtěl, jako třeba nějaká věc nebo tak prostě, a já teda to u holek řeším, že se jim to snažím koupit a to jako ne hned, ale nechci prokaučovat tu dobu, kdy už to chtít nebudou. Ale chci zase, aby si uvědomily, že to má nějakou hodnotu, a že to není jenom tak. Já třeba vím, že jsem strádal a kámoši to měli a něco jsem dostal a bylo to šuntovní, tak jak se rozhodnu, tak se snažím, aby to bylo kvalitní, abych měl i já dobrý pocit, že jsem nekoupil nějakou náhražku.

T: A myslíte si, že ta komunikace je a bude jiná, než s Vámi mluvil otec?

R: Teď nevím, jestli budu schopný se s nimi bavit o nějakých ženských záležitostech. Ale teďka, když se s nimi bavím, tak se snažím jim věci vysvětlovat a tak, aby to jako

pochopily některé věci prostě se jako hodně špatně vysvětlují, ale člověk jim to musí nějak říct a pokud možno určitě nechci jako, když něco provedou, že bych je chtěl bít a to taky otec nás nebil, to většinou mamka. Ale prostě určitě nechci, že bych je mlátil nebo. To spíš nějakou formou domluvy. Ale chci určitě, jako kdybych viděl, že se chtěou svěřit, tak samozřejmě hned jsem jedno ucho a vysvětlím cokoli. A ptám se jich, jak bylo u babičky, co měly na snídani, nebo já nevím, „byly jste venku?“ „Co jste dělaly?“ A ony strašně rády jako ukazují ty věci, co udělaly, jakože něco nakreslily nebo vystřihnuly prostě toto. To je jako by pořád ta komunikace, to беру jako za základní věc. Jako určitě to neprobíhá tak, že bych přišel domů a nebavil se, to ani náhodou. Tam už je takový silný vztah vybudovaný... to neřeším, pořád spolu mluvíme nebo si hrajeme. Teda pokud je práce nebo povinnosti, tak bohužel, ale ono je i dobré, aby si uvědomovaly, že jsou i povinnosti, že není jenom hraní.

T: A vnímáte, že ten vztah je bližší, než jste měl se svým otcem.

R: Přesně tak. To si myslím, že je to určitě bližší, než jaký jsem měl ten vztah. I když jakoby si nevzpomenu na to, jak se ke mně otec choval, když mi bylo pět let, ale co jako si vzpomínám kolem desíti let nebo já nevím, prostě toto. Mám pocit, že jsem lepší (smích). A samozřejmě to chcu jako být lepší prostě.

Jak současný otec prožívá svou otcovskou roli a jak vnímá, pokud vnímá, tlak společnosti?

T: Jak prožíváte svou otcovskou roli?

R: smích... no mě to strašně baví jako a když můžu prostě jakoby... jako když prostě mám... prostě... od té doby co se narodily jako holky mi se ten život úplně změnil že a úplně miluju některé situace, které nastávají, jako je to už si vlastně neumím představit život bez dětí, bez rodiny, bez ženy.

T: Co se Vám na otcovství líbí?

R: Třeba konkrétně když otevřu dveře, když přijdu z práce, a vyběhnou holky a pověsí se na mě a mají radost, že... a já mám důvod prostě jako taky k radosti obrovský tím pádem. To se mi líbí, líbí se mi společné výlety. Mám prostě strašně moc rád všechny okamžiky, které prožíváme společně, tak jsou supr. To je úplně pro mě fakt vlastně celý život teďka.

R: A je něco, co se Vám na otcovství nelíbí?

T: Nene, nic takového mě nenapadá... možná asi jen to, že mám o holky občas strach, to se mi jako nelíbí.

T: Říká se, že dnešní muž by měl vydělávat, pomáhat doma, starat se o děti. Mě by zajímalo, jestli to vnímáte? Jestli toho na Vás není moc?

R: Já to nevnímám jako trend, já to vnímám jako normální věc. Když je potřeba, tak udělám cokoli a je jedno, jestli je to umývání nádobí, vysávání nebo žehlení nebo vytřít chodbu nebo prostě vytapetovat, vymalovat, cokoliv, je mi to úplně jedno, co je potřeba, tak to udělám a většinou i rád jako.

T: Takže si nemyslíte, že nároky na současného otce jsou vysoké?

R: Ehmm... já už jsem jako na té vlně, že to беру, jsem pro, aby měl každý stejné podmínky. Špatně by bylo, kdybych měl dělat všechno jenom já nebo žena, ale když se jakoby v pohodě prostřídáme, tak je to úplně supr, jako s tím vůbec nemám problém. Nepovažuji to za trend, přijde mi to normální a vlastně poctivé. Přišlo by mi to jako takové využívání, kdybych nic nedělal, jen přišel z práce domů a jako čau, udělej to, uvař, to ne. Jsem si vědom, že ta žena má x práce, pere, vaří, toto, tak když vidím, že je něco potřeba, někdy je potřeba mi to říct, někdy mi to nedojde, že je něco potřeba udělat, a když mi žena řekne, tak jdu a udělám to, jako prostě s tím naprosto souhlasím, pokud je to vyrovnané. Ideální je, když se to střídá podle mě v určitém poměru. Jako ženské teď mají svou kariéru a pokud chceš, aby ta domácnost fungovala, holt musíš přiložit ruku k dílu, že.

T: Jak pomáháte s domácími pracemi?

R: Já myslím, že jo. Příklad, mám koncert v sobotu třeba nebo v pátek a holky jsou na chatě, já přijedu z toho koncertu, vstanu a uklidím celý byt prostě. Ony přijedou a je tu uklizeno, když už jsem nemohl být s něma. Vlastně jsem k tomu byl vedený i ve výchově. My jsme doma taky pořád něco uklízeli nebo na zahradě ryli.

T: Takže Váš otec taky uklízel?

R: Jo, taky bych schopný uklidit a dělá to i dneska, že uklidí celý barák, když má světlé chvílky.

T: Chcete něco na závěr dodat, něco na co jsem se v souvislosti s otcovstvím zapomněla zeptat?

R: Já nevím, nebo jak to rozvést...

R: A vlastně jsem si vzpomněl na jednu věc, když jsem byl mladší, tak jsem měl pocit, že se naši, hlavně mamka možná... jsem byl takový umazlený kluk a nechtěl bych, aby vlastně, abych to samé dělal já, že bych se nějak víc mazlil s jednou nebo druhou, chci to mít vlastně vyrovnané, aby ta starší nestrádala, aby fakt neměla vůbec nějaký pocit špatný nebo cokoliv, to je pro mě vlastně taky důležité v té výchově.

T: Moc děkuji za Váš čas a upřímnost.

PŘÍLOHA 2: Teorie epigenetického vývoje dle Eriksona

Erikson rozdělil lidský život do tzv. „osmi věků člověka“ a vyhází z předpokladu, že si jedinec musí na každém vývojovém stupni vyřešit konkrétní psychosociální konflikt. Vyřešení tohoto konfliktu je podmínkou dosažení následujícího vývojového stupně.

Psychosociální konflikty v jednotlivých obdobích podle Eriksona (2002)

Kojenecké období	základní důvěra	základní nedůvěra
Batoletčí období	autonomie	stud
Předškolní období	iniciativa	vina
Školní období	příčinlivost	inferiorita
Dospívání	identita	konfúze rolí
Mladá dospělost	intimita	izolace
Dospělost	generativita	stagnace
Stáří	ego integrita	zoufalství

PŘÍLOHA 3: Kovboj z reklamy na Marlboro: prototyp ideálního muže?

